УКРАЇНСЬКА МОВА НА ПОРУБІЖЖІ ХХ–ХХІ СТОРІЧ: МОВОЗНАВЧИЙ ТА ЛІНГВОДИДАКТИЧНИЙ АСПЕКТИ

Матеріали VII Всеукраїнської заочної науково-практичної студентської конференції

07 листопада 2025 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
РАДА МОЛОДИХ УЧЕНИХ БДПУ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Г. КОРОЛЕНКА
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА

УКРАЇНСЬКА МОВА НА ПОРУБІЖЖІ ХХ–ХХІ СТОРІЧ: МОВОЗНАВЧИЙ ТА ЛІНГВОДИДАКТИЧНИЙ АСПЕКТИ

Матеріали VII Всеукраїнської заочної науково-практичної студентської конференції

Запоріжжя – 2025

УДК 811.161.2″19/20″(082.1)

Редакційна колегія: Пирогова Кристина Михайлівна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української мови та журналістики Бердянського державного педагогічного університету, відп. редактор; **Мельнікова Юлія Олександрівна** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та журналістики Бердянського державного педагогічного університету, заст. відп. редактора; **Сопіна Ольга Анатоліївна** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та журналістики Бердянського державного педагогічного університету, заст. відп. редактора; **Костромицький Роман Іванович** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та журналістики Бердянського державного педагогічного університету, технічний редактор.

Рецензенти:

Харлан Ольга Дмитрівна – доктор філологічних наук, професор кафедри української та зарубіжної літератури і порівняльного літературознавства Бердянського державного педагогічного університету;

Синоруб Галина Петрівна – кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри журналістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Друкується за рішенням вченої ради
соціально-гуманітарного факультету з використанням дистанційних технологій
Бердянського державного педагогічного університету
(протокол № 4 від 26 листопада 2025 року)

Укр 45 Українська мова на порубіжжі XX–XXI сторіч: мовознавчий та лінгводидактичний аспекти : матеріали VII Всеукраїнської заочної науково-практичної студентської конференції, (м. Запоріжжя, 07 листопада 2025 року) / [відп. ред. К. М. Пирогова ; ред. кол. : Ю. О. Мельнікова, О. А. Сопіна, Р. І. Костромицький]. Запоріжжя : БДПУ, 2025. 75 с.

У збірнику тез наукових доповідей здобувачів вищої освіти друкуються матеріали VII Всеукраїнської заочної науково-практичної студентської конференції, яка відбулася 7 листопада 2025 року. У публікаціях розглядаються актуальні проблеми філологічних наук, методики їх викладання, а також журналістики.

Матеріали збірника стануть у пригоді науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти, медіааналітикам і всім, хто досліджує взаємодію між особистістю й інформаційним простором.

УДК 811.161.2″19/20″(082.1)

За зміст статей і правильність цитування відповідальність несуть автори

© Бердянський державний педагогічний університет, 2025
© Автори статей, 2025

ЗМІСТ

Слово редактора		6
Бублій Оксана	Комунікаційні інструменти побудови бренду «Бібліотека 2.0» (досвід Стрижавської бібліотеки-філії)	7
Вакула Марина	Стилістичні домінанти в публічних промовах представників державних інституцій	10
Відлацький Віталій	Автомобільна тематика в українських онлайн-виданнях: жанрово-тематичний аспект	11
Галів Олег	Жанрові особливості воєнного контенту національного марафону «Єдині новини»	14
Гвоздик Андрій	Особливості мовної ідентичності персонажа як відображення особистісно-культурного простору (на матеріалі п'єси Володимира Рафєєнка «Мобільні хвилі буття»)	15
Горбик Валентина	Вивчення інтимної лірики Юрія Іздрика на уроках української літератури в старших класах	18
Дубинець Вікторія	Мовностилістичні особливості сучасної української пісні	20
Кірнос Марина	Неповні речення в романі В. Лиса «Соло для Соломії»	22
Корольчук Віталій	Особливості мовностилістичної параметризації прози Василя Шкляра (на матеріалі роману «Чорний ворон. Залишенець»)	25
Курган Максим	Жаргон у правоохоронній та кримінальній сфері	27
Кучинська Аліна	Художній простір роману Тамари Горіха Зерня «Принцип втручання»	31
Лебедєва Ольга	Корпоративна газета «Мотор Січ» як інструмент внутрішніх комунікацій підприємства	33
Лелека Юлія	Instagram як платформа нового формату журналістського контенту	35
Лупінова Катерина	Українська література в добу мовних і культурних трансформацій: постколоніальний вимір, естетичний зсув та формування нової ідентичності	37
Мала Поліна	Лінгвопрагматика та семіотика екологічного медіаповідомлення	38
Неїзжала Альона	Проблема морального вибору в романах Івана Багряного «Тигролови» та Ернеста Гемінґвея «Старий і	40

	море»	
Оздемір Дерія	Глобалізація української мови як наслідок російсько-української війни: приклад Розалії	42
Пасічнюк Богдана	Психологічні метафори романів Марії Матіос	45
Пейчев Данило	Злочини на ґрунті ненависті як виклик для правозахисної журналістики	47
Пестушко Валентина	Журналістика і суспільна комунікація на межі століть	49
Пугач Єлизавета	TikTok як сучасний медіапростір для неформального вивчення української мови та літератури	51
Сідаш Ольга	Візуальні та вербальні компоненти коміксу як складові аргументаційного контексту	53
Слободянюк Кирило	Внутрішньотекстові зв'язки прецедентних феноменів у повісті Володимира Арєнєва «Пан малодобрий»	55
Тищук Артем	Сучасні технології викладання української мови в умовах цифровізації освіти	58
Троян Вікторія	Інноваційні методи та прийоми навчання орфографії на уроках української мови	62
Шкіль Аліна	Поняття, значення, концепт: до проблеми розрізнення дефініцій	68
Шунько Тетяна	Аудіоподкаст в онлайн-виданнях: види та жанри	71

Слово редактора

Шановні здобувачі освіти та наукові керівники!

Редакційна колегія має честь представити вашій увазі збірник матеріалів VII Всеукраїнської заочної науково-практичної студентської конференції «Українська мова на порубіжжі XX–XXI сторіч: мовознавчий та лінгводидактичний аспекти», що відбулася 7 листопада 2025 року в м. Запоріжжя на базі Бердянського державного педагогічного університету (БДПУ).

Ця конференція стала важливим майданчиком для обговорення та аналізу актуальних викликів і перспектив розвитку української мови в сучасному, динамічному світі. У публікаціях, представлених у збірнику, здобувачі вищої освіти з різних куточків України порушують і глибоко досліджують найбільш актуальні проблеми філологічних наук, ефективні методики їх викладання, а також ключові аспекти сучасної журналістики та медіапростору.

Тематика доповідей охоплює широкий спектр питань: від мовознавчих (фонетика, граматика, лексикологія) до лінгводидактичних і соціолінгвістичних, зосереджених на функціонуванні мови в інформаційному суспільстві. Це засвідчує високий науковий інтерес молодих дослідників до збереження, розвитку та популяризації української мови як державної та національної цінності.

Структура видання сформована таким чином, щоб представити різноманіття наукових підходів до вивчення заявленої проблематики. Особлива увага приділяється осмисленню динамічних процесів, що відбуваються в українській мові та журналістики на межі століть, а також питанням лінгводидактики, спрямованим на оптимізацію процесу формування мовної та комунікативної компетентності майбутніх фахівців.

Ми впевнені, що матеріали цього збірника стануть корисним ресурсом і джерелом натхнення для широкого кола фахівців: науковців, викладачів, здобувачів совіти, медіааналітиків і всіх, хто активно досліджує складну та багатогранну взаємодію між особистістю та сучасним інформаційним простором.

Дякуємо всім учасникам за плідну роботу, глибокий аналіз та внесок у розвиток української філологічної та журналістської думки!

Бублій Оксана, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, Бердянський державний педагогічний університет (науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент **Юлія Мельнікова**)

КОМУНІКАЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ ПОБУДОВИ БРЕНДУ “БІБЛІОТЕКА 2.0” (ДОСВІД СТРИЖАВСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ-ФІЛІЇ)

Бібліотека, яка ще кілька десятиліть тому асоціювалася з тишею, книжковими полицями, строгими каталогами та відвідувачами, що приходили «за знаннями», сьогодні стала місцем, де народжуються ідеї, відбуваються події, формується громада. Перетин двох світів – традиційного та віртуального – змінили і користувача, який прагне швидкості, інтерактивності, емоцій. Саме тому актуальним є запит на оновлення фондів чи послуг (особливо, якщо мова йде про сільські бібліотеки), а також й самого образу бібліотеки, створення її сучасного бренду, який зможе конкурувати за увагу в інформаційному просторі, та побудову нової комунікативної філософії, у якій читач стає партнером, а бібліотекар – модератором культурного діалогу. Отже, цю взаємодію обумовлюватимуть не тільки і не стільки книги, а й спільне створення контенту, обговорення, емоційний відклик та обмін враженнями.

Актуальність дослідження зумовлена необхідність переосмислення традиційної бібліотечної моделі, яку зумовила цифровізація культурної сфери, зростання ролі соціальних медіа у щоденній комунікації громад та зміна інформаційних потреб користувачів. Особливої уваги потребує питання створення й розвитку бренду бібліотеки, який має забезпечити її впізнаваність, привабливість і конкурентоспроможність у сучасному інформаційному середовищі. Для невеликих сільських бібліотек це водночас і виклик, і можливість: через соціальні мережі вони можуть показати реальне життя громади, залучити нову аудиторію, зміцнити соціальний капітал.

М. Таєнчук обґрунтовуючи думку про те, що сьогодні бібліотечне обслуговування набуває рис сервісної моделі, вважає, що «складність такої перебудови полягає у потребі одночасно підтримувати і розвивати як традиційні, так і новітні методи роботи» [5].

Ж. Самохіна визначає маркетингові комунікації у бібліотечній діяльності як спілкування, яке здійснює установа для взаємодії з читачами за допомогою різних інструментів: реклами, зв’язків з громадськістю, соціальними мережами тощо. «Створення позитивного образу відбувається також у процесі надання різних інформаційних послуг: проведення виставок нових книг, надання доступу до електронних ресурсів, поширення інформації з використанням соціальних мереж та ін.» [4, с. 103].

Метою є аналіз комунікаційних стратегій і засобів формування бренду бібліотеки в соціальних мережах на прикладі сторінки «Бібліотека – філія с. Стрижавка» у Facebook, а також визначення потенціалу цифрових інструментів для розвитку позитивного іміджу бібліотеки як центру громади.

Бібліотека нової формації повинна викликати емоцію, яка лежить в основі бренду. І в даному випадку бренд не обмежується назвою й логотипом. Це, у першу чергу, образ у свідомості людей, який поєднує довіру, впізнаваність і симпатію.

Як слушно зазначає І. Ярема, істотною характеристикою бібліотечного сервісу є індивідуалізація, «яка сприяє формуванню приязного та зручного для користувачів комунікаційного середовища. У зв'язку з цим бібліотечне обслуговування сьогодні характеризується поєднанням традиційних методів роботи та забезпечення читачів електронними продуктами і послугами. Як наслідок, користувачі мають можливість отримати книги навіть без фізичного відвідування книгозбірні» [6, с. 54]. На нашу думку, концепція «Бібліотека 2.0» передбачає зміну способу мислення та організації бібліотечного простору і базується на принципах співучасті, відкритості, персоналізації.

Оскільки головним каналом комунікації бібліотек із громадою в роки «ковідної» ізоляції, а потім і повномасштабного вторгнення, стали соціальні медіа, саме вони дозволяють «олюднити» установу, показати її буденність і святковість, людей, історії, життя за лаштунками.

Однак кожна платформа має власну логіку функціонування, стиль комунікації та специфіку аудиторії, що зумовлює необхідність адаптації контенту під особливості сприйняття користувачів. У цьому контексті сторінка «Бібліотека–філія с. Стрижавка» у Facebook [2] є показовим прикладом використання соціальної мережі як інструменту побудови локального бренду. Візуальна складова сторінки свідчить про прагнення до створення впізнаваної ідентичності. Обкладинка з відкритою книгою та написом «Стрижавка» виконує роль символу знань і культурного розвитку, водночас апелюючи до локальної приналежності. Назва сторінки є чіткою та інформативною, що забезпечує прозоре позиціонування бібліотеки як громадського культурного осередку. Проте візуальний стиль загалом потребує подальшої систематизації – бракує єдиної колірної гами, логотипу, фірмового шрифту, що є важливими елементами брендової айдентики.

Контент-стратегія сторінки орієнтована переважно на демонстрацію активного культурного життя громади. Основними типами контенту є фотозвіти з подій, зустрічей, інтерактивних заходів із дітьми та молоддю, що формують позитивний емоційний образ бібліотеки. Публікації супроводжуються короткими текстовими описами, які інформують про зміст заходів, але рідко містять елементи сторітелінгу чи цитати учасників, здатні підсилити комунікативний ефект. Регулярність публікацій залишається нерівномірною, що свідчить про відсутність чіткого контент-плану.

Ключовим інструментом комунікації виступає візуальний контент, який передає автентичність і теплу атмосферу локальної спільноти. Сторінка активно використовує зображення дітей, учасників подій, оформлених виставок – це формує емоційний зв'язок із цільовою аудиторією. Разом із тим потенціал Facebook як інтерактивного середовища використовується не повною мірою: бракує опитувань, звернень до підписників, конкурсних або рекомендаційних рубрик.

З огляду на зміст і форму розміщених на сторінці матеріалів, можна виділити такі комунікаційні інструменти побудови бренду:

1. Емоційний контент, що формує позитивні асоціації з відкритістю, доброзичливістю, креативністю.

2. Візуальній сторітелінг – кожен захід подається через образи взаємодії людей, спільної творчості.

3. Соціальний капітал громади, який виявляється у зображенні різних вікових груп та акценті на спільних ініціативах.

4. Природна естетика візуального ряду (сезонні мотиви, рослини, книги), що може стати основою для формування фірмового стилю.

5. Комунікація через участь, коли бібліотека постає не інституцією, а партнером громади у створенні культурного простору.

Проведений SWOT-аналіз сторінки показує, що серед її сильних сторін варто відзначити автентичність, щирість комунікації, позитивну атмосферу і реальний зв'язок із місцевою спільнотою. Слабкі сторони полягають у відсутності системного підходу до формування айдентики, нерегулярності контенту та недостатньої інтерактивності. Серед можливостей – розвиток бібліотеки як центру культурного бренду громади через використання додаткових Facebook-інструментів (сторіз, опитування, події), налагодження партнерств із освітніми закладами та залучення користувацького контенту. Загрози пов'язані з потенційним зниженням охоплення без оновлення форматів і конкуренцією з іншими локальними інформаційними сторінками.

Отже, сторінка «Бібліотека – філія с. Стрижавка» демонструє, що навіть невеликі культурні інституції здатні формувати власний бренд громади за допомогою доступних цифрових інструментів. Успіх цього бренду забезпечується не масштабом, а людяністю, емоційною автентичністю та соціальною відкритістю. Для подальшого розвитку комунікаційної стратегії доцільно посилити єдність візуального стилю, розширити інтерактивні формати взаємодії з аудиторією та впровадити елементи контент-маркетингу (рубрикація, регулярність, залучення користувачів).

Література

1. Бачинська Н., Касьян В. Маркетингові комунікації в умовах цифрової трансформації публічних бібліотек України. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2024. № 14. С. 10–19. https://doi.org/10.31866/2616-7654.14.2024.318283 (дата звернення: 01.11.2025).
2. Бібліотека-філія с. Стрижавка. Facebook. URL: https://www.facebook.com/profile.php?id=61555813775712 (дата звернення: 01.11.2025).
3. Гранчак Т., Скітер Т. Інтернет-маркетинг у діяльності бібліотек України. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2019. №4. С. 36–55. https://doi.org/10.31866/2616-7654.4.2019.187817 (дата звернення: 01.11.2025).
4. Самохіна Ж. Маркетингові комунікації в бібліотечно-інформаційній діяльності. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2015. № 42. С. 103–114.
5. Таєнчук М. В. Особливості комунікації бібліотеки в епоху цифровізації. *Вісник студентського науково товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса* 2019. № 1 (11). С. 165–170.
6. Ярема І. Цифрові комунікації як інструмент інноваційної діяльності публічних бібліотек України. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2022. № 10. С. 49–59.

Вакула Марина, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, Бердянський державний педагогічний університет (науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент **Кристина Пирогова**)

СТИЛІСТИЧНІ ДОМІНАНТИ В ПУБЛІЧНИХ ПРОМОВАХ ПРЕДСТАВНИКІВ ДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУЦІЙ

Актуальність дослідження зумовлена значущістю публічного дискурсу представників влади як ключового інструменту формування суспільної думки, забезпечення прозорості та конструювання державного іміджу. Аналіз мовленнєвої поведінки посадовців дозволяє виявити лінгвопрагматичні стратегії впливу на аудиторію.

Дослідивши публічні промови представників органів влади, можна виокремити такі стилістичні домінанти:

1. Апелятивна домінанта (стратегія єднання) проявляється у високій частотності використання займенників першої особи множини («ми», «наш народ», «наші спільні зусилля») та лексики, що апелює до національних цінностей (свобода, незалежність, гідність). Такі стилістичні конструкції виконують функції формування відчуття єдності, згуртованості та підвищення рівня довіри.

2. Експресивно-емоційна домінанта простежується у використанні риторичних фігур (анафора, градація, паралелізм) та емоційно-оцінної лексики (зокрема, військового та героїчного лексикону). Це посилює драматизм повідомлення, здійснює персуазивний вплив та підтримання високого рівня емоційного залучення аудиторії.

3. Метафорична домінанта наявна завдяки активному застосуванню метафоричних моделей (військова метафора, метафори шляху, руху, боротьби), які спрощують складні політичні чи економічні процеси для масового сприйняття. Такі фігури виконують функцію підвищення образності, наочності та запам'ятовуваності ключових повідомлень.

4. Офіційно-ділова домінанта презентує елементи офіційно-ділового стилю (термінологія, канцеляризми, стандартизовані формули), що сигналізує про компетентність та легітимність влади. Функціональна приналежність таких стилістичних фігур: підкреслення офіційного статусу повідомлення та його юридичної ваги.

Промови Президента України Володимира Зеленського є багатим матеріалом для вивчення риторики та стилістики. Його стиль часто характеризується високою експресивністю та орієнтацією на емоційний вплив на аудиторію, особливо після початку повномасштабного вторгнення. Зокрема, у промовах наявні такі стилістичні фігури: анафора («Ми будемо боротися на морях, будемо битися в повітрі, ми будемо захищати нашу землю, хоч би якою не була ціна»); епіфора («Ми зробили вибір. Для когось – це Маріуполь. Для когось – Монако», «Але ми знаємо, кого більше. І ми нарешті стали справді єдиними»); антитеза («Нічого українського не віддамо, а чужого нам не треба) тощо.

Стилістичні домінанти в публічних промовах представників державних інституцій свідчать про полістилістичність та багатофункціональність сучасного офіційного дискурсу. Вони формують переконливий мовленнєвий образ влади, який

одночасно демонструє компетентність (через офіційний стиль) та близькість до народу (через апелятивні та емоційні засоби). Збалансоване використання цих домінант є ключовим для реалізації не лише комунікативної, а й регулятивної та іміджетворчої функцій влади у суспільстві.

Література

1. Ковальова О. Політичний дискурс: сучасні лінгвістичні інтерпретації. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 27. Т. 2. С. 101–107.
2. Конівіцька Т. Я. Підготовка до публічного виступу : практичний посібник для студентів-психологів. Львів : ЛДУ ДЖД. 2019. 133 с.
3. Славова Л. Л. Мовна особистість політика: когнітивно-дискурсивний аспект : монографія. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2010. 358 с.

Відлацький Віталій, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (науковий керівник: кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент **Галина Синоруб**)

АВТОМОБІЛЬНА ТЕМАТИКА В УКРАЇНСЬКИХ ОНЛАЙН-ВИДАННЯХ: ЖАНРОВО-ТЕМАТИЧНИЙ АСПЕКТ

Трансформація сучасних українських онлайн-медіа пов’язана не лише з технологічним прогресом, а й зі зміною споживчих потреб самої аудиторії. У світі, де інформація оновлюється щомиті, журналістика повинна швидко адаптуватися до нових викликів та розширювати коло своїх тем. Саме тому автомобільна журналістика стала одним із напрямів, що послідовно формує власний простір в медійному просторі. Вона поєднує розважальну, аналітичну й інформаційну функції, а її головне завдання – не просто повідомляти новини, а й допомогти читачеві орієнтуватися в сучасному автосвіті, розуміти його тенденції.

Вперше про автомобільне медіа в Україні згадується у 1913 році, яке видавалося у Києві, а в 1914 – в Одесі. Далі була велика пауза, і тільки у 1929 році в Харкові з’являється наступне видання «Авто та Шляхи» українською мовою, яке проіснувало до 1932 року. Довгі роки єдиним автомобільним виданням на території України був московський журнал «За рулем». Зрідка потрапляли і закордонні видання, але власного автомобільного журналу в Україні так і не було. В 1986 році журналіст Леонід Сапожников та Владислав Волошин заснували український аналог «За рулем». У 1990 році почалося формування першого українського автомобільного журналу «Сигнал». Його засновниками стали ДАІ МВС України та спілка автолюбителів, а перший номер вийшов у 1991 році. Так, Україна знову отримала власне автомобільне медіа [7]. Сьогодні, із розвитком автомобільної галузі, зросла потреба в інформаційних ресурсах, які надають достовірні огляди, професійний аналіз і корисні поради для автовласників та поціновувачів транспорту.

Сучасні автомобільні онлайн-видання мають різноманітну жанрову та тематичну палітри. На їх сторінках можна зустріти:

- тест-драйв – огляд автомобіля з акцентом на його характеристики, керованість, комфорт та враження від водіння;

- порівняльний огляд – зіставлення кількох моделей для оцінки переваг і недоліків кожної;

- новини автомобільного ринку – повідомлення про нові моделі, технології, події та тенденції в автоіндустрії;

- аналітику та дослідження ринку – розгляд тенденцій продажів, популярності марок, змін у законодавстві та екологічних вимогах;

- історичні матеріали про розвиток автомобільної промисловості, культові моделі та бренди;

- статті – висвітлення роботи механізмів, нових технологій, електромобілів, гібридних систем;

- лайфстайл та автокультура – репортажі про виставки, клуби, автоспорт, подорожі на авто;

- корисні поради та навчальні матеріали – рекомендації щодо експлуатації, обслуговування, безпеки на дорозі.

Онлайн-видання на кшталт «Auto24» [1], «Autoua» [2] та «Motor Media Review» [3] є яскравими прикладами того, як автомобільна тематика розкривається у цифровому просторі. Аналіз їхнього контенту за крайні три місяці дозволяє зрозуміти, що основну частину публікацій складають короткі новинні замітки. Це повідомлення про нові моделі автомобілів [4], законодавчі ініціативи [8] чи розвитку електромобілів [5]. Здебільшого матеріали мають чітку новинну структуру: стислість, логічність, динамічний ритм подачі. Такі тексти виконують основну функцію – оперативно інформують, підтримуючи постійний зв'язок із аудиторією, яка прагне швидкого та точного оновлення новин.

Проте, поряд із новинами, помітно розвивається аналітичний спектр жанрів, що надає автожурналістиці глибини [6]. У таких матеріалах автори не просто подають факти, а й вдаються до глибокого проаналізу, зіставлення та прогнозів. Саме тут журналіст виступає не просто як передавач інформації, а як аналітик і комунікатор, що допомагає читачеві зрозуміти сучасні тенденції автогалузі. Журналістська аналітика, на відміну від звичайної новинної подачі, вимагає значно глибшої компетентності – вміння проникати у суть явища, критично мислити, бачити причинно-наслідкові зв'язки, прогнозувати події, спростовувати чи підтверджувати контент. Таке професійне вміння формується у процесі практичного досвіду роботи над темою, коли журналіст уже не просто переказує події, а пояснює їх і формує власну аргументовану позицію.

Тексти в автомобільних онлайн-виданнях поєднують технічну точність і доступність. Журналісти намагаються пояснювати складні технічні поняття простою мовою, не втрачаючи фахового рівня. Наприклад, описуючи нову систему безпеки, автор може провести аналогію з побутовими процесами, роблячи матеріал зрозумілим навіть для читача, який далекий від технічних деталей [9]. Це свідчить про орієнтацію таких медіа не лише на професіоналів, а й на ширше коло автолюбителів. Саме тому автомобільна журналістика в Україні виконує важливу просвітницьку місію – навчає, роз'яснює і водночас зацікавлює.

Важливу роль у сприйнятті матеріалу відіграють візуальні елементи [1]. Кожен матеріал супроводжується якісними фото або коротким відеооглядом, що допомагає «побачити» описану модель, оцінити дизайн чи технологічні особливості. Фотографії на сайтах розміщуються поруч із заголовками або інтегровані у текст, що робить сторінку динамічною та привабливою для перегляду.

Ще однією особливістю українських автовидань є активна взаємодія з аудиторією. Багато сайтів мають форуми або сторінки для коментарів, де читачі можуть ділитися власними враженнями, ставити запитання, обговорювати проблеми експлуатації автомобілів. Це створює ефект спільноти, де журналіст і читач виступають рівноправними учасниками діалогу.

Жанрово-тематичний спектр автомобільної тематики є досить широким: від коротких інформаційних повідомлень до глибоких аналітичних статей, від тест-драйвів і репортажів із виставок до авторських блогів і колонок. Саме в цій багатовекторності і є перспективи автомобільної журналістики. Вона здатна задовольнити різні інформаційні потреби: цікавість, бажання розібратися, чи навіть пошук поради. Такі тексти не просто інформують, вони формують стиль мислення, де технології й людина взаємодіють.

Література

1. Auto 24. URL: https://auto.24tv.ua/ (дата звернення: 1.11.2025).
2. Autoua. URL: https://autoua.net/ (дата звернення: 1.11.2025).
3. Motor Media Review. URL: https://mmr.net.ua/ (дата звернення: 1.11.2025).
4. Оновлений Rexton змінився мало, але ви його не впізнаєте. *Auto 24.* URL: https://auto.24tv.ua/onovlenyi_rexton_zminyvsia_malo_ale_vy_yoho_ne_vpiznaiete_n65327?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 1.11.2025).
5. Ринок електромобілів в Україні у вересні 2025 року: статистика, динаміка та прогнози. *Auto 24.* URL: https://auto.24tv.ua/rynok_elektromobiliv_v_ukraini_u_veresni_2025_roku_statystyka_dynamika_ta_prohnozy_n66515?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 1.11.2025).
6. Ринок вживаних авто в Україні: аналітика липня 2025. *Auto 24.* URL: https://artcustoms.com.ua/rynok-vzhyvanyh-avto-v-ukrayini-analityka-lypnya-2025/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 1.11.2025).
7. Хронологія автомобільних медіа на території України. Першому автомобільному виданню виповнилось 110 років. *Авто консалтинг. Інформаційно-аналітична група.* URL: https://autoconsulting.ua/article.php?sid=55222 (дата звернення: 1.11.2025).
8. Що зміниться для водіїв після впровадження Нового закону про ОСЦПВ №8300. МТСБУ. URL: https://mtsbu.ua/news/post/shcho-zminitsya-dlya-vodiyiv-pislya-vprovadzhennya-novogo-zakonu-pro-oscpv-8300?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 1.11.2025).
9. Як авто із США змінюють стандарти безпеки в Україні: новітні технології, яких ще немає у нас. URL: https://business.rayon.in.ua/news/821567-yak-avto-iz-ssha-zminyuyut-standarti-bezpeki-v-ukraini-novitni-tekhnologii-yakikh-shche-nemae-u-nas?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 1.11.2025).

Галів Олег, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент **Олеся Мединська**)

ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ ВОЄННОГО КОНТЕНТУ НАЦІОНАЛЬНОГО МАРАФОНУ «ЄДИНІ НОВИНИ»

Четвертий рік повномасштабного вторгнення утвердив у телевізійному просторі України раніше відомий, але малопоширений до лютого 2022 року формат інформування аудиторії – безперервний телевізійний марафон. Йдеться про національний марафон «Єдині новини». Створений з метою протидії російській дезінформації та оперативного реагування на події в країні, марафон трансформувався з антикризового формату й одного з ключових інструментів задоволення інформаційних потреб аудиторії в звичну форму організації інформаційного мовлення, ініціювавши ефект наслідування: формат марафону слідом за національним телебаченням підхопило і регіональне. Власні інформаційні марафони, наприклад, запустили телеканали «Перший Західний» у Львові та «Київ» – у столиці.

Особливість функціонування телевізійного марафону «Єдині новини» обумовлена орієнтацією на оперативне, достовірне та верифіковане інформування глядацької аудиторії про перебіг суспільно значущих подій – подій війни, що, своєю чергою, безпосередньо окреслює жанрово-стилістичну структуру воєнного медіаконтенту.

Аналіз 200 новинних випусків національних телеканалів, що упродовж 2022–2025 років здійснювали виробництво контенту для національного марафону «Єдині новини», визначив основні інформаційні жанри, які використовують редакції:

- **замітки** – короткі інформаційні повідомлення (відомі на сучасному телебаченні як бз/бзсх);
- **репортажі з місця події**;
- **інформаційні відеосюжети** (збірні, огляди);
- **прямі включення**.

Перевага цих інформаційних жанрів полягає в короткій передачі основної суті події та фактологічній точності. Інформація побудована на конкретних фактах, а не на суб'єктивних судженнях. Такі жанри реалізуються змістовним лаконічним відеорядом, у окремих випадках – невеликою кількістю відео/фото або просто повідомленням ведучого без додаткового візуального наповнення. Наприклад, у випуску ТСН за 8 травня 2023 року першим матеріалом є коротке інформаційне повідомлення про обстріли українських регіонів та їхні наслідки. Другий – репортаж про атаку на столицю [1]. У випуску «Факти» (телеканал ICTV) від 10 березня 2023 року представлений репортаж, який показує наслідки російських обстрілів у одному із сіл Львівщини [3]. У новинному випуску телеканалу «Ми – Україна» від 27 березня 2024 року представлені коротке інформаційне повідомлення про обстріл Херсонщини за добу та репортаж із Дніпра після ракетно-дронової атаки [4].

Серед жанрової палітри воєнного контенту національного марафону «Єдині новини» протягом усього періоду його функціонування домінують короткі інформаційні жанри. У центрі цих жанрів – точність та інформаційна значимість повідомлення. Здебільшого це пояснюється бажанням у режимі реального часу інформувати суспільство про перебіг бойових дій, обстріли цивільної інфраструктури та гучні політичні заяви.

Література

1. Випуск ТСН 19:30 за 8 травня 2023 року | Новини України [Відео]. *ТСН. YouTube*, 2023. Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=Bg7sECMkGJo (дата звернення: 15.10.2025).
2. Данькова Н. До перемоги й далі. Що буде з єдиним телемарафоном. *Детектор медіа.* Режим доступу: https://detector.media/community/article/215304/2023-08-09-do-peremogy-y-dali-shcho-bude-z-iedynym-telemarafonom/ (дата звернення: 15.10.2025).
3. Єдині новини онлайн від ICTV за 10.03.2023 | 380-й день війни [Відео]. *ICTV. YouTube*, 2023. Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=Dlf_qNhqWh0 (дата звернення: 02.11.2025).
4. Єдині новини від ICTV за 27.02.2024 | 734-й день війни [Відео]. *ICTV. YouTube*, 2024. Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=w2n0ooIDWGI (дата звернення: 15.10.2025).
5. Соломін Є. О. Інформаційна безпека України: від анексії до концепції через війну на сході. *Телерадіожурналістика*. 2016. Вип. 15. С. 68–72.

Гвоздик Андрій, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Бердянський державний педагогічний університет (науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент **Ольга Сопіна**)

ОСОБЛИВОСТІ МОВНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ПЕРСОНАЖА ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ОСОБИСТІСНО-КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ (НА МАТЕРІАЛІ П’ЄСИ ВОЛОДИМИРА РАФЄЄНКА «МОБІЛЬНІ ХВИЛІ БУТТЯ»)

Актуальність полягає в тому, що хоча питання вербальної характеристики героїв художніх творів неодноразово ставало предметом аналізу, комплексна лінгвістична характеристика персонажа як єдиного феномену, що актуалізується мовними засобами, вербалізуючи психологічний тип, соціальний статус, освітній рівень та культурну приналежність героя, залишається недостатньо вивченою в сучасному українському мовознавстві. Аналіз лінгвістичної ідентичності як комплексного явища на матеріалі сучасної драматургії дозволить заповнити цю лакуну.

Мета дослідження – виявлення й аналіз лінгвістичних параметрів вираження мовної ідентичності персонажів п'єси «Мобільні хвилі буття» Володимира Рафєєнка за допомогою комплексного методу лінгвоаналізу.

П'єса «Мобільні хвилі буття» є прямою художньою реакцією на російське вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року. Дії розгортаються у дачному селищі між Бучею й Бородянкою – територіях, які згодом стали символами воєнних злочинів. В. Рафєєнко робить цікавий вибір: п'єса висвітлює не бойові дії, а те, як люди, позбавлені можливості фізичного спротиву, борються за людяність словом.

Проведений аналіз вибраних нами конструкцій ґрунтується на комплексній моделі, що поєднує три взаємопов'язані рівні лінгвістичних параметрів вираження мовної ідентичності персонажів у п’єсі В. Рафєєнка (див. Рис. 1).

Рис. 1. Модель лінгвістичного картування параметрів вираження мовної ідентичності в тексті В. Рафєєнка «Мобільні хвилі буття»

Інтеграція трьох рівнів, на нашу думку**,** дозволила В. Рафєєнкові уникнути спрощення: людина не є ні автоматом історичних сил, ні позаісторичним індивідуумом.

Картування аналізованих синтаксичних конструкцій, пов'язаних із війною, еміграцією, відчуженням, показало, що в тексті В. Рафєєнка формується специфічне семантичне поле «нової» української ідентичності, народженої через травму.

Результати аналізу вираження мовної ідентичності персонажа у п’єсі виявляють також певну авторську закономірність: майже половина всіх аналізованих мовних конструкцій з маркером «індивідуально-особистісні фактори» стосується глибоко особистісних характеристик персонажів. До прикладу, Вася Цвіт – переселенець із Донецька, учений, він читає дружині Шекспіра, молиться Архангелам. Навіть в окупації його рефлексія залишається інтелектуальною: «Архангеле Михаїле, Архангеле Гавриїле, і ви, Рафаїле, Уриїле, Селафіїле, ви теж бачите все. Ієгудіїле і Варахіїле, ви завжди з нами. Помоліться за нас. Нам так страшно» [1, с. 24]. Граматична структура наведеного тексту показує, як людина організовує свою молитву, в якій бачимо, як перелік святих імен утворює ритуальну тканину, а коротке фінальне висловлювання «Нам так страшно» – звичайне людське визнання слабості. Індивідуальність Васі полягає саме в тому, що він у молитві не втікає від конкретного: він вживає «нами», включаючи рядових людей в універсальне звернення. Це означає, що в момент крайності людина не змінюється радикально, вона загострюється, оголюється, стає максимально собою.

Другу позицію за кількістю репрезентацій займають маркери макросоціальних факторів – це окупація з її реальною матеріальністю. Степан, голова садового товариства, намагається організувати виживання спільноти, але окупаційна реальність редукує його можливості: «Я ж не буду всіх годувати. Мені 72 рочки, вже й здоров'я моє не те, хоч я й голова нашого дачного правління» [1, с. 22]. Заперечна конструкція «Я ж не буду» звучить як скромне відмовлення від батьківської ролі, яку

хотів би обійняти. Демінутив «рочки» (йому не «72 роки», а «72 рочки») своєрідно гуманізує віковий показник. Однак «хоч я й голова» означає, що, саме коли він мінімально здатний керувати, йому довіряють найбільше.

Макросоціальні фактори виявляються й у телефонних розмовах: «Мешканці сусіднього кооперативу, що завжди спілкувалися українською, сьогодні розмовляють російською. І так мені гидко стало, так боляче!» [1, с. 23]. Коли людина розповідає, як її сусіди змінили мову від страху перед окупантом, вона дефінує моральну катастрофу. Мова тут – це не лінгвістична проблема, це політична позиція, лояльність, вибір. Лексеми «гидко» та «боляче» показують, як зміна мови переживається тілесно, як біль, як фізична огида.

Третю позицію займають маркери соціокультурних факторів – традиція, спадщина… Тут найяскравіше проявляється рефрен: «Стоїть гора високая...» [1, с. 23]. Ця давня українська пісня пробивається крізь звуки артилерії в тексті В. Рафєєнка. Вона не скасовує реальність окупації, але змінює її семіотичне значення. Пісня – це модуляція психічного простору, що дозволяє людині залишатися людиною на фоні зовнішньої беззахисності.

Остап, військовий, розмовляє з сестрою Мар'яною мовою, насичено навантаженою технічною точністю та комунікативною лаконічністю: «Б'ємо орків, сестро, як можемо» [1, с. 60]. Граматичний розбір розкриває багато: дієслово теперішнього часу «б'ємо» у поєднанні з дієслівним словосполученням "як можемо" утворює образ постійної військової діяльності, де поняття норми переміщується в простір невизначеності та нестійкості. Однак найголовніше тут – жаргонізм «орки». Це молодіжна лексема, що еволюціонувала з відеоігрових культурних практик і живе в інтернет-культурі. У цьому контексті «орки» функціонує як дегуманізуючий термін, що дозволяє психічно обробляти реальність систематичного убивства. Критично важливо, що жаргонізм «орки» не існує в ізоляції. В тексті В. Рафєєнка він утворює системне лексичне поле разом з іншими дегуманізуючими виразами, такими як «тварюки» та «москалі».

Підсумовуючи способи вираження мовної ідентичності персонажів у п'єсі В. Рафєєнка, можна стверджувати:

1. Мовна ідентичність персонажа репрезентується на всіх трьох рівнях (індивідуальному, макросоціальному та соціокультурному), з явним переважанням індивідуально-особистісного рівня (47,8%), що засвідчує пріоритетність психологічної глибини персонажа над соціальними факторами.

2. Вираження мовної ідентичності крізь індивідуальні маркери перевищує інші групи факторів більше ніж у 1,6 разів, що підтверджує те, що в умовах суспільної кризи особистісна автономія стає домінуючим принципом формування комунікативної поведінки персонажа.

3. Рівність макросоціальних та соціокультурних факторів (28,9% і 23,3% відповідно) демонструє, що контекст окупації та традиційна культурна спадщина функціонують як рівнозначні сили, що структурують мовну поведінку персонажів, утворюючи комплексну багатошарову систему.

4. Інтеграція трьох рівнів факторів дозволяє дефінувати мовну ідентичність персонажа як цілісний феномен, що синтезує індивідуальну психіку, історичний контекст і культурну спадщину в єдиному особистісно-культурному просторі.

Таким чином, мовна ідентичність персонажа в п’єсі Володимира Рафєєнка функціонує не як проста сума факторів, а як динамічна система, де особистісна позиція людини неодмінно поєднується з історичною травмою, окупаційною реальністю та культурною спадщиною.

Література

1. Рафєєнко В. Мобільні хвилі буття: п’єса. Львів : Видавництво Анетти Антоненко, 2023. 88 с.

Горбик Валентина, здобувачка освіти другого (магістерського) рівня освіти Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія (науковий керівник: кандидат філологічних наук **Наталія Григорук**)

ВИВЧЕННЯ ІНТИМНОЇ ЛІРИКИ ЮРІЯ ІЗДРИКА НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В СТАРШИХ КЛАСАХ

Актуальність. Сучасний стан української освіти свідчить про потребу інтеграції новітніх літературних процесів у навчальний курс, що дозволяє здобувачам освіти глибше усвідомлювати й традиційні, й актуальні форми художнього мислення [1, с. 10].

Лірика – наймобільніша зі всіх родів літератури і має найбільші потенційні можливості у формуванні емоційної сфери учнів та великі виховні можливості. Природа інтимної лірики пов’язана з естетикою переживання, тобто з відображенням суб’єктивного досвіду в емоційно-образній формі. Вивчення інтимної лірики в старших класах є важливим, але водночас делікатним і складним завданням, яке вимагає від учителя глибокого розуміння як літературознавчих, так і педагогічних засад.

Мета публікації – дослідити особливості вивчення інтимної лірики Юрія Іздрика на уроках української літератури в старших класах. Мета зумовлює виконання таких **завдань**: описати специфіку постмодерної поетики Юрія Іздрика; розглянути методичні прийоми аналізу його лірики в старших класах.

Сутність дослідження. Особливе місце відведено вивченню інтимної лірики сучасних авторів, серед яких творчість Юрія Іздрика вирізняється непересічністю художньої мови, метафоричною насиченістю та глибоким психоаналізом [2]. У цьому контексті творчість Юрія Іздрика, зокрема його збірки «ТАКЕ» (1996), «Мистецтво залишатися невидимим» (2002), «Інші речі» (2006), стає цінним матеріалом для осмислення сучасної поетичної свідомості. Автор використовує постмодерну іронію, філософські метафори, ритмічну свободу, які розкривають складну природу людських почуттів: «усе, що ми кажемо – не уми, усе, що ми любимо – минає» (Ю. Іздрик: тут і далі цитати поета). Така поетична формула вчить старшокласників сприймати мінливість почуттів і плинність буття як природну складову людського існування: «мистецтво залишатися невидимим – це не тікати, а бути присутнім так, щоб тебе не поранили очима».

У збірці Юрія Іздрика «Ми – інші речі» (2006) поет досліджує мінливість людського «я», часову і просторову відносність почуттів, а також філософію кохання як

пошуку сенсу: «Ми – інші речі, створені з дотику і мовчання Ми народжуємось щоразу, коли зникаємо в очах одне одного».

Аналізуючи інтимну поезію Юрія Іздрика, доцільно звернутися до його творів «Після життя» (2000) та «Тепер і завжди» (2003), у яких поет застосовує анафори, повтори, інверсію: «я тебе вигадую щовечора / я тебе згадую щоранку». Повторюваність цих лексем створює ритм емоційної постійності, формує у читача почуття духовної відповідальності за любов і пам'ять [3, с. 146].

Філософські ідеї яскраво ілюструє поезія Ю. Іздрика «Теплі речі» (2001) чи «Молитви до твого імені» (1999), де через побутові образи розкривається філософія ніжності: «теплі речі твої – як обійми, яких мені бракує». Метафорика і епітети дозволяють учням емоційно пізнати внутрішній світ людини, а тому є незамінним засобом розвитку духовності [4].

У поезіях «Ангели і тіні» (2004) та «Вірші про час» (2005) автор використовує символи й паралелізми: «і тіні наші довші за нас / бо світло падає знизу». Цей образ вчить старшокласників бачити в художньому слові не буквальний, а філософський сенс, що пробуджує рефлексію та естетичну чуйність. У віршах «Вона» (2002) і «Де ти?» (2003) Юрій Іздрик через звертання і повтори передає драму відстані між людьми: «Вона – це моя тиша, моя пристрасть і моя молитва. Вона – у всіх моїх словах, навіть тоді, коли я мовчу». Через метафору «вона – моя тиша» поет передає глибину почуття, у якому кохана постає не просто образом, а станом душі, екзистенційним центром. Твори «Тиша між нами» (2000), «Любов як хвороба» (2005), «Все просто» митець через метафору, синестезію та ритмічну паузу створює естетику духовної близькості: «тиша між нами – мов дихання після кохання».

Ефективне вивчення інтимної лірики в старших класах будується на синтезі глибокого літературознавчого аналізу (розуміння форми, жанру, контексту) та педагогічних стратегій (повага до особистості, етична нейтральність, творчі методи) та потребує інтегрованого підходу [5, с.56]. Твори «Любов як хвороба» (2005) чи «Молитва про нас» формують у школярів здатність розуміти подвійність почуттів і глибину людської психології. У поезії «Все просто» (2005) поет використовує логічну петлю: «світ тримається на вірі, що він тримається». Це філософське спостереження можна використати як стартову тему для дискусії про сутність віри, мислення і самообману.

Ключовим у роботі з творами Ю. Іздрика є герменевтичний метод. Його лірика сповнена алюзій та інтертекстуальних посилань. Застосування прийому «Декодування метафор» спонукає учнів самостійно шукати ключі до смислів, розшифровуючи ускладнену символіку тіла, міста, відчуженості та близькості.

Паралельно варто використовувати психологічний метод. Інтимна лірика завжди є дзеркалом внутрішнього світу, а в Ю. Іздрика – дзеркалом, яке відображає нервові і складні переживання сучасної людини. Прийом «емпатійного читання» дозволяє учням «вжитися» в роль ліричного героя, пояснити його мотивацію та переживання. Це інструмент для розвитку емоційного інтелекту та здатності до емпатії [6, с. 87]. Поезія Ю. Іздрика вимагає використання інтермедіального методу. Зіставлення його віршів із творами інших видів мистецтва (сучасний живопис, музика, альтернативне кіно) допомагає учням відчути ритм і настрій епохи. Завдання «Саундтрек до вірша» є прикладом того, як текст оживає через музичні асоціації, стаючи більш зрозумілим і близьким. Незмінною є проблемно-пошукова форма –

організація «Дискусійного кафе» або «Круглого столу» [7, с. 98]. Обговорення «незручних» питань, які порушує поет (про межі інтимного, про природу кохання), вчить учнів аргументувати свою позицію, слухати опонента та толерантно ставитися до різних поглядів. Формат «Літературної майстерні» пропонує учням створювати власні тексти, наслідуючи стиль поета. Спроба написати верлібр, використовуючи його техніки (неологізми, потік свідомості), є найкращим способом зрозуміти механіку постмодерної поезії. Варто використовувати сучасні форми, як-от створення «Онлайн-форуму» для аналізу. Це забезпечує безпечний простір для обговорення відвертих тем, де учні можуть публікувати свої есеї та критичні відгуки. Фінальним результатом є не лише знання про поета, а й вміння молодої людини рефлексувати над власним внутрішнім світом та світом навколо [8].

Висновки. Вивчення постмодерної поетики Юрія Іздрика дозволить декодувати багатозначний текст. Запропоновані методи та прийоми забезпечать глибокий аналіз художньої форми, створять безпечний та етичний простір для обговорення чутливих тем, що є запорукою успішної педагогічної роботи.

Література

1. Андрусяк І. Поезія Юрія Іздрика як феномен постмодерної культури. Львів, 2012. 159 с.
2. Даниленко В. Іздрик і урбаністична метафора сучасності. *Український літературний вісник*. 2020. С. 67–87.
3. Ільницький М. Поетика інтимного: сучасні інтерпретації любовної лірики. Львів : Світ, 2018. 346 с.
4. Ковальчук Г. І. Інтимна лірика як засіб формування естетичних смаків учнів. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2018. № 5. С. 44–50.
5. Мацько Л. Методика викладання української літератури: сучасні тенденції. Київ : Академія, 2010. 189 с.
6. Скорина Л. Аналіз художнього твору : навчальний посібник для студентів гуманітарних спеціальностей (філологія, літературна творчість, журналістика). Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2013. 306 с.
7. Токмань Г. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенційно-діалогічна концепція. Київ : Міленіум, 2003. 365 с.
8. Штельмах Л. І. Методика аналізу поетичних творів у старших класах. *Дивослово.* 2019. № 9. С. 47–52.

Дубинець Вікторія, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, Бердянський державний педагогічний університет (науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент **Ольга Сопіна**)

МОВНОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПІСНІ

В усі часи українці співали, передаючи через пісню свої настрої, стан душі, традиції, мрії, висвітлюючи історичні події. Саме тому для пісень різних часових

періодів притаманні певні спільні риси, за якими можна вивчати особливості розвитку мови, а також оцінити духовно-культурний рівень того чи іншого часу.

За роки незалежності України українська пісня зазнала неабияких трансформацій, продовжує динамічно розвиватись і адаптуватися до сучасного сьогодення. Особливо слід відзначити підвищення популяризації української пісні з початком військової агресії російської федерації проти України.

Мета дослідження – виявлення мовно-стилістичних особливостей сучасної української пісні на прикладі текстів пісень гурту «Kozak system».

Завданням наукової розвідки є аналіз текстів пісень гурту «Kozak system» стосовно використання літературної української мови, жаргонізмів, сленгових слів, запозичень тощо, а також їхній вплив на слухацьку аудиторію.

Починаючи з 2014 року, значно збільшилася кількість пісень патріотичного спрямування, серед яких особливо виділяються «Антитіла» («Фортеця-Бахмут»), «Скай» («Не відступати і не здаватися»), «Kozak system» («Лють», «Люди-Титани»), «Без Обмежень» («Героям») та «Yarmak» («Моя країна»).

Одним з яскравих представників української патріотичної пісні є гурт «Kozak system». Це український рок-гурт, заснований у 2012 році в Києві з музикантів, які вийшли з гурту «Гайдамаки» [2].

Серед художніх засобів, що вживаються у текстах пісень гурту «Kozak system», переважають епітети (наприклад, «ранішню росу», «страшну чуму» і «ранковим дощем», «священний гнів»), метафори, а також як різновид метафори – персоніфікації, серед яких: «садки мертво мовкнуть» («У осені твої очі»), «сонце зійшло» («Українське сонце»), «іде перемога» і «долі волають» («Подай зброю (Едельвейси)»), «Свобода у крові моїй тече» («Лють»), «світло ділиться» («Мамо») [3].

У композиціях гурту можна помітити і такі граматичні неточності, як порушення морфологічних норм. Так, у пісні «Люди-Титани» використано дієслово «дихаєм» («А ми тут поки дихаєм рівно»), хоча слід уживати правильну форму «дихаємо», у пісні «Мамо» – звертання «мам» замість «мамо» [1, с. 144]. У пісні «Українське сонце» вживається авторське скорочення слова «воїнів»: «На щитах несли воїв» [3].

Також дуже часто використовується спеціальна військова лексика, наприклад, «Все стабільно, плюс-плюс, все стабільно» у пісні «Люди-Титани», «Моє серце – сталь, моя кров – Азов!» у пісні «Азов-сталь», «І смерть недолуга розплющила зльоту, Косу об сталеву піхоту» («Подай зброю (Едельвейси)»), «І серце приховане у камуфляжі Надійніше ніж броня» («Сила і зброя») [3].

Лексична палітра пісень гурту «Kozak system» представлена словами іншомовного походження, до прикладу, «Мантра» («Вижити до ранку»), фразами з англійської мови («Basta», «Mamai» в однойменних піснях, «Earth wind and fire» у пісні «Лети»).

Також використовуються жаргонізми: «Ще й цілий римський мусорський загін», «За ваші побрякушки і бабло», «На березі стоїть юрба мудил» («Фарисейська»), сленгові слова: «А потім перший комп, і точка com і школа протеліла, мов фанера над Дніпром» («Мамо»), «Ти мене прости! За нічні пости» («Лети») [3].

Присутні випадки порушення орфоепічних норм, зокрема неправильного наголошення: «Прощавай, моя Го́лубко» замість «Голу́бко» («Прощавай, Голубко»), «Тво́я душа ниє, мила» замість «Твоя́» («Повінь»). Зазначені випадки можна пояснити

прагненням автора до досягнення більшої милозвучності мовлення (щоб воно збігалося з акордами пісні), збереження її рими та ритміки [4, с. 40].

Таким чином, мова пісень українського гурту «Kozak system» вирізняється за лексичним складом, має своєрідні фонетичні та граматичні особливості. Водночас їх мелодійність, образність, експресивність сприяє популяризації української мови не тільки серед молоді нашої країни, але і у світі, а також підвищенню патріотичних настроїв.

Література

1. Зінченко О. З. Мовні особливості пісень сучасної української музики як інструмент міжкультурної комунікації: територіальні варіанти та мовні ідентичності. URL: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-557-0-7 (дата звернення: 23.10.2025).
2. Kozak System. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Kozak_System (дата звернення: 23.10.2025).
3. Kozak System. Слова пісень. URL: https://pisni.ua/kozak-system (дата звернення: 23.10.2025).
4. Цой Д. В. Мовностилістична палітра гурту «Один в каное». *Філологія ХХІ століття :* матеріали VII всеукр. наук.-практ. конф. студентства та наук. Молоді, 27 квіт. 2017 р. Харків, 2017. С. 39–42. URL: https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/91e9a73a-c0e7-43d3-8085-cd73f3aba270/content (дата звернення: 23.10.2025).

Кірнос Марина, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, Бердянський державний педагогічний університет (науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент **Валентина Юносова**)

НЕПОВНІ РЕЧЕННЯ В РОМАНІ В. ЛИСА «СОЛО ДЛЯ СОЛОМІЇ»

Сучасна художня українська література відіграє важливу роль у розвитку мовознавчих досліджень, слугуючи живим матеріалом для аналізу новітніх мовних явищ, тенденцій розвитку мови, її стилістичних, лексичних і синтаксичних особливостей. Синтаксичні структури сучасного українського мовлення відзначаються багатошаровістю та динамізмом. Одним із яскравих засобів увиразнення емоційної та психологічної напруги є неповні речення. До найвідоміших дослідників синтаксичної будови української мови, у працях яких (в різному обсязі, різні аспекти) відображено вивчення неповних речень та формування теорії неповних речень, належать: Л. Булаховський, І. Вихованець, К. Городенська, А. Грищенко, П. Дудик, А. Загнітко, Т. Марченко, Б. Кулик, О. Пономарів, К. Шульжук, І. Чередниченко та інші.

Актуальність дослідження зумовлена потребою розширення теоретичних уявлень про функціонально-семантичну природу неповних речень у контексті художнього тексту, а також осмислення індивідуально-авторських синтаксичних засобів сучасної української прози.

Мета роботи – визначити та описати структурно-семантичні типи неповних речень, а також їхні функціонально-стилістичні особливості в романі В. Лиса «Соло для Соломії».

Метод дослідження – комплексний.

За основу типології неповних речень узято класифікацію, яку запропонував О. Пономарів [6, с. 239-272]. Відповідно до цього, в романі В. Лиса виділено контекстуальні, ситуативні та еліптичні неповні речення. Розглянуто явище парцеляції, яке, за визначенням О. Станіслав, є мовленнєвим членуванням системного цілого, що призводить до утворення неповних речень та підсилює експресивність[7].

Чисельну групу становлять контекстуальні неповні речення з пропущеним підметом. Переважно це прості речення або частини складних синтаксичних конструкцій, де неназваний підмет легко відновлюється з попереднього речення. У таких реченнях частотним є вживання форм присудка, вираженого дієсловом у формі минулого часу: «(Вона, Настуня) *Стала тихою і неприкаяною, одягалася у все довге й темне і була схожа на монашку*» [2, с. 48]; «*Ліпше* (він, Суровцев) *цього б не казав, бо Василина була молоденька і вкрай сором'язлива*. *Почувши такі слова,* (вона, Василина) *залилася рясними сльозами, забилася в плачі*» [2,с. 111]; «*Соломійка мовби підтвердила ці думки.* <…> *Глянула* (Соломійка) *на комаху-петруся і згадала іншого Петруся?*»; «*Чом* (Петрусь, він) *про неї не згадав, звістки не подав?*» [2, с. 99].

Характерною особливістю роману є використання конструкцій, де контекст для відновлення пропущеного члена міститься не в найближчому попередньому реченні, а в ширшій сюжетній ситуації, яка охоплює декілька абзаців або навіть розділів: *«До кошика* (Соломія) *вклала чималий шмат сала, кільце домашньої ковбаски, два десятки яєць, банку зі смальцем, десяток рум'янощоких яблук й свіжозарубану курку. Ну й, звісно,* (Соломія) *поставила блєшку монополькиі…*» [2,с. 24]. Неповні речення, які мають віддалений контекст для відтворення, не лише забезпечують зв`язаність частин та плавність переходу, а й, імовірно, можуть розглядатися як засіб для створення ефекту хвиль пам`яті у потоці свідомості персонажа.

Неповнота активно виявляється на рівні предикативних частин складних речень (безсполучникових, складносурядних, складнопідрядних, з різними видами зв`язку), де найчастіше пропущений підмет: *«Якось, прокинувшись серед ночі,* (Соломія) *подумала: вона найбільша в світі зрадниця»*[2с. 119]; «(Соломія) *Скрикувала аж*, *раз нігтем мало долоню не роздерла*» [2, с. 89]; «*Якщо* (Павло) *хотів іти, чого ж не пушов?»* – *подумала Соломія*» [2, с. 112]; «*Коли нагрілася вода*, (Соломія) *налила* (воду) *в ночви»* [2, с. 276*];«Соломія аж застидалася своїх слів*, *хоч* (слова) *і були правдивими*» [2, с. 155].*«Вже на його руках Соломія подумала, що* (вони) *знаються, дружать, з раннього дитинства, а жодного разу* (він) *не носив її на руках*» [2, с. 162]. Пропуск підмета у реченнях створює відчуття швидкої зміни подій, думок. Читач має можливість спостерігати за потоком свідомості персонажів, за діями зблизька, а іноді – зсередини.

У романі В. Лис активно використовує діалоги, пряму мову та форми невласне прямої мови, які часто містять ситуативні неповні речення з пропуском підмета, присудка, другорядних членів. Аналіз показав, що в діалогічному мовленні чітке розмежування контекстуальних, ситуативних (іноді – еліптичних) речень часто ускладнене: вони можуть переплітатися. Така подвійна мотивація є характерною для

живої мови: *«Вона спинилася. Петро дуже стис її пальці*. (Вона, Соломка) *Ледь не зойкнула.*

- Ми ж обоє все розуміємо,– сказав (Петро).

- А Павло?

- А ми? Чого ти за нього пуйшла?

- А ти чого в ліс (пішов)?

- (Я) Мусив піти.

- (Ти) Мусив (піти)?

І Соломка враз ревно заплакала»[2, с. 34].

Окрему групу формально неповних, але семантично повних складають означено-особові речення. О. Пономарів не розглядає такі речення як неповні, однак в роботах В. Коломійцевої, Т. Марченко зауважується, що є підстави вважати подібні речення стаціонарно неповними і розглядати їх як мовленнєві вияви регулярної еліпсації [1, с. 223;4,с. 82]: *«Як узнав* (я)*,що вуйна скінчилася, то* (я) *до Загорєн на коні поскакав*, *а далі ціленький день, як дурний*, (я) *довкола села кружляв*. *Вечора* (я) *не міг дуждатися»* [2, с. 162].

Еліптичні речення різних тематичних груп у романі В. Лиса «Соло для Соломії» представлені як у простих, так і в складних та парцельованих конструкціях: *«Десь там, по другий бік війни, брат»* [2,с. 79]; *«А за вікном – тиша»* [2, с. 27]; *«У нього, як і в людей – чотири пори року, тільки в людині раз у житті – і весна, і літо, і осінь, і зима. А в неба – щороку зміна»* [2, с. 69].

Важливою ознакою синтаксичної організації досліджуваного роману є активне використання парцельованих конструкцій різних типів: *«Така вона, Соломія. Соломка. Соломинка*»[2,с. 137]; *«Соломійка зітхає. Але через хвилину* (Соломія) *забуває про своє питання.* (Соломія)*Прибігає до матері, торкає за рукав*»[2,с. 30]; *«І він заплакав. Скупо, але гірко»* [2, с. 357].

Отже, синтаксична організація тексту роману В. Лиса «Соло для Соломії» відзначається активним використанням різних структурно-семантичних типів неповних речень, зокрема й новоутворень, що виходять за межі прийнятих класифікацій. Домінантними є речення з пропущеним підметом (контекстуальні, ситуативні, парцельовані конструкції). Активне поєднання контекстуальних та ситуативних неповних речень у діалогах, невласне прямій мові створює багату палітру виражальних можливостей, відтворюючи динаміку розмовної мови та внутрішній світ персонажів. Синтаксична побудова тексту роману не обмежується лише суто комунікативними чи психологічними функціями. Неповні речення конструюють форму оповіді, перетворюючи її на єдиний інтроспективний потік свідомості та переживань героїні. Тож неповні речення мають глибинну поетико-структурну мотивацію. Синтаксис виступає інструментом композиції. Фрагментація та динаміка неповних речень стають мовним еквівалентом напруженого «соло» Соломії, дозволяють авторові максимально заглибити читача у внутрішній світ героїні.

Література

1. Коломийцева В. В. Традиційно неповні речення. *Цифровий репозитарій НПУ ім. М. Драгоманова.* URL: http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/2320 (http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/2320) (дата звернення: 2.11.2025).

2. Лис В. С. Соло для Соломії: роман. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2019. 368 с.
3. Марченко Т. В. Семантика й прагматика неповних речень в українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Луганськ : ЛДПУ, 2007. 20 с.
4. Марченко Т. В. Еволюція поглядів на неповне речення. *Наукові праці ЧДУ ім. Петра Могили. Серія: Філологія. Мовознавство*. 2009. Т. 105. Вип. 92. С. 79–85.
5. Пономарів О. Д. Стилістика сучасної української мови : підручник. Київ : Либідь, 1993. 248 с.
6. Пономарів О. Д. Сучасна українська мова : підручник для студентів гуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів/ за ред. О. Пономаріва. Київ : Либідь,1997. 399 с.
7. Станіслав О. Проблема парцеляції у сучасній лінгвістичній науці [Електронний ресурс]. *Віртуальна довідка*. URL: https://library.ndu.edu.ua/index.php/poslugi/%D0%B2%D1%96%D1%80%D1%82%D1%83%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BA%D0%B0/item/410-%D0%BF%D0%B0%D1%80%D1%86%D0%B5%D0%BB%D1%8F%D1%86%D1%96%D1%8F%D0%BF%D0%B0%D1%80%D1%86%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%97-%D0%B2-%D1%85%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B6%D0%BD%D1%8C%D0%BE%D0%BC%D1%83%D1%82%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%D1%96

Корольчук Віталій, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Бердянський державний педагогічний університет (науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент **Ольга Сопіна**)

ОСОБЛИВОСТІ МОВНОСТИЛІСТИЧНОЇ ПАРАМЕТРИЗАЦІЇ ПРОЗИ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ «ЧОРНИЙ ВОРОН. ЗАЛИШЕНЕЦЬ»)

Сучасна українська лінгвістика виявляє підвищений інтерес до проблем індивідуального стилю письменника, який формується в системі літературної мови, але водночас виходить за її межі, створюючи авторський художній код. Дослідження ідіостилю письменника є важливим для розуміння механізмів мовної творчості, взаємодії мови і світогляду, а також для з'ясування ролі мови в репрезентації національної пам'яті [1].

У цьому контексті проза Василя Шкляра, одного з найвідоміших представників сучасної української історичної белетристики, становить особливу наукову цінність. Його роман «Чорний Ворон. Залишенець» відзначається потужною мовно-естетичною структурою, в якій художня деталь, лексичний вибір, тропеїка та синтаксис створюють цілісну систему смислів. Аналіз мовностилістичних параметрів цього тексту дозволяє виявити закономірності формування авторського ідіостилю, що поєднує документальну точність і художню емоційність.

Актуальність дослідження зумовлена потребою комплексного аналізу сучасної української історичної прози крізь призму мовної творчості письменника, який

відновлює історичну пам'ять і формує нові моделі національної ідентичності. Наукова новизна роботи полягає у спробі системно окреслити мовностилістичну параметризацію прози Василя Шкляра, тобто описати індивідуально-авторську організацію мовних рівнів (лексичного, тропеїчного, синтаксичного, символічного), що творять його унікальний художній дискурс.

Мета дослідження – виявити та схарактеризувати основні мовностилістичні параметри прози Василя Шкляра, зокрема на матеріалі роману «Чорний Ворон. Залишенець», визначити їхню роль у формуванні авторського ідіостилю та художнього світу твору.

Предмет дослідження – мовностилістичні особливості, лексико-семантичні, тропеїчні, синтаксичні та прагматичні параметри тексту «Чорний Ворон. Залишенець», що формують індивідуальний стиль письменника.

Методи дослідження: лінгвостилістичний (для аналізу експресивних засобів та образної системи); контекстуально-інтерпретаційний (для з'ясування функцій тропів у композиційній структурі тексту); описово-аналітичний і порівняльний (для визначення специфіки індивідуального стилю в зіставленні із загальнонаціональними тенденціями).

Прозова творчість Василя Шкляра виступає яскравим зразком української історично-орієнтованої прози, де реалістичні елементи оповіді поєднуються з глибоко символічною образністю. Його романи формують унікальний художній дискурс, в якому переплітаються історичний досвід, психологічна глибина й філософське осмислення буття.

Мовностилістична параметризація прози Шкляра виявляється в домінуванні експресивно забарвленої лексики, психологізованої оповіді та тропеїчної насиченості тексту. У романі «Чорний Ворон. Залишенець» відчутна сила народного слова: «Ніч стояла густа, мов кров, і тільки зорі миготіли, як очі вартових» [3, с. 57]. Ця метафора формує візуальну образність, відтворює драматизм подій і посилює емоційне сприйняття.

Важливою ознакою стилю В. Шкляра є поєднання історичної автентичності з модерним баченням людини. Використання архаїзмів і народно-розмовної лексики забезпечує достовірність відтворення епохи: «Ми – залишенці, ми не зрадили України, хоч усі дороги ведуть у безвість» [4, с. 102]. Ця цитата увиразнює концепт «залишенця» як людини, що чинить опір часу й зраді, – один із ключових ідейних параметрів тексту.

На синтаксичному рівні стиль Василя Шкляра вирізняється варіативністю темпу, контрастом коротких і розгорнутих періодів, що створює ритмічний малюнок тексту [1]. У динамічних сценах письменник застосовує короткі фрази для передачі напруги: «Постріл. Тиша. Вітер. І знову постріл» [3, с. 135]. У поширених описах переважає медитативна тональність: «Степ розливався перед очима, мов море, і здавалося, що сонце не зійде вже ніколи» [3, с. 81].

Художній світ В. Шкляра насичений символами та архетипами, що виконують смислотворчу функцію [2]. Образ ворона в романі набуває узагальненого значення – це знак смерті, пам'яті й нескореності: «Чорний ворон кружляв над лісом, наче душа полеглого, що не знаходить спокою» [3, с. 184]. Ця метафорика втілює національно-міфологічний код, у якому поєднано біблійні алюзії (воскресіння, вічна боротьба добра і зла) та український фольклорний символізм (ворон як провісник долі, посередник між

світом живих і мертвих). Отже, письменник творить семантичний простір опору та пам'яті, де історія переосмислюється через міф і архетип.

Параметризація лексико-семантичного рівня виявляє групи ключових понять: боротьба, віра, свобода, пам'ять, Україна. Вони утворюють ядро авторської ідіостилістичної системи. Письменник стверджує моральну позицію своїх героїв через афористичні формули: «Вмирати не страшно, коли знаєш, за що жив» [3, с. 209].

Висновки. Ідіостиль В. Шкляра формується як симбіоз документалізму й емоційно-поетичного стилю, що реалізується через експресивно забарвлену лексику, контрастну синтаксичну організацію, фольклорні мотиви та символічні образи. Його проза репрезентує мовно-естетичну модель національного відродження, де мова виконує не лише естетичну, а й етичну й ідентифікаційну функції.

Література

1. Бахтін М. М. Естетика словесної творчості. Київ : Мистецтво, 1994. 423 с.
2. Жовтобрюх М. А. Стилістика української мови. Київ : Либідь, 2003. 288 с.
3. Шкляр В. Чорний Ворон. Залишенець. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2010. 384 с.

Курган Максим, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, Запорізький національний університет (науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент **Микола Стасик**)

ЖАРГОН У ПРАВООХОРОННІЙ ТА КРИМІНАЛЬНІЙ СФЕРІ

У процесі розвитку суспільства неминуче змінюється й мовлення людей. Порівняння сучасної мови з мовою минулих століть засвідчує значні відмінності як у словниковому складі, так і в способах побудови висловлювань. Для сучасного носія мови давні форми часто здаються майже окремою мовною системою. Це зумовлено постійними процесами оновлення, запозичення, спрощення та перетворення мовних норм. Мова чутливо відображає суспільні, культурні та технічні зміни, тому з розвитком цивілізації в ній невпинно з'являються нові слова, значення й форми.

У сучасному світі існує багато соціальних груп і верств населення, кожна з яких має власний сленг або жаргон. Така мовна особливість полегшує спілкування між членами групи, дозволяючи швидко, точно й зрозуміло передавати інформацію.

На сьогодні вже існує значна кількість наукових праць, у яких дослідники намагаються з'ясувати семантичні особливості та межі вживання термінів «сленг», «жаргон» і «арго». Наприклад, під сленгом вони розуміють «інтержаргонне явище; особливості мовлення чималих верств носіїв мови, пов'язаних не лише груповою, корпоративною спільністю, а й просторовою, наближаючись до просторіччя» [2]. Під терміном «жаргон» розуміють «особливості мовлення певної соціальної, вікової або професійної групи людей, пов'язаних тривалим перебуванням разом або певною спільністю інтересів. Від літературної мови жаргон відрізняється специфічною лексикою та вимовою, хоч і не має власної фонетичної та граматичної системи» [2].

У межах цього дослідження не ставилося за мету з'ясування відмінностей між поняттями «жаргон», «сленг» та «арго». Навпаки, у роботі ці терміни розглядаються як синонімічні та використовуються в тотожному значенні.

Найактивніше, як ми уже зазначали, мовні зміни відбуваються в закритих або напівзакритих соціальних групах, у межах яких формуються й функціонують специфічні жаргони, сленги та арго. До таких спільнот належать представники правоохоронних органів, військових підрозділів, судових інституцій і кримінального середовища, кожне з яких має власну систему мовних кодів. Подібне використання лексики дає змогу відокремлювати «своїх» від «чужих» і, за потреби, навмисно приховувати зміст повідомлення.

Метою роботи є аналіз сучасного використання сленгу та жаргону в правоохоронній і кримінальній сферах, а також визначення їхньої ролі та користі для професійної діяльності відповідних груп.

Професійний жаргон правоохоронців – це лексика і коди, що формуються всередині поліцейського середовища. Він виконує кілька функцій: забезпечує стислу передачу інформації, підтримує єдність ідентичності групи («свій – чужий»), а також служить «арготичним» кодом, зрозумілим лише фахівцям галузі. З одного боку, такий жаргон сприяє оперативності спілкування серед колег, адже у ньому закодовані конкретні смисли. Наприклад, звичні для нас слова «браслети» означають «наручники» (кайданки), а «стотридцятий» (скорочена назва статті 130 Кодексу України про адміністративні правопорушення) – «п'яного водія». У внутрішньому спілкуванні поліцейські можуть навіть свідомо переходити на жаргон або сленг, аби наблизитися до мовної норми співрозмовника (наприклад, при спілкуванні з правопорушниками) і викликати в них довіру. З іншого боку, фахові жаргонізми виконують роль комунікативного бар'єра для сторонніх: вони можуть бути «таємним кодом», що приховує предмет розмови від невтаємничених. На думку Л. Ставицької, оскільки жаргон належить до «соціально маркованої лексики», він часто плавно перетікає в арґо, сленг та інші соціолекти [5, с. 106]. Фразеологічні одиниці (стійкі вирази) також входять у корпус поліцейського жаргону, надаючи мовленню образності та емоційної забарвленості. На жаль, сьогодні відсутні систематизовані словники, які б комплексно фіксували та відображали жаргонну лексику працівників правоохоронних органів, що ускладнює її дослідження та аналіз у лінгвістичній та соціокультурній площині. Окремі елементи такої лексики можна віднайти лише в загальних або спеціалізованих словниках іншого професійного чи кримінального жаргону [1; 6] або в науково-популярних публікаціях [3]. Наведемо декілька прикладів жаргону правоохоронців: *висяк (глухар, темняк)* – нерозкритий злочин без перспектив розкриття [1, с. 65, 86; 3; 6, с. 104]; *баклан* – хуліган [1, с. 23; 3; 6, с. 46]; *дах* – «кришування» бізнесу, захист від поліції чи конкурентів [3; 6, с. 117]; *ксива* – посвідчення або документ [1, с. 187; 3; 6, с. 192]; *альпініст* – злодій, що проникає в будівлі з дахів [3]; *кухня* – побутовий злочин [3;1, с. 192]; *люстра* – проблискові маячки на патрульному авто [3; 1, с. 207]; *король мертвих* – завідувач судово-медичної лабораторії [3]; *очі* – камери зовнішнього спостереження [3]; *повісити вуха* – встановити прослуховування [3].

Злочинці й ув'язнені також спілкуються особливим «арго», яке складається з термінів різного походження. Арго – це «особлива мова якої-небудь невеликої

соціальної або професійної групи людей; відрізняється головним чином наявністю специфічних слів і висловів, незрозумілих для сторонніх» [4, с. 61].

Походження кримінального жаргону має інтернаціональний характер, оскільки його формування відбувалося під впливом різних мовних систем – німецької, тюркської, польської, єврейської, а також так званої офенської мови, що стала однією з основ раннього злодійського арго. Зокрема, у лексиці кримінального жаргону простежуються запозичення з німецької («фраєр», «блат», «шулер»), тюркської («бабай», «майдан», «чирик»), єврейської (ідиш, іврит) («кагал», «халява», «ксива») мов.

Кримінальний жаргон виконує функцію ефективного засобу комунікації серед членів кримінальних груп, забезпечуючи розмежування «своїх» і «чужих». Крім того, використання цього жаргону сприяє дотриманню конспіраційних правил у процесі здійснення протиправних дій. Водночас, на нашу думку, кримінальний жаргон може виступати маркером належності до кримінального середовища, потенційно видаючи особу і вказуючи на її причетність до протиправної діяльності.

Крім того, можна також відокремити ще одну найважливішу мету використання кримінального арго – це підкреслювання належності до злочинної групи.

Окрім цього, арго відображає внутрішню структуру та ієрархію конкретної групи. Зокрема, кримінальний жаргон позначає не лише назви злочинних професій або тюремних каст, а й передає уявлення про їхній статус у кримінальному середовищі, особливості діяльності та норми поведінки як на волі, так і в місцях ув'язнення. Завдяки такій лексиці можна простежити систему взаємин між різними прошарками злочинного світу та їхнє ставлення до зовнішнього середовища.

Однією з ключових функцій цього жаргону є також ідентифікація сторонніх осіб, які прагнуть інтегруватися в кримінальну спільноту.

Аналізуючи «Тлумачний словник пенітенціарної лексики» [1] та «Український жаргон. Словник» [6], ми здійснили спробу класифікувати жаргонну лексику за тематичними групами. Це дасть змогу частково систематизувати мовний матеріал, виявити особливості функціонування окремих лексичних одиниць і простежити закономірності розвитку жаргонної підсистеми в сучасній українській мові. Наприклад: 1. Місця ув'язнення (позбавлення волі): *хата* [1, с. 367], *прес-хата* [1, с. 291], *правильна хата* [1, с. 290], *зона* [1, с. 145], *параша* [1, с. 266], *шмон* [1, с. 388], *делянка* [1, с. 105], *дом Сирожки* (дом Сыроежки) [1, с. 111], *мусоропровод* [1, с. 230], *парилка* [1, с. 266]. 2. Злочинна діяльність: *гоп-стоп* (*взяти на гоп-стоп*) [1, с. 62, 91], *мокруха* [1, с. 224; 6, с. 220], *наїзд* [6, с. 229], шухер [6, с. 383], *кидать* [1, с. 163], *кидок* [6, с. 170]. 3. Зброя та знаряддя: *пушка* [1, с. 302; 6, с. 282], *ствол* [1, с. 310], *заточка* [1, с. 139; 6, с. 152]. 4. Учасники злочинного світу: *блатний* [6, с. 59], *мужик* [1, с. 228; 6, с. 224], *опущений* [1, с. 253], *смотрящий* [1, с. 328], *шістка* [6, с. 376], *баклан* [1, с. 21]. 5. Гроші та цінності: *бабки* [1, с. 21; 6, с. 41], *лав* [1, с. 193] , *лаве* [6, с. 198], *колы* [1, с. 173], *навар* [1, с. 234], *капуста* [6, с. 166]. 6. Правоохоронці та влада: *мент* [1, с. 219; 6, с. 215], *фараон* [1, с. 360; 6, с. 336], *опер* [1, с. 252; 6, с. 243], *кум* [1, с. 189], *третя хата* [1, с. 348], *тухлий мент* [1, с. 352], *мусор* [6, с. 225], *пасечник* [1, с. 267]. 7. Стосунки, статус, поведінка: базар [1, с. 22; 6, с. 42], *поняття*, *по поняттях* [1, с. 268], *кіпіш*, *кіпеш* [6, с. 174], *кинутися* [6, с. 171], *активіст* [1, с. 15]. 8. Дії (злочинні та побутові): *відкинутися*[6, с. 85], *откинутися* [1, с. 260], *на дно* [1, с. 199], *залягати на дно* [6, с. 124], *драпати* [1, с. 113], *битая хата* [1,

с. 34], *сходка* [6, с. 317], *базаровати* [1, с. 22], бухати [1, с. 51], *ласкати* [1, с. 196], *запустити козла* [12, с. 136], *колгосп* [1, с. 180], *катати* [6, с. 167], *кінь* [6, с. 173]. 9. Оцінна та емоційна лексика: *відморожений* [6, с. 87], *стрьомний* [6, с. 314], *пацан* [1, с. 269; 6, с. 250], *кислити* [1, с. 164], *замутити* [1, с. 148; 6, с. 134]. 10. Транспорт та пересування: *тачка* [1, с. 342; 6, с. 319], *кінь* [1, с. 175]. 11. Здоров'я, наркотики та залежності: *травка* [1, с. 347; 6, с. 323], *ширка* [6, с. 347], *шир*ь [1, с. 386], *кайф* [6, с. 163-164], *кумар* [1, с. 189], *драп* [1, с. 113; 6, с. 128]. 12. Ієрархія злочинців: *законник* [1, с. 132], *авторитет* [1, с. 14], *авторитетний* [1, с. 14], *ларва* [1, с. 196], *ображений* [1, с. 248], *пахан* [1, с. 268], *ливерщик* [1, с. 200], *утюг* [1, с. 358], *родич* [1, с. 311], *басило* [1, с. 28]. 13. Мовлення/говоріння: *базар держат*ь [1, с. 22], *базарит*ь [1, с. 22], *держат*ь *базар* [1, с. 106], *елдачит*ь [1, с. 120], *не базар*ь [1, с. 243], *малява* [1, с. 212], *парашу пустит*ь [1, с. 266]. 14. Побутові предмети (їжа, одяг тощо): *шмотки* [1, с. 389; 6, с. 379], *шуз* [6, с. 383], *шибан* [1, с. 385], *жевалка* [1, с. 122], *бала* [1, с. 23], *балясина* [1, с. 25], *байкал* [1, с. 22], *банка* [1, с. 25], *пенжа* [1, с. 270], *невістка* [1, с. 244], баланда [1, с. 24], *хавка* [6, с. 347], *пайка* [1, с. 265], *чефир* (чефір) [6, с. 363], *балагас* [1, с. 23], *балабас* [1, с. 23], *лабан* [1, с. 192]. 15. Тюремна символіка (татуювання): *мазута* [1, с. 209], *расписной* [1, с. 308], *партачка* [1, с. 267], *регалка* [1, с. 309]. Безумовно, запропонована класифікація має попередній характер і потребує подальшого уточнення та наукового вдосконалення.

У наведених прикладах збережено орфографію джерела; варто також зазначити, що автори «Тлумачного словника пенітенціарної лексики» [1], на жаль, припускаються деяких помилок, а також вживають літери російського алфавіту. Варто також зауважити, що один жаргонний термін може належати до кількох тематичних груп. Наприклад, рябчик має такі значення: 1. Морський тільник. 2. Радянський карбованець. 3. Позачерговий наряд на роботу [3, с. 292].

З часом кримінальний жаргон виходить за межі власної групи та проникає в масову культуру. Він значною мірою поширюється серед значного кола населення завдяки популярним художнім медіа, зокрема фільмам, телесеріалам та літературним творам, присвяченим тематиці злочинності та правоохоронної діяльності. Використання таких термінів у художніх сюжетах сприяє їх адаптації в повсякденну мову, що відображає процеси інтеграції професійної або замкнутої лексики в соціально ширше мовне середовище. Деякі слова кримінального походження стають загальновживаними та впливають на мовну картину суспільства.

Узагальнюючи можна сказати, що обидва види жаргону виконують насамперед комунікативну та ідентифікаційну функцію однак, працюють в протилежних сферах. Кримінальний жаргон сприяє замкненості та ієрархічності у своїй структурі, а правоохоронний жаргон допомагає ефективно упорядкувати професійну діяльність та сприяти боротьбі зі злочинністю.

Література

1. Боровик А. В., Колб О. Г. Тлумачний словник пенітенціарної лексики. Вид. 2-ге, випр. і доповн. Луцьк : СПД Гадяк Ж. В. друкарня «Волиньполіграф», 2020. 400 с.
2. Глазова О. П. Жаргон і сленг: як ставитися до них словеснику? URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/2651/ (дата звернення 26.10.2025).

3. Нові значення знайомих слів: розбираємося у поліцейському жаргоні. URL: https://surl.li/dmaeve (дата звернення 26.10.2025).
4. Семотюк О. П. Сучасний словник іншомовних слів. Вид. 2-ге, доп. Харків : Веста : Ранок, 2008. 688 с.
5. Ставицька Л. О. Арго, жаргон, сленг: соціяльна диференціяція української мови: монографія. Київ : Критика, 2005. 464 с.
6. Ставицька Л. Український жаргон. Словник : містить близько 4070 слів і понад 700 стійких словосполучень. Київ : Критика, 2005. 496 с.

Кучинська Аліна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, Бердянський державний педагогічний університет (науковий керівник: доктор філологічних наук, професор **Ольга Харлан**)

ХУДОЖНІЙ ПРОСТІР РОМАНУ ТАМАРИ ГОРІХА ЗЕРНЯ «ПРИНЦИП ВТРУЧАННЯ»

Творчість Тамари Горіха Зерня є знаковим явищем у сучасній українській літературі. Це одна з найяскравіших сучасних українських письменниць, яка пише про те, що болить: про жінок і війну. Її творчість міцно закорінена в осмисленні національного травматичного досвіду, зокрема російсько-української війни. Справжнє визнання авторці приніс дебютний роман «Доця» (2019), який став «Книгою року ВВС» і порушив теми окупації, виживання та переродження особистості в екстремальних умовах. У наступні роки вийшли романи «Принцип втручання» (2021) і «Шептуха» (2025).

«Принцип втручання» продовжує дослідження психології травми та морального вибору, але вже у форматі інтелектуального детективу. Центральною тезою твору є ідея дієвої доброти, що вимагає активного втручання у нелогічні та несправедливі події. Головна героїня, Станіслава, доцент кафедри вищої та прикладної математики, прагне жити за законами чистої логіки, уникаючи хаосу людських почуттів. Її особиста трагедія – загибель чоловіка на війні – створила в її свідомості «діру», яку вона намагається заповнити раціональністю [1, с. 2].

У сучасному літературознавстві дослідження художнього простору набуває особливого значення, оскільки ця семантична категорія дозволяє осмислити національні травми та зміни в ідентичності. Як зауважує Нонна Копистянська, «простір є не тільки місцем та тлом дії, а й чинником, який впливає на людську свідомість, почуття, формує характер, фізичне і духовне обличчя дитини та дорослої особи…» [2, с. 86].

Художній простір роману «Принцип втручання» функціонує як зовнішнє відображення цього внутрішнього стану, травм та математичного мислення. Кожна локація є частиною «матриці альтернативних варіантів» [1, с. 266] , а рух між ними – це логістичне завдання, яке вона прагне розв’язати.

Загалом, художній простір у романі «Принцип втручання» є динамічною системою, яка не лише ілюструє, а й активно формує сюжет і змушує головну героїню застосувати свій принцип втручання.

Геометрія Відчуження: Київ у Житті Математика. Київ для Станіслави – це насамперед простір відбудови після особистої катастрофи, свідомо обрана «безпечна гавань» формул і рівнянь, що протистоїть хаотичному емоційному світу. Це місце, де вона свідомо ізолюється від хаосу, знаходячи прихисток у науковій роботі та анонімності, про що свідчать її дії: «щоранку я снідаю пластівцями з молоком, обідаю тим, що наварили в нашій університетській їдальні, а на вечір беру холодну нарізку... Якщо мені раптом хочеться котлету, я купую котлету в кулінарії. Одну!» [1, с. 30]; вона обирає рутинний трамвайний маршрут до Пущі-Водиці, де годинами вдивляється у ліс, щоб «відпустити думки, так що у голові ставало абсолютно порожньо» [1, с. 21]. Київ є для неї зоною контролю та раціональності, що є повною протилежністю її рідному містечку. Навіть у своїх думках про життя і смерть Станіслава використовує математичні аналогії: вона мислить про життя як про задачу P=NP (чи дорівнює час пошуку часу перевірки розв'язку) [1, с. 71], чи як про теорему Баєса (перегляд ймовірностей подій на основі нових даних) зазначаючи: «Шкода, що у нас погано вчать математику. От якби масово вчили, наприклад, теорему Баєса, то, може, менше б страждали» [1, с. 59].

Київ тут функціонує як простір-формула, де життя намагається підкоритися законам математичної логіки.

Назад до Того, від Чого тікала. Містечко, до якого Станіслава змушена повернутися, є простором, протилежним Києву, – хронотопом колективної пам'яті та тотального контролю. Це місце, з якого вона «вилетіла пробкою» через пережиту травму і осуд. Містечко, розташоване у Черкаській області, описується авторкою як психологічний лабіринт, чиї вулички мають «дивну властивість» збивати з пантелику [1, с. 165]. Його ключова функція – випробування героїні через зіткнення з ірраціональним тиском громадської думки: «Бог у них один, називається "що люди скажуть"» [1, с. 38].

Цей простір є хибною, нелогічною матрицею, що намагається задушити прагнення Станіслави до свободи: Станіслава відчуває, що її поява створює «невидиму павутину», що «кожне сліпе вікно, кожна спущена штора глипнули на вас невидимим оком» [1, с. 38].

Осередок фальші, інтриг і прихованої істини. Замок є центральним, найбільш насиченим і полісемантичним простором. Його вибір невипадковий, оскільки це місце (Мисливський палац Шувалова у м. Тальне) з історією, пов'язаною з масонством, алхімією та спіритичними дослідами, що створює атмосферу «колективної ілюзії». Замок є простором фальші, де зовнішній вигляд приховує як комерційні інтереси, так і приховану історичну цінність. Це зона зіткнення, де конвертуються світи ветеранів, європейських інвесторів та кримінальних намірів. Хол із фрескою, що зображає Врубелівську «Богоматір» [1, с. 237], є епіцентром художньої істини, прихованої під дзеркалом-обманкою («величезне дзеркало у масивній позолоченій рамі... рама – «обманка», зроблена з пластику і пофарбована з балончика», а риштування приховує справжній злочин [4, с. 48]) , а її виявлення перевертає всі комерційні плани, адже об'єкт такого значення не може бути приватизований, що й слугує каталізатором фінальної кризи.

Кладовище та Підземелля: хронотопи травми та історичного злочину. Ці два простори є хронотопами смерті та глибокої травми. Цвинтар біля замку з «нагробками»

без трун – це фальшивий, показовий акт пам'яті. Йому протиставляється реальне Кладовище, де поховані брати-близнюки-ветерани, яке є простором справжнього національного горя. Тут Станіслава нарешті проговорює своєму загиблому чоловікові те, що не встигла сказати, що є актом символічного зцілення. Підземелля виявляються простором прихованого історичного злочину – місцем загибелі дітей під час Голодомору. Те, що саме тут ховають тіло вбитого Адама, символічно пов'язує сучасний злочин із трагічним минулим, підкреслюючи, що зло нікуди не зникло, а «прокляття працює, звичайно». Підземелля є також архетипом небуття і «репетиції смерті», що наголошує на важливості життя «тут і зараз» [1, с. 22].

Художній простір роману «Принцип втручання» є майстерно організованим хронотопом втручання, де межі між ірраціональним та раціональним стираються. Простір постійно спонукає головну героїню, Станіславу, вийти за межі її логічної «безпечної гавані». Саме ця подорож просторовими маркерами від контролю до кризи і, нарешті, до катарсису змушує її застосувати свій принцип втручання і відновити моральну справедливість.

Станіслава, яка вистояла завдяки втручанню Магди, обирає життя і боротьбу за тих, хто не може захистити себе сам. Як зазначає Юрій, невтручання для неї є «гірше смерті», що відображено у його словах: «Я бачу, коли людина збирається померти. Десь за три дні до смерті вже видно... Магдалена в останню нашу зустріч була зовсім сірою. І ти... Ти теж сіра» [1, с. 191]. Станіслава, яка знову стала сірою, обирає обов'язок перед власною совістю, виходячи з парадигми чистої логіки у простір дії. Відновлення моральної дії виводить Станіславу зі стану «сірості» (пасивності, небуття), і вона обирає життя і боротьбу.

Література

1. Горіха Зерня Т. Принцип втручання : літературно-художнє видання. Київ : Білка, 2021. 272 с.
2. Копистянська Н. Х. Час і простір у мистецтві слова : монографія. Львів : ПАІС, 2012. 344 с.
3. Челяк С. «Для мене війна є важливою частиною нашого буття». URL: https://suspilne.media/culture/141948-dla-mene-vijna-e-vazlivou-castinou-nasogo-butta-intervu-z-tamarou-goriha-zerna/ (дата звернення: 2.11.2025).

Лебедєва Ольга, здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Запорізький національний університет, начальник відділу корпоративних ЗМІ АТ «Мотор Січ» (науковий керівник: доктор наук із соціальних комунікацій, професор **Людмила Чернявська**)

КОРПОРАТИВНА ГАЗЕТА «МОТОР СІЧ» ЯК ІНСТРУМЕНТ ВНУТРІШНІХ КОМУНІКАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА

Ефективна система внутрішніх комунікацій є критично важливою для успішного функціонування великих промислових підприємств, яким є АТ «Мотор Січ». Корпоративна газета, попри розвиток цифрових технологій, залишається надійним та

доступним каналом для поширення офіційної інформації, новин виробництва та соціально-культурних подій.

Видання «Мотор Січ» є одним із ключових інструментів внутрішніх комунікацій на великому промисловому підприємстві. Вона формує корпоративну культуру, залучає персонал до внутрішніх комунікацій та забезпечує інформаційну прозорість всередині компанії.

Корпоративне видання дозволяє оперативно інформувати співробітників про стратегічні рішення, фінансові результати, виробничі досягнення та плани. Висвітлює соціальні програми, новини профспілки, культурного та спортивного життя, що сприяє зміцненню корпоративного духу. Публікується інформація про ветеранів, династії, кращих працівників.

Газета «Мотор Січ» виконує формуючу функцію, оскільки в ній транслюються корпоративні цінності, місії та історії підприємства, чим формується лояльність та відчуття приналежності до компанії. Контент газети «Мотор Січ» характеризується високим рівнем офіційності та акцентом на виробничих досягненнях (рубрики про роботу цехів, якість продукції, новини виробництва).

Видання забезпечує інформування персоналу, включаючи тих працівників, які мають обмежений доступ до корпоративної електронної пошти чи внутрішнього е-документообігу (робітники виробничих підрозділів).

На сьогодні, контент корпоративної газети «Мотор Січ» демонструє, що видання є багатофункціональним, життєво важливим інструментом для внутрішніх комунікацій, який ефективно адаптувався до роботи в умовах воєнного часу. Газета успішно поєднує інформування про виробничу діяльність із соціальною підтримкою, ідеологічною мотивацією та зміцненням корпоративного духу.

Зокрема, у випуску №7 від 27.02.2025 року колектив інформується про впровадження Wi-Fi в укриттях для оперативного отримання сповіщень про відбій тривоги, що безпосередньо стосується безпеки працівників. Обговорюється кадровий дефіцит в ІТ-сфері, що є прозорим відображенням внутрішніх проблем, а також акцент на навчанні та розвитку персоналу . Окрема рубрика «Вакансія» слугує прямим інструментом для внутрішнього та зовнішнього рекрутингу. Публікація про третю річницю повномасштабного вторгнення під гаслом «Воюємо. Працюємо. Переможемо». Це пряме послання до працівників, що пов’язує працю на заводі з обороною країни («Велика вдячність усім, хто тримає оборону на фронті і на виробництві»). Публікації про «трудові династії» та працівників, відзначених державними нагородами (як Сергій Петренко). Це підтримує ідею «Мотор Січ» як родинного підприємства і підкреслює цінність довгострокової відданості. Видання активно висвітлює теми, пов'язані з добробутом і соціальним життям, демонструючи турботу керівництва та профспілки. У номері газети подається детальний репортаж про психологічний тренінг для моторобудівників, спрямований на подолання стресу та паніки. Надання контактів для індивідуальних консультацій та запису на тренінг через профспілку свідчить про реальну двосторонню комунікацію у сфері соціального забезпечення. Висвітлюється робота Комбінату харчування напередодні Масляної та Великого посту, включно з рецептами та переліком послуг (кейтеринг, торти). Це інформація побутової важливості для щоденного життя працівників.

Отже, корпоративна газета «Мотор Січ» є дієвим і незамінним інструментом

внутрішньої комунікації, який успішно виконує функцію інформаційної основи та соціальної відповідальності для колективу. Подальша модернізація та інтеграція видання у загальну комунікаційну стратегію компанії дозволить йому зберегти свою актуальність та підвищити внесок у стійкий розвиток підприємства.

Література

1. Назаренко С. А., Матюшенко Н. Р. Вплив внутрішніх комунікацій на ефективність діяльності підприємств. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 56. URL: https://economyandsociety.in.ua. (дата звернення: 2.11.2025).
2. Олтаржевський Д. О. Корпоративні медіа: теорія і практика : навч. посібник. Київ : Центр вільної преси «Рядбіна», 2012. 60 с.
3. Сагер Л. Ю. Управління внутрішніми комунікаціями підприємств: теорія, методика, практика : монографія. Київ : Центр навчальної літератури, 2021. 196 с.

Лелека Юлія, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, Бердянський державний педагогічний університет (науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент **Роман Костромицький**)

INSTAGRAM ЯК ПЛАТФОРМА НОВОГО ФОРМАТУ ЖУРНАЛІСТСЬКОГО КОНТЕНТУ

У сучасному цифровому медіапросторі Instagram перетворився на одну з найвпливовіших платформ для поширення журналістського контенту. За даними Reuters Institute Digital News Report [6], 41% користувачів у світі регулярно отримують новини через Instagram, а серед молоді до 30 років цей показник перевищує 60%. Одночасно відбувається глибока трансформація професійних ролей журналістів, змушених адаптувати контент до візуальної, емоційної та алгоритмічної логіки платформи [3].

Мета даного дослідження – проаналізувати теоретичні основи, практичні стратегії та етико-технологічні виклики Instagram-журналістики. Instagram-журналістика формується на перетині теорій соціальної медіа-журналістики та гібридної медіа-логіки. Платформа надає унікальні можливості – візуальність, інтерактивність та оперативності. Візуальність визначає домінування фото- та відеоформатів, інтерактивність забезпечує залученість аудиторії через опитування, реакції та прямі повідомлення, а оперативність стимулює динамічне споживання новин. Журналісти адаптують контент під алгоритмічні формати, застосовуючи принципи адаптації, конденсації та селективності.

Мобільна журналістика стала базовим підходом у виробництві контенту для Instagram. Короткі відеоформати Reels забезпечують найбільше охоплення молодіжної аудиторії, а формат Carousels ефективний для пояснювальної журналістики. Приклади успішних редакцій, включаючи бразильську A Gazeta і бельгійський молодіжний канал VRT, демонструють гнучке використання Stories для оперативних оновлень, Reels – для освітніх сюжетів, а Carousels – для структурованої подачі складних тем [6]. Водночас алгоритми Instagram стимулюють «пом'якшення новин» (soft news), коли редакції

віддають перевагу емоційному, гуманізованому контенту [5].

Теорія використання та задоволення пояснює мотивацію споживання новин у соціальних мережах. Дослідження Pew Research [5] показує, що молоді користувачі обирають Instagram для швидкого отримання новин та емоційної підтримки. Серед ключових демографічних тенденцій – перевага серед жінок та етнічних меншин, зростання ролі новинних інфлюенсерів, які стають альтернативним джерелом інформації. У контексті Східної Європи спостерігається зниження довіри до традиційних медіа [4], що посилює значення Instagram як платформи для громадянської журналістики.

Основні ризики Instagram-журналістики включають поширення дезінформації, Deepfake-контенту та порушення авторських прав. Зростає потреба у створенні «інфраструктури довіри» [2] – системи маркування справжніх джерел та перевірених зображень. Етичні принципи журналістів у цифровому середовищі повинні включати прозорість, підзвітність та обмеження комерційних партнерств [1]. Новинні інфлюенсери, які не розкривають спонсорські угоди, підривають довіру до журналістики.

Українські фотожурналісти, такі як Євген Малолетка та Мстислав Чернов, активно використовують Instagram для документування війни, перетворюючи платформу на простір глобальної візуальної пам'яті. Подібні практики поєднують елементи громадянської журналістики та цифрової архівування. Однак одночасно платформа використовується для поширення дезінформаційних кампаній, що підтверджують [2]. Таким чином, Instagram виступає як інструмент журналістського свідчення і як канал інформаційних ризиків.

Аналіз показує, що Instagram перетворився на повноцінне середовище журналістської діяльності з власною логікою, жанровими нормами та етичними викликами. Поєднання мультимедійних форматів, алгоритмічної логіки та інтерактивності створює нову журналістську екосистему, де баланс між швидкістю, етичністю та достовірністю стає ключовим професійним завданням. Подальші дослідження повинні зосередитися на розробці технологій верифікації контенту, використанні штучного інтелекту для підтримки етичного прийняття рішень в журналістиці.

Література

1. Deuze M. Journalism and the Future of Digital Media*. Oxford Research Encyclopedia of Communication*. 2021. DOI: 10.1093/acrefore/9780190228613.013.1133.
2. Evans S. Affordances of Visual Platforms: Instagram as News Environment. *Media, Culture & Society*. 2022. DOI: 10.1177/01634437221090809.
3. Hermida A. Post-publication gatekeeping: The interplay of publics, platforms, paraphernalia, and practices in journalism. *Journalism Studies*. 2020. DOI: 10.1080/1461670X.2020.1813760.
4. Highfield T., Leaver T. Instagrammatics and Digital Methods: Studying Visual Social Media. *Communication Research and Practice*. 2016. Vol. 2 (1). P. 47–62.
5. Pew Research Center. News Consumption Across Social Media Platforms. Washington, DC, 2024. URL: https://www.pewresearch.org/ (дата звернення: 2.11.2025).
6. Reuters Institute Digital News Report [Електронний ресурс]. Oxford: University of

Oxford, 2024. URL: https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2024-06/RISJ_DNR_2024_Digital_v10%20lr.pdf (дата звернення: 2.11.2025).

Лупінова Катерина, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, Національний університет біоресурсів і природокористування (науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент **Оксана Тепла**)

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА В ДОБУ МОВНИХ І КУЛЬТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ: ПОСТКОЛОНІАЛЬНИЙ ВИМІР, ЕСТЕТИЧНИЙ ЗСУВ ТА ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Перехід від XX до XXI століття став для української літератури періодом фундаментальних мовних та культурних трансформацій, зумовлених здобуттям політичної незалежності та, згодом, екзистенційними викликами, пов’язаними з російсько-українською війною. Цей процес ознаменував рішучий естетичний зсув – відмову від ідеологічних канонів соцреалізму на користь філософії постмодернізму і, що значно важливіше, перехід до постколоніального письма.

Насамперед, література взяла на себе функцію деколонізації свідомості. Цей процес, проаналізований у працях Миколи Рябчука [7] та Оксани Забужко [4], передбачає ревізію національного канону, деміфологізацію історичних постатей та руйнування бінарних опозицій, нав’язаних імперським центром. Література активно працює з травматичним досвідом нації, виводячи його з площини локального горя на рівень універсального осмислення. Ранні трансформації, що припали на 1990-ті роки, позначилися домінуванням естетики постмодернізму, який використовував іронію, пародію та інтертекстуальність (творчість Юрія Андруховича, Олександра Ірванця) як інструменти звільнення від ідеологічного тиску. Тамара Гундорова [2; 3] у своїх дослідженнях «післячорнобильської бібліотеки» відзначала, що карнавалізація стала способом осмислення кризових станів суспільства.

Культурні трансформації нерозривно пов’язані з мовними. Українська література стала основним драйвером мовного ренесансу та розширення функціонального діапазону мови. З 2014 року мова набуває значення бойової та ідентифікаційної одиниці. Література активно включається у процес повного українізації публічного дискурсу, заповнюючи прогалини у сферах, раніше домінованих російською, що призвело до активної появи неологізмів та оказіоналізмів, які швидко інкорпоруються у загальновживану лексику (як-от: «бавовна» чи «дерусифікація»). Водночас література свідомо відмовляється від етнографічного та «шароварного» дискурсу. Введення сучасної міської лексики, сленгу, діалектизмів та художньо обґрунтованого суржику [6] (твори Ірени Карпи та Сергія Жадана) засвідчило «повернення міста» в український літературний простір, подолавши розрив між високою літературою та живою вуличною говіркою.

Тематичний вектор також зазнав значного зсуву. Тематика історичної травми (Голодомор, репресії) була переосмислена і виведена на рівень універсального філософського осмислення [3]. Проте найглибший тематичний зсув відбувся після початку війни, що породило феномен «літератури свідчення» (non-fiction та

документальна проза). Письменник у цих умовах виступає не лише творцем, а й фіксатором та транслятором травматичного колективного досвіду. Твори Станіслава Асєєва, Артема Чеха та Валерії Амеліної (її праця «Дім для Дома») стали прикладами нової етики письма, яка зафіксувала культурний зсув і надала голос травмованим регіонам, долучаючись до формування стійкої національної самосвідомості.

Отже, у добу мовних і культурних трансформацій українська література остаточно утвердилася як самодостатня, полістилістична та глобально інтегрована система [5]. Її головна роль сьогодні – не лише естетична, а й ідентифікаційна. Вона є потужним фундаментом для національного державотворення, інструментом самопізнання та консолідації суспільства перед обличчям історичних викликів.

Література

1. Агеєва В. Поетика парадокса: інтелектуальна проза Віктора Петрова (Домонтовича). Київ : Факт, 2007. 432 с.
2. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодерн. Київ : Критика, 2005. 263 с.
3. Гундорова Т. Транзитна культура. Симптоми постколоніальної травми : есеї. Київ : Ваклер, 2013. 548 с.
4. Забужко О. Notre Dame d'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій. Вид. 2-ге, випр. Київ: Факт, 2007. 638 с.
5. Ільницький М. Сучасна українська література: проблеми вивчення та викладання. Львів : ВНТЛ-Класика, 2012. 468 с.
6. Матвієнко А. Суржик у контексті мовної політики: стан, тенденції, перспективи. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2010.
7. Рябчук М. Від Малоросії до України: парадокси постколоніального розвитку. Київ : Критика, 2000. 304 с.

Мала Поліна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, Бердянський державний педагогічний університет (науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент **Кристина Пирогова**)

ЛІНГВОПРАГМАТИКА ТА СЕМІОТИКА ЕКОЛОГІЧНОГО МЕДІАПОВІДОМЛЕННЯ

У сучасній лінгвістиці медіадискурс досліджують, зокрема, з погляду прагматики та семіотики. Прагматичний підхід зосереджений на вивченні комунікативних стратегій і тактик, які масмедіа використовують для впливу на свою аудиторію (адресата). Для екологічного медіадискурсу характерним є застосування емоційно насиченої лексики. («екологічна катастрофа», «забруднення планети», «вимирання видів»), апеляцій до спільної відповідальності («ми маємо діяти», «наш дім – Земля»), а також метафоричних моделей, що підсилюють переконливість повідомлення («планета задихається», «природа вимагає допомоги»). Семіотичний аналіз дає змогу інтерпретувати медіатексти як багатокомпонентні знакові системи. У цих системах вербальні й візуальні складники перебувають у взаємодії, що забезпечує формування цілісного комунікативного повідомлення (послання).

Інтеграційні процеси України в європейську екологічну систему, розпочаті після 2014 року, спричинили експансію екологічної тематики в національному медіапросторі. Ця трансформація супроводжується активним залученням та інтенсивним функціонуванням у засобах масової інформації термінологічного апарату політики Європейського Союзу у сфері охорони довкілля: Green Deal, вуглецева нейтральність, кліматична стратегія, екологічна модернізація. Зокрема, у 2020-х роках в українських онлайн-медіа («Українська правда. Життя», «Суспільне», «ЕкоПолітика», «Зелений курс») Спостерігається збільшення частотності репрезентації в медіадискурсі ключових екологічних проблем. Семіотичний фокус зміщується на питання утилізації полімерних матеріалів, сегрегації побутових відходів, перспективи розвитку альтернативних джерел енергії, а також на проблематику ревіталізації екосистем, що постраждали внаслідок військових дій. Мовна реалізація екологічного медіадискурсу відзначається еклектичною жанровою структурою. Ці повідомлення інтегрують дискурсивні ознаки (лексичні та синтаксичні маркери) інформаційних, аналітичних та публіцистичних форматів, що демонструє багатовекторність їхньої прагматичної спрямованості.

В екологічному медіадискурсі України найпоширенішими є метафори типу «природа – організм» («планета хворіє», «ліси задихаються»), «екологія – війна» («битва за клімат», «боротьба з викидами»), «людство – винуватець» («людина вбиває власний дім»). Метафоричне моделювання в екологічному дискурсі є ключовим інструментом конструювання кризового уявлення про стан довкілля та актуалізації імперативу негайного реагування. При цьому в новітніх медіатекстах спостерігається динаміка метафорики: поява позитивних когнітивних моделей («планета одужує», «зелена енергія оживляє»), які апелюють до ідей надії та ревіталізації і відображають еволюцію суспільного екологічного світогляду в напрямі конструктивного оптимізму.

Лексичний рівень екологічного медіадискурсу визнається одним із найбільш динамічних у сучасній українській мові. Його специфіка полягає в інтенсивному використанні природоохоронної термінології (біосфера, парникові гази, відновлювані ресурси), а також у процесах неологізації та запозичення (зокрема, калькування з англійської: *апсайклінг*, *грінвошинг*). Характерною рисою цього дискурсу є синтез наукової точності та високої метафоричності (наприклад, *планета задихається*, *природа кличе про допомогу*), що підвищує емоційний потенціал медіаповідомлень.

Мовна структура екологічного медіадискурсу детермінована синергією інформаційних, аналітичних та емоційно-оцінних компонентів. Єдність лінгвістичних рівнів (фонетичного, морфологічного, синтаксичного, лексичного та стилістичного) формує інтегративну систему, спрямовану на конструювання переконливого мовного образу екологічної дійсності. Як наслідок, мова сучасних українських медіа реалізує не лише комунікативну, а й важливу аксіологічну функцію, сприяючи становленню екологічної свідомості та формуванню нового етичного виміру суспільного дискурсу.

Література

1. Серпак Н. Ф., Сидорчук Т. М., Сапун К. В. Особливості екологічної лексики сучасної німецької мови. URL: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/1_2021/part_1/43.pdf (дата звернення: 2.11.2025).

2. Сушинська А. М., Стеблина Н. О. Висвітлення екологічної тематики в загальнонаціональних українських медіа до та під час російського повномасштабного вторгнення. URL: https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/issue/view/602 (дата звернення: 2.11.2025).
3. Сущенко І. Екологічна комунікація: досвід переосмислення. *Communications and Communicative Technologies*. 2016. 24 (12). С. 146–148.

Неїзжала Альона, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, Бердянський державний педагогічний університет (науковий керівник: доктор філологічних наук, професор **Ольга Харлан**)

ПРОБЛЕМА МОРАЛЬНОГО ВИБОРУ В РОМАНАХ ІВАНА БАГРЯНОГО «ТИГРОЛОВИ» ТА ЕРНЕСТА ГЕМІНҐВЕЯ «СТАРИЙ І МОРЕ»

Проблема морального вибору відіграє важливу роль у сучасному суспільстві. Це акт волі людини, у якому вона визначає, як діяти відповідно до власних моральних переконань, совісті, цінностей та суспільних норм. Це своєрідний процес вибору між різними діями або рішеннями на основі моральних принципів та цінностей. Він виникає, коли особа знаходиться перед двома або більше альтернативами, кожна з яких має моральні наслідки [4]. Представники когнітивного підходу пов'язують специфіку моральної поведінки з провідною роллю раціонального компонента свідомості людини, за допомогою якої регулюється її поведінка відповідно до вимог суспільної моралі [5, с. 135].

Дослідження наукових робіт дають підстави вважати, що моральний вибір є провідним етапом духовного становлення особистості. Ключовими аспектами морального волевиявлення є ініціатива суб'єкта (К. Абульханова-Славська, В. Слободчиков, В. Роменець), усвідомлення та прийняття етичних норм (Д. Леонтьєв, В. Петренко, В. Шадриков), інтелектуальний та моральний досвід (В. Знаков, К. Ясперс, І. Якіманська) та розуміння внутрішнього «Я» (Г. Балл, С. Кримський та ін.).

Моральний вибір передбачає підбір варіантів певних дій, кожна з яких несе свої наслідки. Дуже часто він супроводжується внутрішньоособистісним конфліктом, боротьбою між «хочу» й «треба». Особливо актуальною є ця проблема зараз. Кожна людина так чи інакше поставала перед такими питаннями: виїхати за кордон і почувати себе в безпеці чи залишитися вдома, зміцнювати економіку рідної країни, волонтерити, впливати на культурний розвиток, але при цьому постійно переживати панічні атаки й тривожні розлади, що супроводжуються безперервним почуттям підвищеної небезпеки; бути ухилянтом і дбати виключно про своїх близьких чи віддати честь і життя державі? У ситуаціях морального вибору людина демонструє свої цінності, принципи, переконання, виховання та життєвий досвід.

Проблеми, пов'язані з певними виборами морально-етичного характеру, були, є й будуть актуальними в кожному суспільстві. Проте варто розуміти, що конкретний вибір не завжди може залежати від характеру, виховання та моральних принципів певної особи, а ще й від ситуації, яка вимагає цього вибору та розвитку й цінностей суспільства в цілому.

Яскраво розкриває глобальну проблему морального вибору людини Іван Багряний у пригодницькому романі «Тигролови». Твір спершу мав назву «Звіролови» та був створений у 1944 році під час Другої світової війни та сталінських репресій, які власне зачепили автора особисто. Сюжет має автобіографічне підґрунтя, хоча назвати його автобіографічним було б помилкою. Іван Лозов'ягін (справжнє прізвище письменника) неодноразово перебував під арештом за «контрреволюційну і націоналістичну діяльність», його навіть присудили до смертної кари. Тікаючи з Байкало-Амурського виправно-трудового табору, чоловік блукає в тайзі, переховується в родині мисливців, що відповідно вплинуло на автора. Ця втеча тривала 14 довгих днів, а її події потім були описані в романі.

Автор роману «Тигролови» представив перед читачем образ головного персонажа Григорія Многогрішного, якому довелося постати перед нелегким вибором – вбити запеклого ворога Медвина чи пожаліти його.

Моральний вибір людини Іван Багряний розкриває, показуючи внутрішньоособистісний конфлікт Григорія Многогрішного. На рівні лексики він вдається до прийому контрасту: «Боже мій!» – «до чорта в зуби». Тут чітко видно, як в людині протистоять два начала – духовне й демонічне. Урешті-решт перемагає останнє. У цьому контексті можна зараховувати головного героя до категорії вбивць. Психологічний портрет таких особистостей чітко проявляється через відсутність емпатії (герой відчуває «буйну радість» від процесу розправи; для нього це своєрідна перемога, як особиста, що несе за собою звільнення від цькування, морального знущання та переслідування так і перемога національної ідеї над режимом); продумане планування («…те я мусив зробити. Розумієш? Я вбив»); травматичний досвід (він є заручником соціально-політичних обставин) та мотивацію.

Іван Багряний демонструє, що моральний вибір героя є вимушеним і необхідним для захисту свободи, честі та гідності не лише власної, а й своєї Батьківщини. Автор вдало використано алюзію на жанр епітафії, але в саркастичному контексті. «Судив і присуд виконав я – Григорій Многогрішний. А за що – цей пес сам знає» [1], це акцентує увагу на самоствердженні та самопереконанні героя. Григорій свідомо бере відповідальність за свої вчинки.

Іншим твором, у якому порушена проблема морального вибору, є повість-притча Ернеста Гемінґвея «Старий і море». Автор зобразив людину унікальну, вибір якої полягав у тотальній самотності. Це не означає, що головному герою Сантьяго було від цього нестерпно, навпаки, він обрав свій шлях, який кардинально відрізнявся від традиційного. У творі описано життя селища рибалок на Кубі та долі його мешканців. Гемінґвей у повісті показав надзвичайну силу духу головного героя, його наснагу, терпіння, витривалість та етику протистояння викликам природи. На прикладі повісті можна побачити постійну боротьбу людини та стихії – завжди непередбачуваного моря. Щодня старий робить однаковий вибір – вирушає в море, хоча розуміє, що кожна подорож може бути небезпечною або й останньою. Також тема вибору розкривається на прикладі вагань старого. По-перше, ця проблема дуже помітна на рівні внутрішнього монологу, який постійно викликає психологічне напруження; по-друге, автор опосередковано посилається на релігійний мотив гріховності: вбити чи відпустити здобич?

Старий вже довгий час подорожує у відкритому морі, полюючи на рибину – Марлін. Вона дуже незвичайна, розумна, велика та сильна. Саме цей факт створює ефект неймовірного бажання перескочити вище своїх можливостей. Після змагань, які тривали більше трьох діб та повністю знесилили рибалку, врешті-решт настає довгоочікуване здійснення мрії, однак це не робить його абсолютно щасливим. Старий перебуває на межі двох вогнів: вбити рибину, яка вже стала символом його мрії, святої та майже недосяжної, чи покластися на власну совість, що суперечить омріяному бажанню спіймати гігантську здобич. Досить дискусійна мораль випливає в результаті роздумів: «А коли любиш – то і вбити не гріх. Чи, може, ще й більший гріх?» [3]. У цьому й полягає складність моральної дилеми, що може звести з розуму.

Отже, проблема морального вибору завжди була, є і буде актуальною. Обидва твори розкривають проблему морального вибору людини, але через різні контексти, художні засоби, символіку та перспективи. У «Тигроловах» Івана Багряного вибір Григорія Многогрішного зосереджений на соціальній боротьбі за справедливість у репресованому суспільстві, де вбивство ворога виступає актом відплати та захисту. У романі головний герой чітко усвідомлює необхідність свого вибору і бере на себе відповідальність за нього. Натомість у притчі «Старий і море» Ернест Гемінґвей показує внутрішню боротьбу Сантьяго, спричинену порушенням гармонії з природою та вибором своїх першочергових потреб. Моральність у цьому випадку визначається через любов і повагу до природи, що підсилює трагізм вибору. Тож обидва твори ілюструють тему морального вибору в різних контекстах.

Література

1. Багряний І. Тигролови. Харків : Вид-во «Фоліо», 2021. 304 с.
2. Багряний. І. Народження книги. *Українські вісті.* 1956. Ч. 14. С. 8.
3. Гемінґвей Е. Старий і море. Львів : Видавництво Старого Лева, 2017. 104 с.
4. Головашенко І. Проблема морального вибору та відповідальності. *Матеріали конференцій ВНТУ*. Вінниця : НТКП ВНТУ, Інститут Конфуція, 2023. URL: http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/ 123456789/41313/18060-65132-1-PB.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 20.10.2025).
5. Кулагіна Л. М. Моральний вибір як показник ступеня розвитку моральної самосвідомості підлітка. *Морально-духовний розвиток особистості в сучасних умовах (теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді)* : зб. наук. праць. Київ : Пед. думка, 2000. С. 133–139.

Оздемір Дерія, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, Бердянський державний педагогічний університет (науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент **Юлія Мельнікова**)

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК НАСЛІДОК РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ПРИКЛАД РОЗАЛІЇ

Після початку повномасштабного російського вторгнення 24 лютого 2022 року українська мова перестала бути лише культурним маркером і набула нового символічного значення – як знак опору, волі, незламності й міжнародної солідарності. Це підтверджують дані мовних платформ: за статистикою Duolingo, понад 1,3 млн осіб

почали вивчати українську у 2022 році [3], що означало зростання на 485% глобально в перші тижні після початку повномасштабної війни [5]. У Польщі зростання сягнуло 1800% [5], в Ірландії – 2229%, а в Німеччині – 1651% [7]. Станом на червень 2024 року кількість активних учнів становила близько 1,42 млн осіб [8].

Паралельно українська мова активно інтегрується у світовий культурний простір: від кіно та моди до соціальних мереж та музики. Яскравим прикладом такої інтеграції став альбом *LUX* (2025) іспанської співачки Розалії, де в пісні «De Madrugá» прозвучали українські рядки: «Я не шукаю помсти, помста шукає мене» [10].

Мета дослідження – проаналізувати, як використання української мови світовими митцями, зокрема Розалією, відображає трансформацію її символічного статусу та роль у сучасному політичному й культурному контексті.

Повномасштабна війна докорінно змінила ставлення до української мови як усередині країни, так і на міжнародному рівні. Якщо раніше вибір мови часто був питанням особистої зручності чи звички, то після 2022 року він набув характеру політичного самовизначення. За даними соціологічних досліджень, частка громадян, які спілкуються виключно українською, зросла з 41% у 2021 році до 71% у 2022 [9]. На Сході України, зазвичай російськомовному регіоні, українською почали говорити 50% населення [13]. Частка тих, хто вважає українську рідною мовою, зросла з 77% у 2021 році до 87% у 2022 [9]. У тимчасово окупованих містах мова та національні символи перетворилися на знак спротиву й маркери ідентичності.

На міжнародному рівні українська мова також почала сприйматися як символ солідарності з боротьбою проти агресії. За свідченнями команди Duolingo, мотивація багатьох учнів пов’язана з бажанням підтримати українських біженців у своїх громадах [7]. Таким чином, вивчення української набуло етичної та політичної складової.

У цьому контексті особливо показовим є кейс Розалії. Її альбом *LUX*, випущений 7 листопада 2025 року, став унікальним культурним феноменом: він містить пісні з використанням 13 мов, включно з українською. Робота над текстами тривала понад рік, протягом якого співачка працювала з професійними перекладачами, принципово відмовившись від використання штучного інтелекту [11], підкреслюючи свідомий підхід та повагу до автентичності кожної мови. Рядок «Я не шукаю помсти, помста шукає мене» має глибоке історичне коріння: у 2018 році Розалія створила основу пісні, натхненна образом княгині Ольги, що поєднує святість і жорстоку помсту [4]. Така амбівалентність резонує з сучасним українським контекстом: країна, що не прагнула війни, але змушена боротися, постає символом справедливого опору. Крім того, артистка співпрацювала з українською співачкою Аліною Паш, аби тексти звучали автентично [2].

Поширення української мови у світовому мистецтві є проявом культурної дипломатії та механізмом «м’якої сили» (soft power). На П’ятому Міжнародному форумі культурної дипломатії (2024) перша леді Олена Зеленська визначала культурну дипломатію як «активне просування українських наративів через культурні та мистецькі проєкти» [12], а президент Володимир Зеленський охарактеризував цей процес як «українізацію світу» – заміну російських імперських наративів українськими, що базуються на цінностях свободи й демократії [1].

Досвід держав, що успішно використовують мову як інструмент м’якої сили (зокрема Франції, Великобританії та Тайваню), демонструє: мовна присутність у мистецтві, освіті та медіа формує стійкий позитивний імідж країни [6]. Для України ця стратегія є особливо актуальною: мова стає засобом не лише оборони, а й активного культурного впливу, символічною присутністю у глобальному просторі, який довго перебував під домінуванням російської риторики.

Отже, після 2022 року українська мова пережила трансформацію – від внутрішнього культурного символу до глобального знака опору та справедливості. Кейс Розалії, масове вивчення української на Duolingo та зростання українськомовності всередині країни є взаємопов'язаними проявами ширшого явища: глобалізації української мови як наслідку війни. Використання української у творчості світових митців засвідчує, що мова стала носієм не лише культури, а й моралі, доводячи, що може досягати світового резонансу, коли втілює універсальні цінності.

Література

1. Бадьор Д. Українські студії за кордоном: чому це важливо для культурної дипломатії. *Суспільне. Культура*. 21 січня 2025. URL: https://suspilne.media/culture/929183-ukrainski-studii-za-kordonom-comu-ce-vazlivo-dla-kulturnoi-diplomatii/ (дата звернення: 12.11.2025).
2. Семененко Д. Іспанська зірка Rosalia презентувала пісню українською мовою (відео). *УНІАН*. 7 листопада 2025. URL: https://www.unian.ua/lite/music/rosalia-prezentuvala-pisnyu-ukrajinskoyu-movoyu-video-13188939.html (дата звернення: 10.11.2025).
3. Duolingo: Over 1.3 million people start learning Ukrainian after Russia invaded Ukraine. *The Kyiv Independent*. 7 грудня 2022. URL: https://kyivindependent.com/duolingo-over-1-3-million-people-start-learning-ukrainian-after-russia-invaded-ukraine/ (дата звернення: 10.11.2025).
4. Empire K. The Passion of Rosalía. *The Observer* / *The Guardian*. 7 листопада 2025. URL: https://observer.co.uk/music/pop/article/the-passion-of-rosalia (дата звернення: 13.11.2025).
5. How popular has Ukrainian become on Duolingo? *GovTech*. 17 березня 2022. URL: https://www.govtech.com/question-of-the-day/how-popular-has-ukrainian-become-on-duolingo (дата звернення: 10.11.2025)/
6. Huynh Tam Sang. Language as a Soft Power Tool: Taiwan's Mandarin Diplomacy in Vietnam. *Global Taiwan Institute*. 16 липня 2025. URL: https://globaltaiwan.org/2025/07/language-as-a-soft-power-tool/ (дата звернення: 11.11.2025).
7. Martin K. Duolingo learners show solidarity with Ukraine in 2022. *The PIE News*. 22 грудня 2022. URL: https://thepienews.com/duolingo-learners-show-solidarity-with-ukraine/ (дата звернення: 10.11.2025).
8. Matt. The Complete List of EVERY Duolingo Language in 2024. *Duoplanet*. 27 червня 2024. URL: https://duoplanet.com/duolingo-languages-list/ (дата звернення: 10.11.2025).
9. National Culture and Language in Ukraine: Changes in Public Opinion after a Year of the Full-Scale War. Ilko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation, Razumkov Center Sociological Service. 20 March 2023. URL: https://dif.org.ua/en/article/national-culture-and-language-in-ukraine-changes-in-public-opinion-after-a-year-of-the-full-scale-war (дата звернення: 10.11.2025).
10. ROSALÍA – De Madrugá. YouTube, official video. *ROSALÍA*. 7 листопада 2025. URL: https://www.youtube.com/watch?v=5tWVlufnZFQ (дата звернення: 10.11.2025).
11. Mykhailenko D. Rosalía's New Album Lux Features 13 Languages—Including Ukrainian. *UNITED24 Media*. 30 жовтня 2025. URL: https://united24media.com/latest-news/rosalias-new-album-lux-features-13-languages-including-ukrainian-12959 (дата звернення: 11.11.2025).
12. The Fifth International Forum on Cultural Diplomacy brought together experts to amplify Ukraine's voice globally. Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine. 8 жовтня 2024. URL: https://mcsc.gov.ua/en/news/the-fifth-international-forum-on-cultural-

diplomacy-brought-together-experts-to-amplify-ukraines-voice-globally/ (дата звернення: 12.11.2025).
13. Pidkuimukha L. Identity Speaks: How Language Ideologies Are Reshaping Ukraine. *ZOiS Spotlight*. 16 липня 2025. URL: https://www.zois-berlin.de/en/publications/zois-spotlight/identity-speaks-how-language-ideologies-are-reshaping-ukraine (дата звернення: 10.11.2025).

Пасічнюк Богдана, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, Бердянський державний педагогічний університет (науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент **Валентина Юносова**)

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕТАФОРИ РОМАНІВ МАРІЇ МАТІОС

Метафора – це приховане порівняння, яке виникає тоді, коли назва одного предмета переноситься на інший з метою виявлення спільної ознаки між ними. Метафора є стислим тропом, що ґрунтується на вживанні слова в переносному значенні, заснованому на подібності між предметами чи явищами [4, с. 130].

Поняття метафори привертало увагу науковців ще з античних часів. Вона залишається об’єктом дослідження в різних галузях знання – від філософії, логіки, психології та психоаналізу до герменевтики, літературознавства, критики, мистецтвознавства, семіотики, риторики, лінгвістичної філософії та мовознавства. У мовознавстві її досліджували О. Потебня, В. Виноградов, І. Білодід, А. Грищенко, А. Ткаченко, Ю. Ковалів та ін.

Характерною рисою сучасної лінгвістики є погляд на метафору не лише як на стилістичну прикрасу твору, але й як на важливий механізм пізнання людиною дійсності, що дозволяє по-новому осмислювати об’єкти й явища. Водночас вона може як висвітлювати, так і затемнювати окремі риси предмета, зосереджувати увагу на тих чи тих аспектах. Завдяки своїй багатогранності метафора допомагає розкрити не лише загальнолюдські, а й специфічно національні риси мислення та світосприйняття [3, с. 119].

Кожен митець заново відкриває певний об’єкт, знаходить у ньому ознаки, за якими він співвідноситься з іншими речами. Тому читачеві цікаво відшукати щось нове, неординарне, індивідуально-авторське у художній творчості. Саме це й зумовило вибір теми нашої роботи.

Метою нашого дослідження є виявлення специфіки метафоричних перенесень на позначення психологічних процесів у романах Марії Матіос.

Методи дослідження: описовий, метод лінгвістичного спостереження і статистичного аналізу.

У романах Марії Матіос психологічна метафора стає ключовим інструментом для зображення глибинного емоційного стану персонажів. Вона дозволяє не просто назвати емоцію, а матеріалізувати її, зробити відчутною, тілесною. Так, у романі «Солодка Даруся» біль героїні постає як фізичне явище, як щось, що можна вирізати: *«та щоб Семен **вирізав біль з** Дарусиної голови, то була б рада і, може, нарешті заговорила»* [2]. У тій самій манері біль перетворюється на цвяхи, ***«вбиті в голову***

чиїмось важким, безсердечним молотом» [2], що не тільки посилює драматизм ситуації, а й виразно демонструє страждання на межі тілесного та психічного.

У романі «Майже ніколи не навпаки» психологічний стан персонажів передається за допомогою тілесної експресії та еротичної напруги, що втілюється у метафоричних образах: *«той клятий черкес із чорними, що земля,* ***очима палав їй у очі****...»* [1]. Такі образи викликають потужну сенсорну реакцію, поєднують страх, бажання і вразливість. Інша метафора: *«Петруня стояла посеред хати снопом – ні жива ні мертва»* [1] порівнює жінку з неживим предметом, позбавленим волі й сили, що підкреслює її повну емоційну дезорієнтацію й шок.

Особливу роль відіграє матеріалізація абстрактних переживань, коли внутрішні емоції набувають зримих форм. Наприклад, у романі «Солодка Даруся» страх згущується до фізичного болю, який *«згортає душу равликом»* [2], а змога говорити стає пов'язаною з конкретним місцем: «*жодна душа у світі не знає, що Дарусі лиш тут* ***розв'язуються уста****»* [2]. У романі «Майже ніколи не навпаки» метафори набувають ще більшої експресивності: *«страх не відпускав, хіба ще більше* ***прицвяшковував до гойданки****»* [1], де психологічна паралізація героїні подається через образ розп'яття, фізичного зв'язування зі страхом.

У творах Марії Матіос тіло часто постає як вмістилище фізичного і душевного болю, що неможливо відокремити від психологічних страждань персонажів. У романі «Солодка Даруся» зв'язок тілесності та болю підкреслено метафорою, що поєднує фізичні та емоційні відчуття: *«Ані нагла кров, що* ***заливає людині мозок*** *під час болі-хвороби, ні фізичний біль, ні втрата близької людини, ні найбільша пропажа, ні вогонь, ні вода не діють на ревнивого чоловіка так, як одна маленька, дрібна, як блоха, і гостра, мов кинджал, думка, що його жінку знає інший – чужий – чоловік»* [2]. Біль у тілі стає не просто тілесним, а гострим і пронизливим відчуттям ревнощів, яке завдає болючих травм.

Водночас душа у творах М. Матіос часто представлена як поранений і вразливий орган, здатний залишати тіло або зазнавати розриву з ним. Так, у романі «Солодка Даруся» описано: *«Дарусі здається, що бідна* ***душа*** *на якийсь час* ***залишила її і полетіла*** *на татовий голос. Лишилося одне тіло, нібито й не Дарусине, не зболене і не зчорніле, а чиєсь чуже, незнане холодне тіло, по якому весело снують мурашки»* [2]. Образ душі героїні підкреслює відчуження і роздвоєність Дарусі, її внутрішній розпад і страх втратити себе. У романі «Майже ніколи не навпаки» схожим чином змальовано душу Маринки, що *«два рази вмирала на рівному місці – а Бог* ***не захотів її душу взяти*** *до себе»* [1], що вказує на тривале страждання і душевну боротьбу, яка триває попри смертельні випробування.

Отже, психологічні метафори в романах Марії Матіос виконують важливу художню й ідейну функцію: вони не лише увиразнюють зображувані події та явища, а й відображають ментальність персонажів, їхнє світовідчуття та загальну атмосферу часу. Авторка за допомогою метафоричних перенесень створила довершені образи, які допомагають читачеві сприймати і розуміти світ крізь призму художнього слова.

Література

1. Матіос М. Майже ніколи не навпаки: роман. *УкрЛіб : бібліотека української літератури*. URL: https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=15296 (дата звернення: 2.11.2025).
2. Матіос М. Солодка Даруся : роман. *УкрЛіб : бібліотека української літератури.* URL: https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=15283 (дата звернення: 2.11.2025).
3. Пемпусь Т. Метафора: теоретико-літературний аспект. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2006. Вип. 26. С. 117–121. URL: http://eprints.zu.edu.ua/1072/1/06ptstla.pdf (дата звернення: 2.11.2025).
4. Сухова А. Метафора як основа естетичної цінності художнього тексту (на матеріалі англомовної новели). *Вісник Харківського національного університету імені В. Каразіна*. *Серія : Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов.* 2018. Вип. 87. С. 129–135. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/VKhIPG_2018_87_18.pdf (дата звернення: 2.11.2025).

Пейчев Данило, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, Бердянський державний педагогічний університет (науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент **Юлія Мельнікова**)

ЗЛОЧИНИ НА ҐРУНТІ НЕНАВИСТІ ЯК ВИКЛИК ДЛЯ ПРАВОЗАХИСНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ

Журналістика правозахисного спрямування має ключову роль у висвітленні таких злочинів: вона покликана документувати, інформувати суспільство, виступати каталізатором змін у політиці та практиці правозахисту.

Об’єктом дослідження є злочини на ґрунті ненависті, тобто кримінальні або інші правопорушення, мотивовані упередженням чи ненавистю до певної групи (за расою, етнічністю, релігією, сексуальною орієнтацією, інвалідністю тощо). Предмет дослідження – взаємодія журналістики правозахисного спрямування з темою злочинів на ґрунті ненависті.

За допомогою описового й пошукового методів маємо на меті визначити ролі правозахисної журналістики у висвітленні подібних злочинів.

Злочини на ґрунті ненависті й мова ворожнечі становлять особливу небезпеку для суспільства, оскільки «суперечать основним цінностям демократичного суспільства. Вони заохочують або виправдовують нетерпимість до певних людей, виходячи з уявлення про те, що ставлення до цих людей повинно бути гіршим через певні ознаки. Під час вчинення злочинів на ґрунті ненависті або вживання мови ворожнечі можуть порушуватися численні права людини. Наприклад, право на життя, заборона нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження, право на справедливий суд, свобода вираження поглядів та право на приватне й сімейне життя» [4].

Головною ознакою таких злочинів є упередженість щодо певних суспільних груп. Вони не є окремим видом злочинів, оскільки це може бути як акт катування, так і вбивство, знищення чи будь-який інший кримінальний злочин, якщо такий акт вчинений із відповідним мотивом упередження.

У звіті Офісу демократичних інститутів і прав людини ОБСЄ за 2022 рік поліція зафіксувала 150 злочинів на ґрунті ненависті [3], проте дані про кількість справ, переданих до суду, та винесені вироки відсутні. У документі зазначено, що Україна регулярно надає дані про такі злочини, проте їхня реєстрація та статистика не завжди чітко відокремлюють злочини на ґрунті ненависті від інших правопорушень. Звіт також містить дані про мотиви злочинів, серед яких найбільше випадків на ґрунті релігійних переконань (79), расизму та ксенофобії (33), антисемітизму (13), а також злочини проти ЛГБТІ, мусульман та осіб з інвалідністю. Крім того, громадянське суспільство повідомило про 57 інцидентів, включаючи насильницькі напади, погрози, переслідування та атаки на майно [3].

Мішенню злочинів на ґрунті ненависті може виступати людина, група людей або майно, яке асоціюються з групою осіб, котрі мають певну спільну захищену ознаку (наприклад, якщо злочин передбачає пошкодження майна, то таке майно повинно бути обране як мішень саме через його зв’язок із групою жертв, і може включати такі об’єкти, як місця релігійного поклоніння, приміщення для проведення культурних заходів громади, транспортні засоби або приватні помешкання).

Характерним прикладом подібного злочину в контексті збройного конфлікту є новина за 2022 рік про те, як в окупованому місті Макіївка «вагнерівцями» було розстріляно ромську сім’ю з 8 людей [1]. Один з членів родини розповів, що «вагнерівцями” не було викрадено жодної дорогоцінності, нічого коштовного, окрім автомобіля. Відповідно такі фактори можуть попередньо свідчити про те, що вбивство осіб «вагнерівцями» було здійснене саме через етнічну ознаку жертв – належність до ромської меншини.

Важливо розуміти, що не кожне діяння з елементами упередження є саме злочином на ґрунті ненависті. Такі акти, як дискримінація або «мова ворожнечі» (hate speech), не є злочинами, вчиненими на ґрунті ненависті. Остання може бути визнана злочином, якщо, наприклад, йдеться про публічні заклики до геноциду [2].

Журналісти-правозахисники можуть бути важливим «посередником» між постраждалими, громадськістю і владою: через висвітлення, створення суспільного тиску, документування фактів. Журналістам слід не поширювати ідей, які становлять загрозу насильства, дискримінації за статтю, мовою, расою, релігією, національністю чи етнічним походженням, регіональним чи соціальним походженням або політичними уподобаннями. Проте слід демонструвати засудження злочинів на ґрунті ненависті та вербальної агресії, якщо вона дискримінує певну групу людей. Крім цього журналістам потрібно усвідомлювати, що збалансованість двох сторін не може трактуватись вульгарно, публікувати матеріали з аналізом контексту, висвітлювати питання про права жінок у різних сферах, уникати усіх стереотипів. І найголовніше – дотримуватися кодексу журналістської етики.

Отже, правозахисна журналістика відіграє ключову роль у виявленні та документуванні злочинів на ґрунті ненависті. При цьому вона має дотримуватися підвищених етичних стандартів, аби не наробити шкоди.

Література

1. В окупованій Макіївці розстріляли ромську родину з восьми людей, з них четверо – діти. URL: https://zmina.info/news/v-okupovanij-makiyivczi-rozstrilyaly-romsku-rodynu-z-vosmy-lyudej-z-nyh-chetvero-dity/ (дата звернення: 13.11.2025).
2. Кримінальний кодекс України : стаття 442. Геноцид. Головна. *Законодавство України* 2019. URL: https://kodeksy.com.ua/kriminal_nij_kodeks_ukraini/statja-442.htm (дата звернення: 13.11.2025).
3. Офіс демократичних інститутів і прав людини ОБСЄ. *OSCE ODIHR hate crime report.* URL: https://hatecrime.osce.org/ukraine (дата звернення: 13.10.2025).
4. Путівник з прав людини. URL: https://www.rights.in.ua/themes/zlochini-na-runt-njenavist-ta-mova-vorozhnjech (дата звернення: 15.10.2025).

Пестушко Валентина, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, Херсонський державний університет (науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент **Ірина Гайдаєнко**)

ЖУРНАЛІСТИКА І СУСПІЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ НА МЕЖІ СТОЛІТЬ

Кінець XX – початок XXI століття став періодом масштабних змін у сфері журналістики та суспільної комунікації. Інформаційна революція, поява інтернету, розвиток цифрових технологій і соціальних мереж радикально змінили способи створення, поширення та сприйняття інформації. Якщо у 1990-х журналістика залишалася переважно лінійною – газетно-телевізійною, то вже після 2000-го року вона перетворилася на інтерактивну екосистему, у якій медіа й аудиторія взаємодіють у реальному часі.

Ці процеси суттєво вплинули на роль журналіста в суспільстві, на стандарти професії та на поняття довіри до медіа. Саме на межі століть почали формуватися нові принципи медіаетики, виникла цифрова журналістика, а суспільна комунікація стала глобальною й мережевою.

У другій половині 1990-х років розвиток інтернету започаткував нову епоху – онлайн-журналістику. З'явилися перші електронні версії друкованих видань, а згодом – незалежні інтернет-медіа. Як зазначає український дослідник, доктор філологічних наук та заслужений журналіст України Г. Почепцов, журналістика втратила монополію на поширення новин, адже будь-який користувач став потенційним комунікатором [4].

В Україні онлайн-журналістика почала свій розвиток у 1998 році, з початку роботи сайту інформаційного агентства Інтерфакс-Україна. За два роки, у 2000 році з'явилися перші самостійні мережеві видання: «Корреспондент.net», «UA Today».

Хвиля інвестицій в інформаційні інтернет-проєкти почалася після успіху першого в Україні незалежного інтернет-видання, проєкту Георгія Гонгадзе, – «Українська правда». І вже у 2007 році в Україні почалися обговорення сторінок соціальних мереж та блогів як нового різновиду ЗМІ [1].

Поступово змінювалася і структура медіасистеми. Газети втрачали читачів, натомість посилювалися телебачення й цифрові платформи. Після 2010 року соціальні мережі почали конкурувати з традиційними медіа. У результаті з'явився феномен

“громадянської журналістики”, коли користувачі не лише споживають контент, а й створюють його, документуючи події у власному просторі [4].

Журналісти зіткнулися з подвійним викликом – зберегти професійні стандарти та адаптуватися до нових реалій інформаційного середовища. Якщо у ХХ столітті журналіст виступав передусім посередником між подією й суспільством, то сьогодні він бере на себе додаткову роль та стає модератором діалогу між різними групами населення.

Нові технології розмили межі професії. Алгоритми автоматичного створення текстів, використання штучного інтелекту у новинному виробництві ставлять питання про авторство, відповідальність і достовірність.

Разом з тим одним із викликів, який постав перед медійниками та журналістами, внаслідок розвитку інтернет-журналістики, стало поширення фейкових новин, маніпуляцій і пропаганди в мережі. Це мотивувало американських медіаекспертів Сінді Шейбе і Фейз Рогоу виділити це поняття серед інших термінів: «Медіаграмотність (медійна грамотність) – це рівень медіакультури, досягнений медіаосвітою, уміння користуватися інформаційно-комунікативними техніками, виражати себе і спілкуватися за допомогою медіазасобів, свідомо сприймати і критично тлумачити інформацію, відділяти реальність від її віртуальної симуляції – розуміти реальність, сконструйовану медіаджерелами» [3].

Згідно з дослідженням Київського міжнародного інституту соціології (КМІС), опублікованим 9 січня 2025 року, рівень довіри до медіа в Україні знизився до 47% у жовтні 2024 року, що свідчить про зменшення довіри до медіа в умовах повномасштабної війни. Зокрема, соціальні мережі, такі як Telegram, стали основними джерелами новин для більшості українців. Це підкреслює важливість медіаграмотності та критичного сприйняття інформації для збереження демократичних процесів в Україні [2].

На межі ХХ–ХХІ століть суспільна комунікація стала не просто засобом передавання інформації – вона перетворилася на ключовий інструмент демократичних змін. Це процес взаємодії громадян, медіа, інституцій та влади, який забезпечує прозорість, підзвітність і активну участь людей у формуванні суспільних рішень. Крім того, посилився вплив соціальних мереж як інструменту громадянської активності. Онлайн-кампанії на підтримку прав людини, волонтерських ініціатив і виборчої прозорості стали поширеним явищем. Цифрові комунікації дедалі частіше виступають каталізатором суспільних діалогів, зокрема у питаннях реформ, обороноздатності та відновлення після війни.

На межі ХХ–ХХІ століть журналістика пережила докорінну трансформацію: від односторонньої передачі новин – до багатовекторної комунікації. Її головна функція сьогодні полягає не лише у донесенні фактів, а у створенні спільного простору довіри, діалогу й відповідальності.

Майбутнє професійної журналістики залежить від того, наскільки вона зможе поєднати швидкість цифрових медіа із глибиною аналізу та людською етикою. Саме баланс між технологічним розвитком і суспільною відповідальністю визначатиме якість комунікації у ХХІ столітті.

Література

1. Іванов В. Комп'ютер для журналіста / В. Іванов, О. Мелещенко. Київ : ЦВП, 1998. 270 с.
2. Динаміка довіри до соціальних інститутів у 2021–2024 роках / Київський міжнародний інститут соціології (КМІС). URL: https://www.kiis.com.ua/?cat=reports&id=1467&lang=eng (дата звернення: 2.11.2025).
3. Медіаграмотність: підручник для вчителів / С. Шейбе, Ф. Рогоу ; перекл. з англ. С. Дьома ; за загал. ред. В. Іванова, О. Волошенюк. Київ : Центр вільної преси, Академія Української преси, 2017. 319 с.
4. Почепцов Г. Трансформації теорії журналістики під тип суспільства. *Детектор медіа.* URL: https://ms.detector.media/mediaosvita/post/10511/2011-01-25-georgiy-pocheptsov-transformatsii-teorii-zhurnalistyky-pid-typ-suspilstva/ (дата звернення: 2.11.2025).

Пугач Єлизавета, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, Бердянський державний педагогічний університет (науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент **Наталія Рула**)

ТІКТОК ЯК СУЧАСНИЙ МЕДІАПРОСТІР ДЛЯ НЕФОРМАЛЬНОГО ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Ще не так давно TikTok сприймався винятково як розважальна платформа, однак сьогодні він активно допомагає у вивченні та популяризації української мови. Завдяки коротким відео, інтерактивним форматам та доступному поданню матеріалу платформа сприяє розвитку мовної компетентності, розширенню словникового запасу та заохочує молодь до читання й знайомства з українською літературою.

Мета дослідження – проаналізувати, як освітній контент у TikTok впливає на розвиток мовних навичок та популяризацію української мови й літератури серед молоді.

TikTok за останні роки перетворився на один із найдинамічніших медіапросторів, де навчання відбувається природно, невимушено та в розважальній формі. Він «не лише став найпопулярнішим застосунком з-поміж усіх соціальних медіа у світі, але й розпочав у ньому активно трансформувати старі та впроваджувати нові соціокультурні форми» [1, с. 41]. Формат коротких відео до однієї хвилини відповідає сучасному темпу життя та уваги поколінь Z і A, які звикли швидко отримувати інформацію. Завдяки цьому TikTok успішно поєднує розвагу й освіту, створюючи передумови для неформального засвоєння знань без тиску та обов'язковості, властивих традиційному навчанню.

Особливо ефективним є подання навчального матеріалу малими «порціями» – у вигляді лайфхаків, мовних порад, мінілекцій, прикладів уживання слів чи виразів тощо. Користувач за короткий час отримує конкретний результат: засвоює нове слово, розуміє правильний наголос або відкриває цікавий факт із мови чи літератури. Такий

формат сприяє формуванню мовної компетентності поступово та невимушено, адже знання закріплюються через повторення, тренди та інтерактив.

Набуває популярності на базі TikTok і так званий БукТок як різновид книжкового блогу: «буктокери» знімають книжкові рекомендації, подають їх у короткому стислому форматі, при цьому можуть розбавляти жартівливими відеореакціями на речі, які їх надихають чи навпаки засмучують в книжках [3].

Крім того розважальний складник TikTok робить освітній контент привабливим і доступним для широкої аудиторії. Автори використовують гумор, актуальні тренди, музику, ефекти, щоб зробити навчання емоційно насиченим і цікавим. Саме завдяки цьому виникає позитивна асоціація з українською мовою та літературою – не як із «складним шкільним предметом», а як із чимось живим, сучасним та близьким до молоді.

TikTok відіграє важливу роль у популяризації української мови, адже сприяє розширенню словникового запасу та засвоєнню сучасних норм мовлення. Завдяки великій кількості контенту українською, користувачі щодня стикаються з новими словами, виразами та граматичними конструкціями, часто навіть не помічаючи, що навчаються. Мовні тренди, жарти, челенджі та популярні аудіо стимулюють природне запам'ятовування лексики й формування якісної мовної звички.

Велику роль у цьому процесі відіграють блогери, які присвячують свій контент культурі мовлення. Вони пояснюють різницю між нормативними та розмовними формами, навчають уникати мовних кальок і надмірного суржику, розкривають походження слів і фразеологізмів, звертають увагу на правильний наголос та сферу доречного вживання певних слів або конструкцій. Завдяки цьому користувач легко може покращити свою мовну грамотність, не звертаючись до підручників чи академічних джерел. Такий контент набуває особливого значення поруч із тим, який містить мовні помилки. Погоджуємось із О. Прігуновим й А. Станіславенко, що «порушення мовних норм української мови лідерами думок у медіапросторі, зокрема серед блогерів на платформах TikTok та YouTube, є достатньо серйозною проблемою, яка має чимало негативних наслідків: може призвести до спотворення змісту, неправильного сприйняття інформації аудиторією і до зниження загального рівня мовної культури серед користувачів, особливо серед молоді» [2, с. 78].

Особливо популярним став формат коротких мовних порад: блогери подають інформацію у стислій, дотепній і практичній формі, використовуючи приклади з повсякденного життя. Це робить матеріал доступним для сприйняття та мотивує глядачів повторювати його у власному мовленні. Часто такі поради перетворюються на тренди: користувачі відтворюють відео, застосовуючи нові слова або конструкції у власних роликах. Так, TikTok не лише навчає, а й заохочує до активного використання української мови у щоденному спілкуванні.

Однією з ключових причин успіху TikTok як освітньої платформи є відсутність академічного тиску, що робить процес навчання легким, привабливим та природним. На відміну від традиційної шкільної системи, де вивчення мови та літератури часто сприймається як обов'язок, TikTok пропонує добровільне занурення в контент, який користувач сам обирає. Це формує внутрішню мотивацію: молодь не вчить правила, «тому що треба», а дізнається нове, що відповідає її життєвим потребам, їй цікаво, корисно.

Споживання освітнього контенту у TikTok відбувається у моменти відпочинку, прокрастинації чи між справами. Користувач не відчуває, що вчиться, не складає іспитів і не отримує оцінок, але знання все одно накопичуються. Такий підхід формує позитивне ставлення до навчання загалом і до української мови зокрема, руйнуючи стереотип про те, що освіта обов'язково має бути суворою, формальною та складною.

TikTok також «перекодовує» уявлення про освіту, перетворюючи її на формат, який повністю резонує зі стилем життя й мисленням поколінь Z та A. Це покоління звикло до швидкості, інтерактивності, візуальності та емоційності. Платформа надає саме такий досвід: короткі відео, меми, тренди, гумор, ефекти та можливість миттєво реагувати або взаємодіяти. У результаті навчання стає частиною повсякденної цифрової культури молоді, інтегруючись в її медіаспоживання так само органічно, як музика чи розваги.

Отже, TikTok поступово перетворюється на впливовий медіапростір, що сприяє неформальному вивченню української мови та літератури. Завдяки короткому формату, креативним підходам та доступності контенту для молоді, платформа стимулює інтерес до українського слова, популяризує грамотність і розширює коло користувачів, які добровільно залучаються до мовно-літературного розвитку. Так TikTok не лише виконує розважальну функцію, а й стає дієвим інструментом освіти та формування мовної культури.

Література

1. Кислюк К. В. Особливості репрезентації української ідентичності в соціальному медіа «ТікТок». *Культура України*. 2021. Вип. 73. С. 41–47.
2. Прігунов О. В., Станіславенко А. В. Вплив лідерів думок медіапростору на світогляд та мовну культуру українського суспільства. *Теоретичні і прикладні аспекти інформаційної, бібліотечної та архівної справи*. 2024. Т. 2. № 1. С. 68–79.
3. Стягайло В. Книжкове блогерство як дієвий інструмент промоції читання в Україні. *Молодий дослідник*. 2023. № 2. С. 37–40.

Сідаш Ольга, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, Бердянський державний педагогічний університет (науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент **Ольга Сопіна**)

ВІЗУАЛЬНІ ТА ВЕРБАЛЬНІ КОМПОНЕНТИ КОМІКСУ ЯК СКЛАДОВІ АРГУМЕНТАЦІЙНОГО КОНТЕКСТУ

Актуальність теми дослідження полягає у взаємодії зображення і тексту в контексті аргументації. На відміну від власне вербальної аргументації, комікс може висловлювати претензії через образи, розташування кадрів і просторові відношення, а також посилювати або коригувати смисли підписами й діалогами. Це робить його актуальним для аналізу в аспекті теорій візуальної аргументації й мультимодального дискурсу.

Мета дослідження – розкрити роль візуальних та вербальних компонентів у формуванні переконливих повідомлень коміксу.

Комікс за формою і змістом – феномен демократичної та масової культури, а в сучасних умовах саме фанкомунікаційний простір активно залучається до світових тенденцій і продукує нові форми популяризації [3, с. 22]. Комікс – це взаємодія зображень і тексту, яка впливає на специфічні способи подання і обґрунтування тверджень, оскільки демонстрація візуального та вербального каналу коміксу часто виконує аргументативні функції: демонстрацію аргументів через образи, героїв, ілюстрацію дій та ситуацій та маніпуляцію емоційним сприйняттям [2].

Система відтворення аргументації в коміксі включає:

- фіксацію модальностей: перелік візуальних і вербальних елементів (колір, символи, хмарки діалогу, написи);

- трансформація пропозицій: інтерпретація того, які «твердження» містять візуальні елементи (наприклад: «ці персонажі – жертви» чи «ця подія є системною»);

- виділення типу аргумента: поєднання візуального й вербального (наприклад, аналіз емоцій, порівняння, виділення авторитету);

- рівень переконливості: відношення змісту до дійсності, тобто ставлення читача до висвітлювання дій, сюжету чи доказів.

Вербальна складова в коміксах виходить за межі простого діалогу. Вона включає текстові блоки, внутрішні думки, а також ономатопею, яка є звуковою імітацією, інтегрованою у візуальний простір. Прикладом звукових ефектів, що інтегруються у візуальний ряд, є лексема «БУМ-БУМ-БУМ!». Візуальні та вербальні компоненти в коміксах утворюють складну, взаємодоповнюючу систему аргументації, ефективність якої перевищує суму окремих частин. Тому комікс функціонує як комплексна система, де візуальні та вербальні компоненти діють у постійному поєднанні між собою [4, с. 23].

Найбільш консервативним напрямом залишається створення коміксу для дітей, головною метою якого є масове поширення із залученням максимальної кількості читачів. Він зберігає вірність тематиці, яка склалася багато десятиліть тому [1, с. 93]. Серія дитячих коміксів про «Пса Патрона» (створена за участі ЮНІСЕФ, ДСНС та команди самого Патрона у співпраці з українськими авторами й ілюстраторами) покликана поєднати розважальний наратив і просвітницькі повідомлення, зокрема про мінну- і вибухонебезпечну безпеку та психологічну безпеку дітей.

На прикладі головного персонажа Патрона можна виділити основні візуальні засоби та їх функцію. Герой Патрон зображений у стилі «мультяшного героя»: великі очі, виразна мордочка, контрастна маска на морді, табличка, жетон (символ приналежності до служби). Усе це підвищує емоційне залучення й одночасно робить образ легковпізнаваним і універсальним для дітей. Кольори служать для використання передачі емоцій (теплі кольори – дружба, холодні – небезпека) і для виділення ключових об’єктів (наприклад, небезпечного предмета). Вони підсилюють емоційну реакцію: теплі – розслабляють, холодні – насторожують. Отже, сенс у тому, що колір у коміксах – це мова емоцій і акцентів, яка допомагає глядачу швидше зрозуміти суть сцени, не потребуючи слів. Композиційно головний персонаж зазвичай у центрі уваги, зображений крупним планом, що робить акцент на його діях, на його авторитеті як справжнього друга чи порадника. Яскраві обкладинки і контрастні вставки також працюють як фокусування уваги маленького читача. Тому можна помітити, що у багатьох коміксах головні герої прописані дуже детально, з усіма їх думками,

уподобаннями, слабкостями тощо, у той час, коли другорядні персонажі представляють собою просте уособлення певних якостей у загальних рисах [3, с. 17].

Мова серії коміксів «Пес Патрон» адаптована до віку читача: вживаються звертання у другій особі, переважають короткі речення, імперативні конструкції («Не чіпай!», «Скажи дорослому!»). Така форма виконує дві функції: дає чітку інструкцію та підсилює емоційний тон. Авторські підписи (іноді від імені Патрона) виконують функцію узагальнення й підводять до створення емоційного забарвленого висновку, який допомагає глядачеві зрозуміти мораль або суть історії й запам'ятати головне послання.

Висновки. Проаналізувавши серію дитячих коміксів «Пес Патрон», можна зазначити, що це вдала ілюстрація того, як мультимодальний осередок може поєднати емоційне залучення з чіткою практичною інструкцією. Візуальні засоби (дизайн персонажа, колір, піктограми) працюють разом із простими, імперативними текстами, щоб створити переконливу аргументацію про безпечну поведінку. Особлива актуальність цих коміксів полягає у поєднанні художньої подачі з авторитетною опорою на реального героя (Патрона) і науково-методичну підтримку відповідних інституцій (ЮНІСЕФ, ДСНС). Можна констатувати, що поєднання вербальних та візуальних компонентів достатньо переконливо впливає на сприйняття діалогів і дій, ілюстрацій і загальне враження від сприймання коміксу.

Література

1. Бєлов Д. Комікс як продукт інформаційної культури. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2018. № 49. С. 83–103.
2. Видавництво коміксів набирає обертів в Україні : [відеозапис]. URL: https://www.youtube.com/watch?v=Nk1hLNek-xE (дата звернення: 19.10.2025).
3. Гудошник О. В. Комікс в українському комунікаційному просторі. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Соціальні комунікації.* 2017. Т. 25. № 12. С. 19–24.
4. Колісник О. В. Специфіка сучасних коміксів: традиції та інновації. *Графічний дизайн в інформаційному та візуальному просторі* : монографія / за заг. ред. М. В. Колосніченко. Київ : КНУТД, 2022. С. 16–34.

Слободянюк Кирило, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Криворізький державний педагогічний університет (науковий керівник: доктор філологічних наук, професор **Людмила Білоконенко**)

ВНУТРІШНЬОТЕКСТОВІ ЗВ'ЯЗКИ ПРЕЦЕДЕНТНИХ ФЕНОМЕНІВ У ПОВІСТІ ВОЛОДИМИРА АРЄНЄВА «ПАН МАЛОДОБРИЙ»

Актуальність нашого дослідження зумовлена посиленим інтересом сучасної лінгвістики до прецедентних феноменів як засобу відтворення культурної пам'яті та формування національної ідентичності в художньому тексті. Аналіз внутрішньотекстових зв'язків прецедентних феноменів у повісті Володимира Арєнєва «Пан малодобрий» дає змогу виявити механізми їхньої взаємодії у сучасному

українському фентезі й розкрити їхню роль у моделюванні художнього світу текстів цього жанру.

Прецедентні феномени – це впізнавані, емоційно, культурологічно й інтелектуально значущі для певної спільноти концепти, які часто відтворюють у мовленні. Прецедентні феномени слугують одним із засобів трансляції цінностей спільноти [2, с. 4; 4; 5, с. 142].

Дослідники розробили різні класифікації прецедентних феноменів, однією з яких є поділ за характером їхніх зв'язків усередині тексту [3, с. 107; 6, с. 48]. Зокрема, науковці розрізняють:

- одиничні прецедентні феномени, які не пов'язані з іншими феноменами в тексті;
- прецедентні феномени, які функціонують у комплексі взаємопов'язаних феноменів з одного джерела (наприклад, певний художній твір) або з однієї сфери-джерела (наприклад, світова історія);
- прецедентні феномени, які функціонують у комплексі пов'язаних одиниць із різних сфер-джерел.

У дослідженні прецедентних феноменів з погляду внутрішньотекстових зв'язків у художньому тексті важливо також виокремити центральні та периферійні. Центральними вважаємо такі, що є засобами творення художнього образу, сюжету та художнього світу твору або виконують прагматичну функцію (підсилення жанрових ознак, експерименти з формою тексту або переосмислення відомих подій та явищ емпіричної дійсності). Периферійні слугують для привернення уваги читача, прикрашання та підсилення експресивності тексту тощо.

В історико-фентезійній повісті Володимира Арєнєва «Пан малодобрий» виявлено 132 прецедентні феномени, з яких 52 є одиничними, 80 входять у 7 комплексів взаємопов'язаних феноменів з одного джерела і в 6 комплексів – з різних джерел. 92 прецедентні феномени є центральними, вони слугують елементами творення художнього світу твору та наближають фентезійний текст до реалій Європи XVII ст. (історичного періоду та місцевості, якою надихався автор), що зумовлює перевагу в кількості над периферійними прецедентними феноменами.

До комплексу прецедентних феноменів з одного джерела належать, наприклад, *риторика, діалектика, тривіум* і *квадривіум*, що є складовими навчального процесу в Середньовіччі: «У Середні віки риторика разом з діалектикою і граматикою складала так званий «*тривіум*», себто три базові дисципліни вільного мистецтва. Лише засвоївши їх учень міг переходити до *квадривіума*, що складався з арифметики, геометрії, астрономії й музики» [1, с. 247].

У наступному прикладі комплекс прецедентних феноменів теж походить з одного джерела – міфології: «Звідси всі ці розмови про *літавців, кобольдів*, клябатерників. А коли гине наглою смертю відразу кілька душ – скажімо, в озері, – вони злипаються в єдину істоту. Так виникають *дракони, василіски* та інша нечисть» [1, с. 15].

Одним із прикладів комплексу прецедентних феноменів з різних сфер-джерел є відомості про згадуване в тексті село, де відбулась важлива й пам'ятна для населення світу твору битва: «*Зеленопілля* – село, під яким проти війська *Ордену братів німецького дому святої Марії* в *Єрусалимі* вийшли об'єднані сили *Королівства Польського* із *Руським* та *Жематійським князівствами*. У цій битві було раз і назавжди зупинено

експансію *Ордену* на схід, а Королівство і два князівства певний час підтримували нечувану єдність» [1, с. 243]. В цьому прикладі поєднані прецедентні феномени зі світової історії Середніх віків (*Князівство Польське, Руське князівство*, *Жематійське князівство*, *Орден братів німецького дому святої Марії*) та християнства, як от *Єрусалим*, який є одним із центральних міст для цієї релігії, і *Зеленопілля*, яке для українців є прецедентним феноменом новітньої української історії, бо саме тут у 2014 році відбувся ракетний обстріл угрупування Збройних Сил України та Державної прикордонної служби України під час війни на сході.

Прикладами одиничних прецедентних феноменів є: «Я заплатив грубі *таляри* за те, щоб мій син заперечував існування душі, а на додачу ще й вірив у різних кобольдів та василісків» [1, с. 15]; «Було в кормі ще кілька дрібних *шляхтичів*, які тут, вочевидь, і зупинилися на ночівлю» [1, с. 97]; *«*Живий приклад того, що *й останні будуть першими»* [1, с. 35]; «Хоч Якоб Енґлер найменше нагадував того, хто вірить у дива *Пресвятої Діви*» [1, с. 35], адже вони не пов’язані з іншими прецедентними феноменами тексту.

Серед центральних прецедентних феноменів можемо виокремити ті, що розкривають суспільно-політичний устрій світу твору, наприклад, одним із героїв другого плану є *бурмістр* міста, куди приїжджають головні герої, і яке описане так: «Кілька століть вони існували як гірниче поселення, й тільки нещодавно здобули право на власний герб, *ратушу* і *ремісничі цехи*…» [1, с. 27], що є однією з ознак феодального суспільства. На приблизний час і місце дії вказують також *таляри* і *феніги*, якими розраховуються герої твору [1, с. 13, 15, 19].

Про глибоку інтеграцію віри та релігії у повсякденне життя зображуваного суспільства свідчить велика кількість прецедентних феноменів, джерелом яких є християнство: *«…Господь обдаровує нас із ласки Своєї»* [1, с. 19], *«А хто не без гріха, хай перший кине камінь»* [1, с. 32], *«стежки Господні недовідимі»* [1, с. 149] та інтеграція біблійних персонажів навіть у лайку (*«Юдині прищі»* [1, с. 30], *«Юдині чиряки»* [1, с. 138], *«прищі Люциперові»* [1, с. 115]) тощо.

Прецедентні феномени, які походять з міфології, вказують на фентезійну складову твору, а також розкривають світогляд населення, який вірить у наявність надприродного та міфологічних істот, таких як *літавці*, *діди*, *кобольди*, *василіски* тощо, або традиції, джерелом яких є вірування європейських народів (наприклад, *осінні діди*, яке автор описує як свято поминання предків, під час якого духи померлих родичів – *діди* – приходили з потойбічного світу на землю).

Автор використовує прецедентні феномени також для створення образу персонажів, наприклад, батько головного героя служив *ландскнехтом* – найманим піхотинцем.

Деякі прецедентні феномени, що походять із християнства, належать до периферійних, оскільки виконують переважно експресивну функцію, наприклад: «Шансів знайти кав’ярню в Штольнях було приблизно стільки ж, скільки зустріти десь у *Вадовіце* під *Краковом Папу Римського*» [1, с. 68], вигуки (*«Ісусе милосердний!»* [1, с. 88]) або численна лайка зі згадуванням персонажів чи сюжетів з Біблії: *«терня Господнє»* [1, с. 15], *«Іродові прищі»* [1, с. 15], *«Пілатові шмарклі»* [1, с. 25] тощо.

Для прикрашання тексту автор вдається до змінених прецедентних виразів із віршів Лесі Українки «Contra spem spero!»: «…вони звели собі шибеницю *круту,*

крем'яную, і стежка туди вела широка і протоптана» [1, с. 40] й Івана Франка (третя строфа вірша «Каменярі» зі зміненим першим рядком): «У кожного в руках дзьобак тяжкий залізний / *І голос сильний нам згори, як грім, гримить: / "Лупайте сю скалу! Нехай ні жар, ні холод / Не спинить вас! / Зносіть і труд, і спрагу, й голод, / Бо вам призначено скалу сесю розбить*» [1, с. 242].

Отже, прецедентні феномени в повісті Володимира Арєнєва «Пан малодобрий» функціонують здебільшого у комплексах пов'язаних феноменів; серед них у творі переважають центральні. Така особливість зумовлена тим, що повість написана в жанрі історичного фентезі, однією з ознак якого є наближення до історичних реалій зображуваної епохи. Велика кількість прецедентних феноменів, які походять з християнства, вказує на релігійність зображуваного суспільства, а ті феномени, джерелом яких є міфологія, підкреслюють фентезійну складову та представляють народні вірування у світі твору.

Література

1. Арєнєв В. Пан малодобрий. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2024. 256 с.
2. Берестова А. А. Релігійна прецедентність у мові української прози кінця XX – початку XXI століття : автореф. дис. … канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 2016. 24 с.
3. Богданова І. В. Сугестивний потенціал прецедентних одиниць в українському медійному дискурсі початку XXI століття : дис. … канд. філол. наук : 10.02.01. Вінниця, 2016. 191 с.
4. Застровська С. О., Найдюк О. В. Співвідношення понять «прецедентний феномен» та «концепт». *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство*. 2011. № 3 (1). С. 63–67.
5. Колоїз Ж. В. Проект українського словника «Словника прецедентних феноменів». *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету.* Кривий Ріг, 2017. Вип. 16. С. 139–160.
6. Сингаївська Г. В. Прецедентне ім'я Дон Кіхот у сучасних ЗМІ Іспанії. *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2018. VI (49). Is. 166. С. 45–50.

Тищук Артем, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Бердянський державний педагогічний університет (науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент **Юлія Мельнікова**)

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ

Цифровізація освіти радикально змінює підходи до викладання української мови. Сучасний мовний курс уже не може обмежуватися передачею правил і відпрацюванням норм; від учня і здобувача освіти вимагається здатність діяти, комунікувати, адаптуватися, критично мислити й створювати власні тексти в реальних і змодельованих ситуаціях. На думку Н. Подлевської й О. Ранюк, інноваційні технології в навчанні української мови «створюють умови кращого засвоєння нового матеріалу та активізації пізнавальної діяльності здобувачів закладів загальної середньої освіти, де

саме здобувач сам відкриватиме, здобуватиме й конструюватиме знання та власну компетентність у різних галузях життя» [4, с. 266]. Тобто зміна стосується не лише засобів (цифрові платформи, інтерактивні середовища), а й ролей: учень і студент постають не як пасивні реципієнти знань, а як автори змісту й співорганізатори навчального процесу. Ця трансформація, як підкреслює Л. Овсієнко, є ознакою нового освітнього простору, у якому «smart-education є ключовим складником, що сприяє створенню гнучкого й доступного середовища для навчання, відповідає вимогам сьогодення, забезпечує адаптацію до швидкозмінного середовища та підтримує перехід від теоретичного вивчення до активного практичного застосування отриманих знань» [3, с. 42].

Актуальність теми полягає в тому, що і в школі (НУШ), і у вищій школі українська мова сьогодні навчається не тільки як система норм, а як інструмент реальної комунікації, критичного мислення й професійної самопрезентації. У шкільному курсі це пов’язано з компетентнісним і діяльнісним підходами, де, за словами дослідниць, «сучасний урок неможливо уявити та реалізувати без використання сучасних освітніх технологій» [4, с. 267], а здобувач «сам відкриватиме, здобуватиме й конструюватиме знання та власну компетентність» [4, с. 266]. У вищій школі ця ж логіка виражається через професійно орієнтовану комунікацію, моделювання реальних фахових ситуацій, роботу з інформацією у спеціалізованих сферах (опрацьовано в [5]). Паралельно цифрова трансформація освіти вимагає не лише володіння інформаційно-комп’ютерними технологіями, а й уміння організовувати освітній процес через модулі, прозорі критерії оцінювання та індивідуальні траєкторії навчання; Л. Овсієнко наголошує, що викладач у такій моделі «трансформується в інформувальника, консультанта й радника», а здобувачі «розвивають критичне мислення й висловлюють власні думки» [3, с. 42, 43, 48]. Також невід’ємною складовою постає інклюзивність і універсальний дизайн: матеріали й форми завдань мають забезпечувати доступність і можливість прояву прогресу для кожного здобувача, а не лише «сильних» студентів чи учнів (спираємось на [4, с. 268] і структурну логіку силабуса [1]).

Метою цього дослідження є проаналізувати сучасні технології викладання української мови в умовах цифровізації, зосередившись на двох освітніх рівнях – шкільна освіта (мовно-літературна галузь НУШ) і вища освіта (курси української мови у ЗВО, зокрема професійно орієнтовані), – та показати, як вони пов’язані з результатами навчання, оцінюванням, інклюзивністю й зміною ролі педагога (працюємо з текстами [1; 2; 3; 4; 5]). Наукове підґрунтя становлять, зокрема, праці О. Кучерук, яка розглядає сучасні технології навчання мови як методичну проблему і наголошує на потребі формувати мовну особистість учня через комунікативно-діяльнісний і продуктивний підходи [2, с. 17–18]; Н. Подлевської й О. Ранюк, які описують інноваційні технології як необхідну умову діяльнісного, самостійного, компетентнісного навчання української мови в НУШ [4, с. 266–269]; Л. Овсієнко, яка пропонує концепцію smart-освіти як моделі гнучкого, персоналізованого, структурованого навчання української мови з чіткими критеріями оцінювання та індивідуально-алгоритмізованою траєкторією [3, с. 42, 48–50]; а також Ю. Поздрані, І. Зозулі, Н. Франчук, які акцентують на симуляціях, кейс-аналізі та командних проєктах як засобах формування професійно спрямованого мовлення студентів (опрацьовано в [5]). Важливим орієнтиром є силабус інноваційних технологій навчання української мови й літератури [1], де на рівні курсу

системно визначено модулі, очікувані результати, критерії оцінювання та цифрові інструменти підтримки навчальної аналітики.

Цифровізація освіти, таким чином, пришвидшує перехід мовної освіти на компетентнісні, діяльнісні та комунікативні засади. Це підтверджується шкільними дослідженнями: Н. Подлевська й О. Ранюк підкреслюють, що застосування інноваційних технологій у викладанні української мови «забезпечує індивідуалізацію та диференціацію з урахуванням здібностей учнів, їхнього рівня знань» [4, с. 268] і водночас формує «самостійну роботу», «аналітичне мислення», «навички самооцінки та самоконтролю навчальної діяльності» [4, с. 266–267]. Авторки прямо стверджують, що «сучасний урок неможливо уявити та реалізувати без використання сучасних освітніх технологій» [4, с. 267]. Це не лише про використання цифрових інструментів, це про зміну логіки уроку: учень стає активним учасником, а не мовчазним носієм правильної відповіді.

У шкільній практиці ця логіка реалізується через інтерактивні, кооперативні, критично-мисленнєві та проєктні формати. «Метод проєкту – це комплексний навчальний метод, який дає можливість індивідуалізувати навчальний процес, учням проявляти самостійність у плануванні, організації та контролі своєї діяльності, [це] спосіб розвитку творчості, пізнавальної діяльності, самостійності» [4, с. 268–269]. Далі авторки уточнюють: «проєктна форма роботи ... розвиває вміння співпрацювати, виховує... взаємодопомогу та вміння співпереживати, формує творчі здібності, комунікативні навички, культуру спілкування» [4, с. 269]. Тобто урок української мови стає середовищем практики спілкування, етики взаємодії та відповідального мовлення.

Цей же напрям простежуємо в підходах О. Кучерук. Дослідниця бачить одне з ключових протиріч сучасного викладання мови у зіткненні між «традиційною системою навчання, спрямованою на формування базових мовних, мовленнєвих знань, умінь, навичок» і «об’єктивною потребою у застосуванні... інноваційних технологій навчання, орієнтованих на розвиток духовної сфери, посилення комунікативного аспекту у формуванні мовної особистості» [2, с. 17]. Вона пропонує бачити навчання мови як простір діяльності й комунікації, а не як простір репродукції правил. Саме тому в переліку актуальних напрямів технологічного підходу названо «комунікативно-діяльнісний (моделювання в процесі навчання життєвих і уявних комунікативних ситуацій)» та «продуктивний (залучення учня в активну самостійну пізнавальну діяльність, спрямовану на створення продукту... з подальшою рефлексією й осмисленням навчальної діяльності)» [2, с. 17–18]. Ми погоджуємося з цією позицією, оскільки вона дозволяє розглядати мовну компетентність як здатність діяти в мовленні, а не лише знати мовні норми.

У вищій школі (ЗВО) цифровізація проявляється як інтеграція змішаного навчання (очно / онлайн / blended), платформ керування навчальним процесом (LMS, зокрема Moodle), інституційних електронних репозитаріїв, інтерактивних інструментів та навчальної аналітики. Л. Овсієнко описує, що smart-освіта вимагає «структурувати і спрямовувати роботу учня / студента, розробляти чіткий план кожного заняття з конкретними завданнями, методичними рекомендаціями та вимогами до їх виконання, а також встановлювати об’єктивні критерії оцінювання» [3, с. 50]. Вона підкреслює, що smart-освіта «покликана створити індивідуально-алгоритмізоване навчання, адже кожен здобувач є унікальним... Це досягається шляхом побудови індивідуального

алгоритму навчання для кожного здобувача» [3, с. 48], і що така модель «забезпечує доступність навчання будь-де й будь-коли», долаючи просторові й часові обмеження [3, с. 49]. На нашу думку, це принципово важливо для курсу «Українська мова за професійним спрямуванням», де здобувач освіти має не просто показати знання норм, а вправно діяти у фахових комунікативних ситуаціях: підготувати пресреліз, виступ на засіданні кафедри, службовий лист тощо (опрацьовуємо текст [5]).

Це виводить нас до питання оцінювання. У сучасних підходах оцінювання не зводиться до контролю. Формувальне оцінювання відбувається за допомогою швидких діагностик, мікротестів, «exit-ticket», взаємоперевірки; воно дає негайний зворотний зв'язок і дозволяє коригувати індивідуальну траєкторію здобувача освіти. Підсумкове оцінювання вибудовується на основі портфоліо робіт, модульні контрольні, публічні захисти проєктів. У силабусі інноваційних технологій української мови й літератури [1], з яким ми працювали, результати кожного модуля супроводжуються конкретними критеріями оцінювання та очікуваними вміннями; це узгоджується з підходом Л. Овсієнко, згідно з яким необхідно забезпечувати «об'єктивні критерії оцінювання отриманих знань, умінь, компетентностей учня чи студента» [3, с. 50]. Така побудова, на нашу думку, перетворює оцінювання на механізм адаптації індивідуальної освітньої траєкторії, а не на покарання за помилку.

Важливим є також інклюзивний вимір. Сучасні підходи вимагають, щоби матеріали були доступні в кількох форматах (текст, аудіо, відео, інфографіка), тексти супроводжувалися альтернативними описами, а відео – субтитрами; завдання мають допускати різні формати представлення результату (есе, презентація, подкаст). Це відповідає вимозі індивідуалізації в НУШ, де сучасні технології «забезпечують індивідуалізацію та диференціацію з урахуванням здібностей учнів, їхнього рівня знань» [4, с. 268], і логіці smart-освіти, яка прагне «індивідуально-алгоритмізованого навчання» [3, с. 48–49]. Ми вважаємо, що тут цифровізація напряму підтримує не лише зручність доступу, а й академічну доброчесність: оцінюється прогрес і робота думки, а не просто готовий текст як продукт.

З огляду на викладене погоджуємося з висновком Н. Подлевської й О. Ранюк, що «застосування сучасних освітніх технологій дає змогу організувати освітній процес більш продуктивно, ефективно, цікаво, інформаційно насичено та є одним із напрямів діяльності Нової української школи» [4, с. 269], і підтримуємо позицію Л. Овсієнко, за якою smart-освіта є «ключовим складником» гнучкого, персоналізованого та компетентнісного навчання української мови [3, с. 42–43, 48–51]. О. Кучерук підкреслює, що впровадження перспективних технологій «сприяє якісному вдосконаленню мовної освіти» [2, с. 17]. На нашу думку, це означає, що використання сучасних технологій у викладанні української мови не є факультативним доповненням до «основної програми», а є стратегічною умовою безперервного розвитку мовної особистості учня й здобувача освіти – від шкільної освіти до вищої.

Література

1. Інноваційні технології навчання української мови і літератури в закладах освіти : силабус навчальної дисципліни [Електронний ресурс] / Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет», Горлівський інститут іноземних мов, кафедра української філології, 2024. 12 с.

URL: https://edu.forlan.org.ua/doc/silabus/2024/angl_ukr_mag/ОК_7_Силабус_Інноваційні_техн_2024.pdf (дата звернення: 20.10.2025).
2. Кучерук О. А. Сучасні технології навчання мови як методична проблема. *Українська мова та література в школі*. 2006. № 6. С. 17–21. URL: https://eprints.zu.edu.ua/20131/1/Кучерук_Сучасні_технології_навчання_мови.pdf (дата звернення: 20.10.2025).
3. Овсієнко Л. Smart-технології у викладанні української мови здобувачам ЗЗСО й ЗВО. *Теоретична і дидактична філологія.* 2024. Вип. 37. С. 42–57. DOI: 10.31470/2309-1517-2024-37-42-57. URL: https://tdp-journal.com/index.php/journal/article/view/298 (дата звернення: 20.10.2025).
4. Подлевська Н. В., Ранюк О. П. Сучасні технології в навчанні української мови у Новій українській школі. *Наукові записки [Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія: Педагогічні науки.* 2022. Вип. 206. С. 265–270. URL: https://pednauk.cusu.edu.ua/index.php/pednauk/article/view/1350 (дата звернення: 20.10.2025).
5. Поздрань Ю. В., Зозуля І. Є., Франчук Н. Л. Сучасні тенденції в методиці викладання української мови за професійним спрямуванням. *Закарпатські філологічні студії.* 2020. Вип. 13 (1). С. 94–98. DOI: 10.32782/tps2663-4880/2020.13-1.18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/trphst_2020_13(1)__20 (дата звернення: 20.10.2025).

Троян Вікторія, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія (науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент **Валентина Філінюк**)

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ТА ПРИЙОМИ НАВЧАННЯ ОРФОГРАФІЇ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Сучасна освітня парадигма акцентує на усвідомленні потреби в самоосвітній діяльності та готовності особистості постійно здобувати нові знання, зокрема й опановувати іноземні мови. Ефективність цього процесу визначається врахуванням індивідуальних психологічних особливостей учнів, що зумовлює добір методичних прийомів, форм і засобів навчання. У старшій школі профільне навчання (10–12 класи) реалізується за кількома основними напрямами: суспільно-гуманітарним, філологічним, художньо-естетичним, природничо-математичним, технологічним і спортивним.

Водночас очевидно, що обмеженість матеріальної бази шкіл ускладнює діяльність учителя. Лише небагато педагогів мають змогу систематично користуватися комп’ютерною технікою. Проте навіть за таких умов учитель постійно шукає нові підходи до організації навчального процесу. Цьому сприяє використання нетрадиційних методів і форм роботи: проведення нестандартних уроків, формулювання оригінальних завдань і запитань, застосування нетипових прийомів повторення, закріплення чи перевірки знань. Застосування нестандартних уроків з української мови (інтегрованих, уроків-досліджень, уроків-практикумів, уроків-діалогів, уроків-ігрових ситуацій) створює умови для підвищення інтересу до

опанування орфографічних норм. Наприклад, на уроці-дослідженні можна організувати завдання на порівняння правопису іншомовних слів в українській і близьких слов'янських мовах; на уроці-практикумі — серію вправ із самостійним пошуком орфограм у тексті й колективним обговоренням правильності вибору. Урок-гра («Орфографічний бій», «Знайди помилку», «Орфографічний марафон») активізує увагу та допомагає швидше засвоїти складні правила. Нетрадиційні форми перевірки знань (орфографічні кросворди, диктанти з пропущеними літерами, складання власних диктантів для однокласників, інтерактивні вправи з цифровими ресурсами) сприяють розвитку самостійності й творчості учнів, формують відповідальність за результат навчання.

Позиція Л. Попової, яка наголошує, що застосування сучасних засобів навчання підвищує ефективність опанування орфографічних правил, оптимізує використання навчального часу та забезпечує можливість оперативної перевірки правильності виконаних завдань [5]. Наприклад, учням доцільно запропонувати вправу на вставлення пропущених букв у словах іншомовного походження.

Профільний курс передбачає інтеграцію поглибленого опанування основ лінгвістики, структур і функцій сучасної української літературної мови, теоретичних аспектів мовленнєвої діяльності, психолінгвістичних засад комунікації та формування широкого спектра умінь щодо нормативного, доцільного й оптимального використання мовних засобів у різних комунікативних ситуаціях [5, с. 17].

Учні повинні знати та усвідомлювати різновиди мовної норми – орфоепічні, лексичні, фразеологічні, словотвірні, морфологічні, синтаксичні, орфографічні та пунктуаційні – а також розуміти функції норм, тенденції їх розвитку та принципи мовленнєвої поведінки. Передбачено оволодіння науковим підходом до мовних явищ, здатністю аналізувати, узагальнювати, порівнювати, класифікувати лінгвістичні одиниці та здійснювати усі види мовного аналізу, включно з орфографічним [5, с. 29].

Для дослідження орфографічного матеріалу обрано підручник для 10 класу профільного рівня «Українська мова» авторського колективу С. Караман, О. Горошкіна, О. Караман [12]. Кожен розділ підручника вивчається інтегровано зі стилістикою, культурою мовлення та риторикою, при цьому розвиток орфографічної грамотності проходить наскрізною лінією через усі розділи навчального матеріалу.

Особливу увагу слід приділити взаємодії правопису та вимови, примирення яких забезпечується спеціальними правилами. Під час вивчення подовження необхідно уточнювати відмінності між подвоєнням букв через подовження звуків і збіг однакових приголосних. Доцільно звертати увагу на написання слів за новим правописом, зокрема: «священник», а також на слова з винятками, наприклад: «статті», «статтею» (але родовий множ. – «статей»), «Ілля», «Іллі», «Ілляю», «Іллею», «Ілле». Крім того, важливо враховувати слова та складні випадки написання: «максіодяг», «мідіодяг», «мініблок»; «віцепрем'єр», «ексчемпіон», «штабскапіта́нка», «унтерофіце́р», «контрадмірал», «лейбмедик», «оберофіце́р»; «піваркуша», «піваркуш», «пів Європи» [5, с. 35, 37].

Для учнів 11 класу профільної школи Міністерство освіти і науки України рекомендує підручники профільного рівня: «Українська мова» (С. Караман, О. Горошкіна, О. Караман, Л. Попова) [13] та «Українська мова. Профільний рівень» (А. Ворон, В. Солопенко) [2]. Ці видання забезпечують ґрунтовне опанування

складних орфографічних, лексичних і стилістичних аспектів мови відповідно до стандартів профільного навчання. Підручник для 11 класу побудований за аналогічним принципом: на початку кожного параграфа пропонується запитання-проблема, далі слідують вправи-дослідження, рубрики «Нотатка!», «Власний коментар», «Особистий конспект», а також завдання з готовими відповідями. Повторення теми «Фонетика, орфоепія, орфографія української мови» сприяє вдосконаленню орфографічних умінь: старшокласники закріплюють знання з морфеміки, словотвору й морфології та відпрацьовують складні випадки правопису.

Традиційне навчання з використанням підручників забезпечує структуровану подачу теоретичного матеріалу та систематичне повторення правил. Підручники формують основу знань учнів, пропонуючи теоретичні відомості, вправи для закріплення, завдання на самоконтроль, а також рубрики для аналізу та рефлексії. Проте сучасна педагогіка вимагає застосування інноваційних підходів, що сприяють активному засвоєнню знань, розвитку творчого й критичного мислення, формуванню комунікативних та аналітичних компетентностей.

Завдання асоціативний кущ (тезаурус) передбачає добір максимальної кількості слів, які асоціативно пов’язані із запропонованим учителем поняттям. Перемагає учень або команда, асоціативний ряд яких є найдовшим; окремо можна відзначити учасників, чиї ряди вирізняються художністю, образністю та оригінальністю асоціативних зв’язків. Під час оголошення слів учні пояснюють логіку взаємозв’язку між ними. На виконання завдання відводиться обмежений час – 1–3 хвилини.

Гра може відбуватися і в протилежному напрямі: учитель пропонує набір асоціативних слів, а учні повинні визначити ключове (вихідне) слово, з яким ці асоціації пов’язані.

Наприклад:

1. Букви, алфавіт, письмо, друк, каліграфія, звук, знак, рядок, абетка, наголос, транскрипція. (Графіка)

2. Словник, правило, помилка, диктант, літера, наголос, апостроф, подвоєння, м’який знак, дефіс, перевірка. (Орфографія)

3. Іменник, прикметник, дієслово, займенник, числівник, прислівник, морфема, відмінювання, закінчення, корінь, префікс. (Морфологія)

4. Звук, голосні, приголосні, подовження, спрощення, чергування, милозвучність, інтонація, вимова. (Фонетика)

5. Твір, диктант, переказ, аналіз, рецензія, конспект, реферат, есе, виступ, повідомлення. (Письмові роботи)

Гра сприяє розвитку образного мислення школярів, формує їхнє художнє сприйняття світу, розвиває творчі здібності та зацікавленість у вивченні рідної мови. Вона допомагає глибше засвоювати значення слів, осягати особливості їхньої сполучуваності та асоціативних зв’язків, а також істотно збагачує словниковий запас учнів. Вважається, що новий матеріал засвоюється краще, коли його занотовують. Проте сучасні дослідження доводять: звичайний конспект – слово за словом чи речення за реченням, записаний у стовпчик або лінійно, – мало ефективний, адже мозок не зберігає таку інформацію надовго. Натомість він легко запам’ятовує матеріал, якщо він поданий у вигляді моделей чи асоціативних схем. Тому замість суцільних записів варто створювати малюнки-схеми. Уявіть, що клітини мозку нагадують деревця, на гілках

яких зосереджена споріднена за змістом інформація. На аркуші паперу спробуйте подати головні положення будь-якої теми у формі дерева.

Асоціативні схеми є ефективним інструментом систематизації та візуалізації навчального матеріалу. Вони дозволяють виділити ключові поняття, встановити логічні зв'язки між ними та сприяють закріпленню інформації в довготривалій пам'яті. Основні принципи створення асоціативних схем включають: виділення центрального елемента, лаконічність записів, структуроване розміщення споріднених пунктів на гілках, кольорове кодування, використання символів і малюнків, а також регулярне оновлення схеми відповідно до здобутих знань. Метод демонструє високу ефективність при запам'ятовуванні складних орфограм. Наприклад, використання сюжетного речення з наочними асоціаціями допомагає учням легше засвоювати написання слів із апострофом і прикметників з певними закінченнями. Такий підхід забезпечує свідоме оволодіння орфографічними нормами та підвищує продуктивність самостійної роботи учнів.

Наприклад:

«На свято мавпа (мавпячий) пила духмяний, медвяний, тьмяний, морквяний сік, дзвякаючи цвяхом об склянку».

Прикметники, які потрібно засвоїти, уявно «плавають» у склянці з соком, створюючи яскраву зорову опору. Такий метод допомагає ефективніше закріплювати інформацію в довготривалій пам'яті, адже виділити необхідні слова з цього речення значно легше, ніж заучувати їх механічно.

«На екзамен мавпочка (мавпячий) уважно читала чорнявий, дужий, тьмяний, солодкий чай, поки дзвеніло склянкою на столі».

Примітка: учні уявляють, як прикметники «плавають» у склянці з чаєм, а мавпочка уважно читає, що допомагає асоціювати їх зі словами, де апостроф не вживається.

«Щіпка щавлю шепотіла, шукала шкільний щоденник, щебетала щиро, поки щурики стрибали поруч».

Примітка: виділені слова допомагають засвоїти вживання м'якого знака.

«Вчитель посміхався, дивлячись на малюка, що готував ттіньки та лляні тканини для уроку.»

Примітка: подвоєння приголосних у словах «ттіньки» та «лляні» легко асоціюється із зоровим образом.

«Міні-блокнот лежав поруч із віцепрем'єром на піваркуша столі, а ексчемпіон розписався в журналі».

Примітка: слова «міні-блокнот», «віцепрем'єр», «піваркуша», «ексчемпіон» ілюструють різні варіанти правопису складних слів.

«Дизайнер у максіодязі купував гелевий маркер для свого ноутбука, слухаючи джаз і нотуючи топ-10 композицій».

Примітка: слова «максіодяг», «ноутбук», «джаз», «топ-10» допомагають запам'ятовувати правопис іншомовних слів.

Особливе місце в дидактичному арсеналі мають нестандартні диктанти. Наприклад:

- диктант із коментарем;
- вибірковий диктант;

- творчий диктант;

- асоціативний диктант.

Ці форми диктантів мотивують мислити, аналізувати, обґрунтовувати вибір, а не пасивно повторювати.

Суттєво допомагають орфографічні ігри, вікторини й конкурси. Такі прийоми дозволяють активізувати пізнавальну діяльність, перетворити орфографію на захопливий процес. Наприклад, «мовні бої», «правописні марафони», «орфографічний футбол», командні змагання з виправлення помилок – створюють змагальний контекст і підвищують мотивацію. Як зазначають у методичних доповідях, під час таких заходів використовують інтерактивні вправи, WordWall, сортування, картки, групове обговорення – це дозволяє закріпити знання й створити умови для усвідомленого вибору написання.

У старшій школі особливо важливо формувати самоконтроль та орфографічну пильність. Учні можуть вести орфографічні щоденники, у яких записують свої типові помилки, пояснення, способи виправлення. Взаємоконтроль – коли у парах або групах учні перевіряють письмові роботи один одного, обговорюють спірні випадки – дає змогу розвивати свідомість правопису. Амплуа старшокласника вже передбачає використання критеріїв і рубрик оцінювання, щоб учні самі аналізували свої помилки і оцінювали їхній характер (фактична, стилістична тощо).

Гронування – метод, який допомагає впорядкувати інформацію у вигляді «грон» – групи слів або понять, що об’єднані спільною ознакою. Кожне «ягідко» в гроні пов’язане з центральним поняттям, що дозволяє легко структурувати матеріал, запам’ятовувати та аналізувати його.

Сенкан – це короткий неримований вірш із п’яти рядків, який спрямований на розвиток критичного мислення та рефлексії учнів над певною темою.

Структура сенкану наступна:

1. Одне слово, що визначає тему (іменник).
2. Два слова, що її характеризують (прикметники).
3. Три слова, які виражають дію або активність (дієслова).
4. Фраза з чотирьох слів, що відображає ставлення до теми.
5. Одне слово-асоціація до теми (іменник).

Наприклад:

1. Апостроф
2. Відокремлює, розділяє
3. Звуки, слова, приклади
4. Під’єднує, від’єднує правильно
5. Роздільність

1. М’який знак
2. Пом’якшує, змінює
3. Друкуємо, вимовляємо, аналізуємо
4. День, сім’я, гостріший
5. М’якість

1. Подвоєння
2. Звук подовжує

3. Тренуємо, порівнюємо, пишемо
4. Ттіньки, ссилка, ллінія
5. Подовження

1. Дефіс
2. З'єднує, розділяє
3. Складаємо, переносимо, редагуємо
4. Міні-блокнот, не-залежний, віцепрем'єр
5. Зв'язок

1. Велика літера
2. Початок, ім'я
3. Пишемо, відзначаємо, помічаємо
4. Ім'я, Україна, Різдво
5. Повага

Вільне письмо – невеликий твір, у якому учень висловлює власні асоціації, думки чи рефлексії, спираючись на вислів, цитату, епіграф або ключову фразу. Мета – стимулювати творчість та особистісне осмислення матеріалу. Метод кубування передбачає розгляд предмета, явища або проблеми з різних сторін, якби обертали куб, розглядаючи шість граней. Інструкції для виконання:

1. Опишіть предмет/явище.
2. Порівняйте його з іншими аналогічними явищами.
3. Знайдіть асоціації з темою або життєвим досвідом.
4. Проаналізуйте особливості або властивості.
5. Знайдіть застосування у практиці або житті.
6. Запропонуйте аргументи «за» і «проти», оцінюючи позитивні та негативні сторони.

У процесі узагальнення та поглиблення орфографічних знань старшокласників важливе місце займає системне використання тренувальних вправ і тестових завдань. Вони забезпечують повторення раніше вивчених орфограм, усвідомлене застосування правил у письмових і усних завданнях, а також контроль і самоконтроль знань відповідно до нових норм Українського правопису 2019 року.

Тренувальні вправи мають кілька функцій:

a) Уточнення й закріплення знань;
b) Розвиток орфографічної пильності;
c) Формування аналітичних навичок;
d) Мотиваційний компонент.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
2. Ворон А. А., Солопенко В. А. Українська мова. Профільний рівень : підруч. для 11 кл. закладів загальної середньої освіти. Київ : Освіта, 2019. 272 с.
3. Горошкіна О. М. Лінгводидактичні засади навчання української мови в старших класах природничо-математичного профілю : монографія. Луганськ : Альма-матер, 2004. 362 с.

4. Горошкіна О. М. Методи і прийоми навчання орфографії на уроках української мови : компетентнісний вимір. Мовна особистість в освітньому просторі : монографія / за заг. ред. І. Д. Пасічника. Острог : Острозька академія, 2021. С. 79–86. URL: https://eprints.oa.edu.ua/8496/1/Монографія_МовнаОсобистість, Острог.pdf (дата звернення: 1.11.2025).
5. Горошкіна О. М., Бондаренко Н. В., Попова Л. О. Методика компетентнісно орієнтованого навчання української мови учнів ліцею на рівні стандарту : метод. посіб. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2020. 128 с.
6. Горошкіна О. М. Теорія і практика навчання української мови в старших класах. Харків : Основа, 2012. 171 с.
7. Караман О. В. Формування в учнів орфографічних умінь і навичок у процесі вивчення фонетики : дис. … канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 1994. 170 с.
8. Караман С. О., Караман О. В., Плющ М. Я. Сучасна українська літературна мова : навч. посіб. / за ред. С. О. Карамана. Київ : Літера ЛТД, 2011. 560 с.
9. Караман С. О. Методика навчання української мови в гімназіях : навч. посіб. Київ : Ленвіт, 2000. 272 с.
10. Караман С. О. Упровадження педагогічних інновацій у теорію і практику професійної підготовки вчителя-словесника. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна.* Львів, 2010. Вип. 50. С. 87–97.
11. Українська мова 10–11 класи. Програма для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів. URL: https://osvita.ua/school/program/program-10-11/58818/ (дата звернення: 1.11.2025).
12. Українська мова (профільний рівень): підруч. для 10 класу закл. загал. серед. освіти / С. О. Караман, О. М. Горошкіна, О. В. Караман, Л. О. Попова. Харків : Ранок, 2018. 272 с.
13. Українська мова (профільний рівень): підруч. для 11 класу закл. загал. серед. освіти / С. О. Караман, О. М. Горошкіна, О. В. Караман, Л. О. Попова. Харків : Ранок, 2019. 272с.
14. Фаріон І. Д. Правопис – корсет мови? (Український правопис як культурно-історичний вибір). Львів : Свічадо, 2004. 121 с.

Шкіль Аліна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, Бердянський державний педагогічний університет (науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент **Ольга Сопіна**)

ПОНЯТТЯ, ЗНАЧЕННЯ, КОНЦЕПТ: ДО ПРОБЛЕМИ РОЗРІЗНЕННЯ ДЕФІНІЦІЙ

У сучасному мовознавстві поняття концепту посідає центральне місце в антропоцентричній парадигмі, що орієнтує дослідників на вивчення мови через призму людини, її мислення, культури та світогляду. Проте, попри поширеність цього терміна, досі немає єдиного підходу до розмежування його із суміжними «поняття» і «значення». Ця термінологічна невизначеність зумовлює потребу в уточненні співвідношення між ними та виявленні їхніх функціональних і семантичних меж.

Мета дослідження – з'ясувати сутність і співвідношення термінів «концепт», «поняття» та «значення» в сучасній лінгвістиці, визначити спільні та відмінні риси цих дефініцій, а також окреслити їхнє місце в когнітивно-семантичній системі мови.

Плутанину та розмитість досліджуваних категорій засвідчують насамперед тлумачні словники. Наприклад, у «Великому тлумачному словнику» (укладач і головний редактор – В. Бусел) наведено такі потрактування досліджуваних термінів: «Концепт – 1. Формулювання, загальне поняття, думка. 2. Вигадка, фантазія» [1, с. 571]; «Значення – 1. Громадська, політична, історична і т. ін. вага, роль кого-, чого-небудь; важливість. 2. Сутність чого-небудь; зміст. 3. Абстрактна величина з однією характеристикою, згідно з якою вона може порівнюватися з іншими абстрактними величинами (із трьох дефініцій)» [1, с. 470]; «Поняття – 1. Одна з форм мислення, результат узагальнення суттєвих ознак об'єкта дійсності. 2. Розуміння кимсь чого-небудь, що склалося на основі якихось відомостей, власного досвіду» [1, с. 1049]. В інших словниках ці терміни також подаються як синонімічні або частково взаємозамінні, без чіткого розмежування між логічним, мовним і когнітивно-культурним аспектами. Це зумовлено складністю їхнього міждисциплінарного характеру.

Термін «поняття» має давню логіко-філософську традицію. У логіці поняття визначається як форма мислення, що відображає суттєві, узагальнені ознаки предметів або явищ дійсності. У мовознавстві поняття часто трактується як інваріантна одиниця раціонального мислення, результат абстрагування й узагальнення.

Поняття є логічно впорядкованим утворенням, воно не має образного чи емоційного компонента і не пов'язане безпосередньо з національно-культурним контекстом. Наприклад, поняття *дерево* містить узагальнені ознаки – рослина з дерев'янистим стовбуром і кроною – і є однаковим для представників різних мовних культур.

Поняття, будучи когнітивною категорією, знаходить своє відображення у мові через значення слова. Значення є мовною формою, у якій зафіксовано певний зміст. У структурній лінгвістиці значення розглядається як семантичний компонент мовного знака, що співвідноситься з його формою (планом вираження). Так, значення – це мовна оболонка, поняття – когнітивний зміст, а їхня єдність у процесі комунікації забезпечує розуміння.

Значення фіксує узвичаєний, колективно усталений зміст лексеми, відображений у словникових дефініціях, забезпечує зв'язок між мовною формою і ментальним змістом. Наприклад, слово *воля* має значення «стан свободи, незалежності від примусу», яке реалізує поняття, але в різних культурних контекстах може набувати додаткових конотацій (патріотичних, духовних, емоційних). У такому випадку варто вже говорити про концепт. Наприклад, у поезії Тараса Шевченка слово *воля* виступає не лише лексемою зі значенням «свобода», а й уособленням національної ідеї:

Борітеся – поборете,
Вам Бог помагає!
За вас правда, за вас слава
І воля святая!

Тут *воля* функціонує як концепт, що поєднує раціональне (поняття свободи), емоційне (цінність), культурне (боротьба українців за незалежність) та сакральне (релігійне благословення) начала.

Поява терміна «концепт» у лінгвістиці пов’язана з розвитком когнітивної семантики та лінгвокультурології. Н. Слухай зауважує: «визначення концепту в межах філософської теорії пізнання та відображення дійсності варіюються в такому діапазоні: від широкого (складні ментальні утворення – думка, знання, віра, причина, осмислені на основі широкого онтологічного фону речей, які складають оточуючий світ, та власного досвіду людини) до дещо звуженого (смисли, якими оперує людина у процесі згортання) або інтеріоризації, знання про оточуючий світ, які зберігаються у вигляді квантів, таких як життя, смерть)» [3, с. 464].

Концепт розглядають також як багатовимірну ментальну одиницю, у якій поєднуються знання, досвід, емоції, оцінки, асоціації, культурні коди. О. Джеріх трактує концепт «як ментальне утворення, синтез мовних і немовних засобів вираження, що закріплені у пізнанні як індивідуума так і суспільства, зберігаються у національній пам’яті носіїв мови, відображають національно-культурну специфіку народів та представляють собою одиниці пізнання та інформаційної структури, яка відображає людський досвід» [2, с. 61].

Отже, концепт охоплює не лише раціональне знання (понятійний рівень), а й емоційно-оцінний, культурно-національний, асоціативний аспекти. Він формується у свідомості носіїв певної мови через спільні культурні коди. Так, концепт *Україна* для українця містить не лише географічне поняття, а й історичну пам'ять, символіку, міфологеми: *мати, земля, воля, калина, поле, небо, пісня* тощо. У сучасному медіадискурсі, наприклад, концепт *Україна* може набувати метафоричного осмислення: Україна – серце Європи, Україна – щит цивілізованого світу (Укрінформ, 2024; NV.ua, 2025). Такі вживання засвідчують, що концепти є живими одиницями колективної свідомості, які відтворюються й трансформуються в публічному дискурсі.

Категорія «концепт» має такі ознаки: ментальна природа (концепт розглядається як ментальна одиниця свідомості); комплексність (концепт спрямований на всестороннє вивчення мови з урахуванням когнітивних, асоціативних, культурологічних, етнічних особливостей тощо); умовність та нечіткість, що пояснюється різним рівнем індивідуального та колективного пізнання; мінливість, що пов’язана з мінливістю навколишнього світу людини (концепт не може бути статичним, оскільки його структура постійно насичується новими елементами) [2, с. 64].

Категорії «значення», «поняття» та «концепт» відображають різні рівні осмислення дійсності – мовний, логічний і культурно-психологічний. Попри те, що ці терміни взаємопов’язані, вони не є тотожними, а кожен із них має власну сферу функціонування, форму існування та характер змісту. Значення функціонує у мовній системі та забезпечує комунікацію, поняття існує у сфері мислення й відповідає за логічну обробку інформації, тоді як концепт інтегрує обидва ці рівні, додаючи культурно-ціннісний і емоційно-образний вимір. У цьому сенсі концепт можна розглядати як найширшу ментальну структуру, яка охоплює поняття і значення, але не зводиться до них, оскільки відображає не лише знання про світ, а й спосіб його переживання та інтерпретації, притаманний певній культурі.

Отже, концепт є ширшим утворенням, ніж поняття або значення. Він містить обидві ці категорії, але виходить за їхні межі, включаючи культурно-ціннісний шар. Якщо значення забезпечує розуміння на рівні мови, а поняття – на рівні мислення, то концепт – на рівні картини світу. Останній є універсальною одиницею лінгвокультурної свідомості, у якій поєднуються раціональне, емоційне та символічне. Концепт є тією ланкою, що з'єднує мову з культурою, а значення – із цінністю.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / укл. та гол. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
2. Джеріх О. С. «Концепт» у сучасній когнітивній лінгвістиці та лінгвокультурології: поняття та структура. *Типологія мовних значень у діахронічному та зіставному аспектах*. 2018. Вип. 35–36. С. 61–69.
3. Слухай Н. В. Сучасні лінгвістичні теорії концепту як мовно-культурного феномену. *Мовні і концептуальні картини світу*: зб. наук. праць. Київ : Логос, 2002. № 7. С. 462–470.

Шунько Тетяна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (науковий керівник: кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент **Галина Синоруб**)

АУДІОПОДКАСТ В ОНЛАЙН-ВИДАННЯХ: ВИДИ ТА ЖАНРИ

У сучасному медіаландшафті аудіоподкаст користується популярністю в споживачів інформації, що мають потребу в стислому, актуальному та структурованому поданні інформації. Такий формат цифрової журналістики відображає мобільність сучасного споживання аудіоконтенту. В умовах диджиталізації аудіоподкасти стали невід'ємною складовою сучасної журналістики, відкриваючи нові можливості для взаємодії медіа з аудиторією. В умовах трансформаційних процесів, що відбуваються в медіаландшафті, онлайн-видання переходять до використання мультимедійних форматів, зокрема аудіоконтенту. Сфера подкастингу стрімко розвивається, і це підтверджують цифри. Станом на 27 травня 2024 року у світі налічується майже 4,2 млн. подкастів. Згідно з останніми статистичними даними, двома найпопулярнішими платформами для прослуховування подкастів у світі є Apple Podcasts (37%) та Spotify (34%). На них двох припадає 70,2% від загальної кількості слухачів подкастів [4].

Зазначимо, що проблему аудіоподкастів у журналістиці – класифікацію, жанрову своєрідність та виробничі аспекти є предметом дослідження українських учених. Зокрема, Білик І., Колісник В. зосереджується на питаннях класифікації подкастів як науковій проблемі [1], тоді як Кирилова О. розглядає подкастинг як перспективний напрям медіадіяльності [3, с. 205–211]. У контексті українських медіа Мудра І. і Майхровська Ю. аналізують види і жанри аудіоподкастів, які використовують ЗМІ [3, с. 40–49]. У праці ««Види та жанри аудіоподкастів від ЗМІ», учені зазначають, що

активність українських онлайн-видань у використанні аудіоподкастів помітно зросла. За результатами дослідження, можна сказати, що серед провідних українських онлайн-редакцій, які вже створюють аудіоконтент є «Суспільне», «Громадське», Liga.net, «Українська правда», Укрінформ, «Радіо Свобода», «НВ» та «Бабель» [3, с. 41]. В окремому звіті від компанії MEGOGO «Portrait of a Ukrainian Podcaster» зазначено, що багато авторів працюють саме в медійній сфері, проте більшість залишаються поза великими редакціями [8]. Таким чином, аудіоподкасти стають важливим форматом в онлайн-виданнях, але ще перебувають на стадії формування стандартів.

Щодо класифікації видів аудіоподкастів у онлайн-виданнях, то виділяють такі типи: подкаст-монолог ведучого (коли журналіст або редактор висвітлює тему самостійно), подкаст-інтерв'ю (ведучий бесідує з гостем-експертом), подкаст-круглий стіл або групова дискусія (кілька учасників обговорюють одну тему), подкаст-огляд чи тематичний дайджест (наприклад, підсумки тижня або тематичні блоки) та формат republish-радіо-ефіру (онлайн-видання публікує запис радіопрограми для on-demand прослуховування) [3, с. 45-49]. Ці види відповідають тенденції медіа до мультимодальності та надання слухачеві свободи вибору часу та місця прослуховування. Подкасти позбавлені чітких часових обмежень, що дозволяє глибше вникати в тему й створювати серійний контент на відміну від традиційних телевізійних чи радіоефірів [3, с. 47].

Жанровий спектр подкастів в онлайн-виданнях відображає радше радіожурналістські традиції, але в адаптованій для цифрового контексту формі. Найпоширенішим жанрам є інтерв'ю (бесіда з гостем чи експертом), що дає змогу слухачеві заглибитися в тему за допомогою точки зору фахівця. Не меншої популярності в аудиторії набуває коментар або аналітика (журналіст чи експерт дає оцінку події), огляд або дайджест новин (підсумовування подій за певний період), дискусія (групове обговорення), а також авторський аудіонарис або аудіоблог (формат менш стандартизований, натомість більш авторський і експериментальний) [3, с. 41, 47]. Варто зазначити, що в українському подкастингу значну частину становлять проєкти, які створюються медіаплатформами (69 %), а також незалежними подкастерами (28 %). Науковиця Царик Г. зауважує, що в новітній аудіо- та відеоіндустрії подкасти можна класифікувати за жанровими різновидами: монологічні подкасти («швидкий постріл» (quick burst) – п'ятихвилинні подкасти, оповіді, аудіоблоги, аудіокниги, відеоблоги, відеолекції, розслідування, екскурсії музеями) діалогічні подкасти (подкаст-інтерв'ю, розмовні подкасти та розслідування, відеоблоги), групові (подкасти круглого столу, театральні подкасти, ігрові стріми, воєнні випуски/стріми військових), гібридні подкасти. Популярність різновидів визначають підписники, слухачі, глядачі [5, с. 71].

У міжнародному контексті аудіоподкасти в журналістиці мають значно довшу історію, більшу жанрову різноманітність і вищий рівень виробничої якості. Наприклад, міжнародне видання The Telegraph у лютому 2025 р. запустило подкаст «Ukraine: The Latest» у двомовному форматі (українською та російською) з використанням штучного інтелекту для дублювання голосу [7]. Це демонструє, як крупні медіа застосовують аудіоформат не лише як підтримку текстового контенту, а як окремий стратегічний продукт з глобальним охопленням. Українські медіа, хоча й не в такому масштабі, слідують цим тенденціями, але мають менше ресурсів і ще здобувають практику.

Серед сучасних тенденцій українських онлайн-видань можна виділити кілька ключових. По-перше, зростає увага до аудіоконтенту як до доповнення текстового й відеоматеріалу. Онлайн-редакції інтегрують аудіоверсії новин і спеціалізовані подкасти [3]. По-друге, мобільність споживання медіаконтенту підштовхує журналістів до виробництва аудіо, яке слухач може прослухати в дорозі або під час виконання рутинних дій. По-третє, жанровий спектр усе ще не надзвичайно широкий: переважають інтерв'ю, монологи й дайджести, менш поширені складніші формати – документальні аудіонариси чи серійні дослідницькі подкасти. Отже, українська аудіомедіаіндустрія знаходиться на етапі переходу від адаптації до інновацій. По-четверте, у сфері монетизації аудіоподкастів українські медіа лише на початку шляху.

Таким чином, аудіоподкаст в українських онлайн-виданнях є перспективним форматом у медіагалузі, що інтегрує журналістські традиції з цифровими технологіями. Сьогодні українські медіа використовують такі види та жанри подкастів, які найбільше відповідають їхнім ресурсам і аудиторським запитам (інтерв'ю, монолог, огляд) і при цьому поступово рухаються в напрямку більш складних форматів і серій. У порівнянні з міжнародною практикою українські онлайн-видання мають менше ресурсів і досвіду, але мають достатній потенціал завдяки швидкій цифровій трансформації і активній аудиторії. Подальший розвиток аудіоподкастів передбачатиме розширення жанрової палітри (напр., документальні серії, аудіонариси, мультиформатні подкасти), посилення виробничих стандартів, пошук сталих моделей монетизації та інтеграцію аудіо в загальну стратегію онлайн-медіа.

Література

1. Білик І. І., Колісник В. С. Подкаст маркетингг: сучасні стратегії просування бізнесу через аудіоформат. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. Вип. 20. Т. 1, 2024. URL: https://journals.pnu.edu.ua/index.php/aprde/article/view/8120 (дата звернення: 1.11.2025).
2. Кирилова О. Подкастинг як перспективний напрям медіадіяльності. *Медіанаративи*. Львів : Ліра, 2022. P. 77–89. URL: https://fszmk.dnu.dp.ua/uploads/files/Монографія/2022/Кирилова%202.pdf (дата звернення: 1.11.2025).
3. Мудра І., Майхровська Ю. Види та жанри аудіоподкастів від ЗМІ. *Вісник НУ «Львівська політехніка». Журналістика*. 2023. № 1 (5). P. 40–49. URL: https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2023/feb/29879/8.pdf (дата звернення: 1.11.2025).
4. Сергієнко А. Ринок подкастингу в Україні та світі. URL: https://speka.ua/videos-and-podcasts/rinok-podkastingu-v-ukrayini-ta-sviti-v450re (дата звернення: 1.11.2025).
5. Царик Г. Подкаст як жанр сучасного медійного дискурсу. *Південний архів (філологічні науки)*. № 95. 2023. DOI: https://doi.org/10.32999/ksu2663-2691/2023-95-8 (дата звернення: 1.11.2025).
6. Kushnir O. The Ukrainian Podcast Market is developing. *Suspilne*. 2022. URL: https://suspilne.media/culture/232290-the-platforms-adjust-how-ukrainian-podcast-market-developing/ (дата звернення: 1.11.2025).
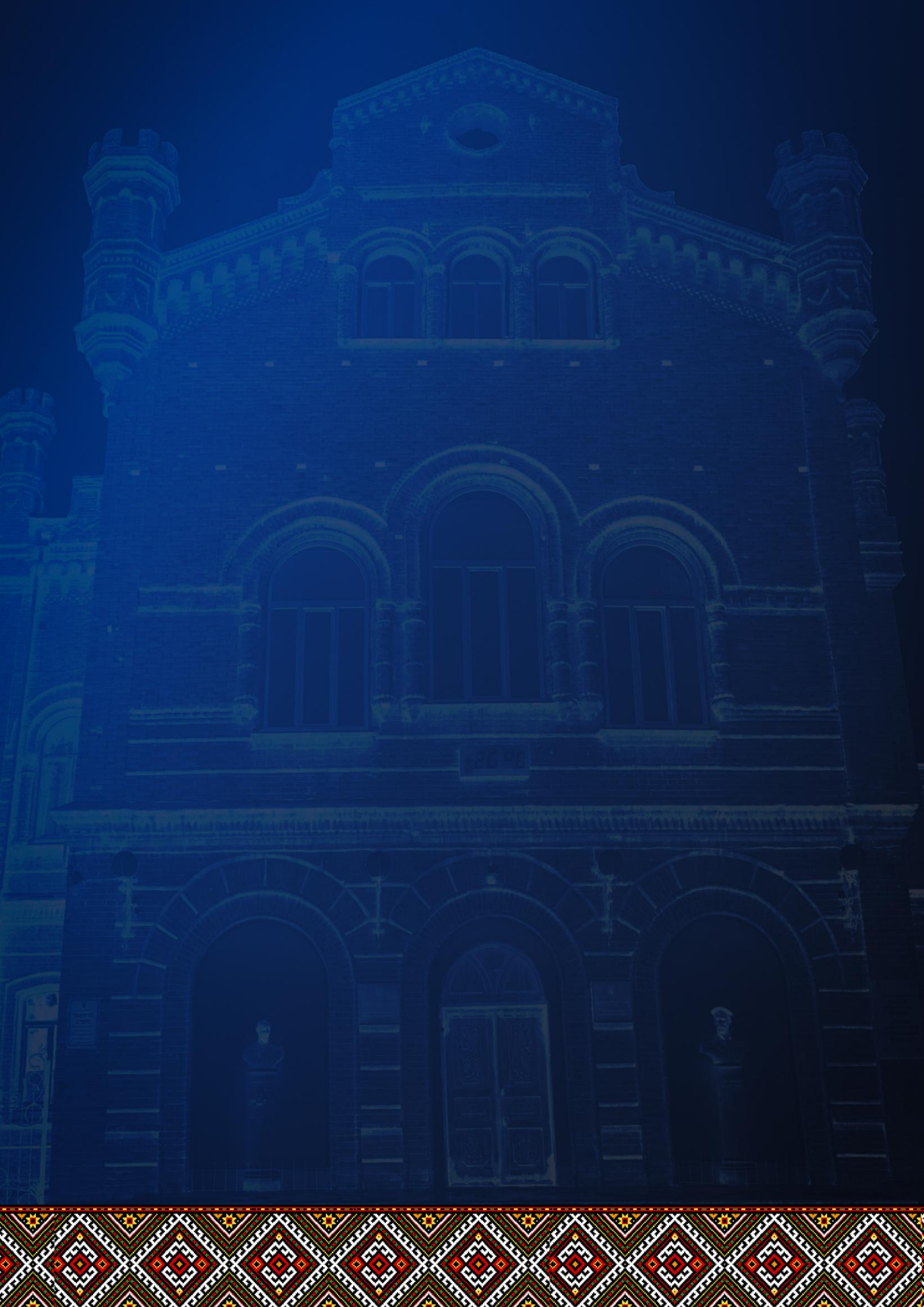
7. The Telegraph. «Ukraine: The Latest / Podcast on Spotify». 2025. URL: https://open.spotify.com/show/6cnkk1J0I1UqtxTYVUL4Fe (дата звернення: 1.11.2025).